

Socio-ekonomska analiza vplivov ukrepov v osnutku Nacionalnega načrta za obnovo narave (NNON)

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA NARAVNE VIRE IN PROSTOR

Poročilo in poročevalski obrazci

Pogodba: 2560-26-310004
Datum poročila: 26. junij 2026
Različica dokumenta: 3.0

OMEJITEV ODGOVORNOSTI

Ta dokument je bil izdelan na podlagi pogodbe z naročnikom, izražena mnenja pa so mnenja izvajalca in ne predstavljajo uradnega stališča naročnika.

Vsebina

1	Povzetek.....	1
2	Cilji in pristop k projektu.....	5
2.1	Ozadje poročila	5
2.2	Metodologija	5
2.3	Časovni okvir analize	10
2.4	Negotovosti, predpostavke in izzivi	11
2.5	O poročilu.....	12
3	Socio-ekonomski učinki ukrepov NNON.....	13
4	Kvalitativni opisi socio-ekonomskih učinkov ukrepov NNON.....	22
4.1	Pristop k opisu socio-ekonomskih učinkov in koristi po členih Uredbe	22
4.2	Obnova kopenskih, obalnih in sladkovodnih ekosistemov – člen 4	22
4.3	Obnova morskih ekosistemov – člen 5	30
4.4	Obnova urbanih ekosistemov – člen 8.....	37
4.5	Obnova populacij opraševalcev – člen 10	42
4.6	Obnova kmetijskih ekosistemov – člen 11	48
4.7	Obnova gozdnih ekosistemov – člen 12.....	54
4.8	Ukrepi v okviru kombinacije členov 4 in 5 - Obnova kopenskih, obalnih in sladkovodnih ekosistemov, Obnova morskih ekosistemov.....	60
4.9	Kombinacija členov 10 in 11 Opraševalci in kmetijski ekosistemi	61
4.10	Kombinacija členov 4, 10 in 11 Kopenski habitati, opraševalci in kmetijski ekosistemi	62
4.11	Kombinacija členov 4 in 11 Kopenski habitati in kmetijski ekosistemi.....	63
4.12	Kombinacija členov 11 in 12 Kmetijski in gozdni ekosistemi	64
4.13	Kombinacija členov 8, 11 in 12 Urbani, kmetijski in gozdni ekosistemi.....	65
4.14	Širše medsektorske kombinacije: 4, 5, 12 ter 4, 5, 11, 12 - Biokoridorji, ponori ogljika in povezani ekosistemi.....	66
4.15	Splošna ocena za kombinacije členov	67
5	Zaključki in priporočila	70
5.1	Zaključek - pregled socio-ekonomskih koristi po ciljnih skupinah	70
5.2	Smer socio-ekonomskih učinkov.....	76
5.3	Zaključek - Skupna kvalitativna ocena bilance socio-ekonomskih učinkov NNON	81
5.4	Zaključek - Kakovost podatkov v načrtu NNON z vidika možnosti kvantifikativne ocene	84
5.5	Priporočila - Ukrepi, ki zahtevajo posebno previdno pripravo in izvajanje.....	86

6	Viri in literatura.....	89
7	Priloge	91
	4.1.3 Foreseeable socio-economic impacts and estimated benefits of the restoration measures referred to in Art. 4 to 12 (Art. 15(3)(s)):	91

Preglednice in slike:

Preglednica 1 – Koraki metodologije	9
Preglednica 2 – Šifrant potencialnih socio-ekonomskih učinkov	15
Preglednica 3 – Podlage, s katerimi smo preverjali šifrant	21
Preglednica 4 – Pregled negativnih posledic ukrepov v okviru člena 4	25
Preglednica 5 – Pregled učinkov v okviru člena 4	27
Preglednica 6 – Pregled negativnih posledic ukrepov	33
Preglednica 7 – Skupni pregled učinkov v okviru člena 5	35
Preglednica 8 – Pregled negativnih posledic ukrepov	39
Preglednica 9 – Skupni pregled učinkov v okviru člena 8	41
Preglednica 10 – Pregled negativnih posledic ukrepov	44
Preglednica 11 – Skupni pregled učinkov ukrepov v okviru člena 10	46
Preglednica 12 – Pregled negativnih posledic ukrepov	50
Preglednica 13 – Skupni pregled učinkov ukrepov v okviru člena 11	52
Preglednica 14 – Pregled negativnih učinkov	57
Preglednica 15 – Skupni pregled učinkov ukrepov v okviru člena 12	58
Preglednica 16 – Negativne posledice ukrepov v okviru členov 4 in 5	61
Preglednica 17 – Negativne posledice ukrepov v okviru členov 10 in 11	62
Preglednica 18 – Negativne posledice ukrepov v okviru členov 4, 10 in 11	63
Preglednica 19 – Negativne posledice ukrepov v okviru členov 4 in 11	64
Preglednica 20 – Negativne posledice ukrepov v okviru členov 11 in 12	65
Preglednica 21 – Negativne posledice ukrepov v okviru členov 8, 11 in 12	66
Preglednica 22 – Negativne posledice širše kombinacije ukrepov	67
Preglednica 23 – Skupni pregled učinkov po kombinacijah členov	68
Preglednica 24 – Pregled socio-ekonomskih koristi po ciljnih skupinah	71
Slika 1 – Pregled socio-ekonomskih koristi po ciljnih skupinah	74
Slika 2 – Negativni učinki NNON po ciljnih skupinah	76
Preglednica 25 – Izrazitejši socio-ekonomski učinki	77
Slika 3 – Najpomembnejši učinki NNON	78
Preglednica 26 – Izrazitejši socio-ekonomski učinki po členih Uredbe	79
Preglednica 27 – Smer socio-ekonomskih učinkov	79
Preglednica 28 – Pregled porazdelitve učinkov	80
Slika 4 – Skupna ocena socio-ekonomskih učinkov NNON	83
Preglednica 29 – Pregled ukrepov z večjo izvedbeno občutljivostjo	86

Kratice:

ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
DKOP	Dobri kmetijski in okoljski pogoji; del pogojenosti v okviru SKP
EU	Evropska unija
EUR	Evro
GGE	Gozdnogospodarska enota
GGN	Gozdnogospodarski načrt
GGO	Gozdnogospodarsko območje
HAB	Oznaka KOPOP intervencije za posebne travniške habitate; v poročilu uporabljena kot osnova za okvirno plačilo na ha
HABM	Oznaka KOPOP intervencije za mokrotne oziroma barjanske travniške habitate; v poročilu uporabljena kot osnova za okvirno plačilo na ha
ITV	Invazivne tujerodne vrste
JRC	Skupno raziskovalno središče Evropske komisije; angl. Joint Research Centre
KOPOP	Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila
KP	Krajinski park
LIFE	Program EU za okolje in podnebne ukrepe
LIFE-IP	
NATURA.SI	Integrirani projekt LIFE za okrepljeno upravljanje Nature 2000 v Sloveniji
LULUCF	Raba zemljišč, sprememba rabe zemljišč in gozdarstvo; angl. Land Use, Land-Use Change and Forestry
LUN	Lovsko-upravljavski načrt
MAES	Kartiranje in ocenjevanje ekosistemov in njihovih storitev; angl. Mapping and Assessment of Ecosystems and their Services
MBP	Morska biološka postaja; v poročilu uporabljeno v povezavi NIB-MBP
MSFD	Okvirna direktiva o morski strategiji; angl. Marine Strategy Framework Directive
NEPN	Celoviti nacionalni energetske in podnebni načrt Republike Slovenije
NIB	Nacionalni inštitut za biologijo
NIB-MBP	Nacionalni inštitut za biologijo – Morska biološka postaja
NNON	Nacionalni načrt za obnovo narave
NRR	Uredba o obnovi narave; angl. Nature Restoration Regulation
NUMO	Načrt upravljanja z morskim okoljem
NUR	Načrt upravljanja ribištva oziroma ribiški načrt; priporočena je še preverba uradnega poimenovanja v izvorni podlagi
NUV	Načrt upravljanja voda
OMD	Območja z naravnimi ali drugimi posebnimi omejitvami
PES	Plačila za ekosistemske storitve; angl. Payments for Ecosystem Services
PPP	Pomorski prostorski plan Slovenije
PU NUMO	Program ukrepov Načrta upravljanja z morskim okoljem
PUN	Program upravljanja območij Natura 2000
QA/QC	Zagotavljanje in kontrola kakovosti; angl. Quality Assurance / Quality Control
RGN	Ribiško-gojitveni načrt
SKP	Skupna kmetijska politika
SN SKP	Strateški načrt Skupne kmetijske politike

1 Povzetek

Socio-ekonomska analiza vplivov ukrepov v osnutku Nacionalnega načrta za obnovo narave (NNON) je bila pripravljena z namenom ocene predvidljivih družbenih in gospodarskih učinkov ter ocenjenih koristi ukrepov obnove narave. Analiza izhaja iz zahtev Uredbe (EU) 2024/1991 o obnovi narave in enotnega formata nacionalnih načrtov za obnovo narave, ki določata, da mora nacionalni načrt poleg okoljskih ciljev vključevati tudi analizo širših učinkov ukrepov na gospodarstvo, lokalne skupnosti, javne institucije, lastnike in uporabnike zemljišč, sektorske politike, prostorsko načrtovanje ter širšo družbo.

NNON zato ni obravnavan samo kot naravovarstveni dokument, temveč kot širši razvojni, prostorski in izvedbeni okvir. Ukrepi obnove narave lahko vplivajo na kmetijstvo, gozdarstvo, vodno in morsko upravljanje, ribištvo, akvakulturo, turizem, urbano okolje, prostorski razvoj, javne finance, lokalne skupnosti, upravljanje zavarovanih območij, administrativne naloge javnih institucij ter dolgoročno odpornost prostora. Socio-ekonomska analiza je bila zato zasnovana tako, da ne ocenjuje samo neposrednih koristi za naravo, ampak tudi širše koristi, stroške, omejitve, izvedbena tveganja in porazdelitev učinkov med različne skupine.

Projektna naloga zahteva pripravo nove, povezane in vsebinsko usklajene analize socio-ekonomskih vplivov in doprinosov ukrepov NNON kot celote. Posebnost slovenske situacije je, da veliko ukrepov NNON izhaja iz že obstoječih strateških, sektorskih in izvedbenih dokumentov, kot so PUN, NUMO, NUV, PPP, gozdnogospodarski načrti, Strateški načrt SKP, NEPN in drugi dokumenti. Vendar ti ukrepi doslej niso bili obravnavani v skupni obnovitveni logiki NNON. Zato obstoječih analiz ni bilo mogoče zgolj povzeti, temveč jih je bilo treba prevesti v skupno analitično strukturo, ki omogoča analizo učinkov po členih Uredbe, ciljnih skupinah, skupinah ukrepov in vrstah učinkov.

Metodološki pristop je temeljil na povezavi med osnutkom ukrepov NNON, obstoječimi strokovnimi in sektorskimi podlagami, šifrantom potencialnih socio-ekonomskih učinkov ter kvalitativno oceno učinkov po skupinah ukrepov. Ker vsi ukrepi še nimajo enako natančno določenega prostorskega obsega, stroškov, ciljnih površin, nosilcev, časovnic ali izvedbenih parametrov, je bila osnovna raven analize kvalitativna. Ta je omogočila sistematično presojo smeri učinkov, njihove intenzivnosti, časovnega okvirja, neposrednosti, gotovosti ocene, prizadetih skupin in ključnih negotovosti.

Osrednje orodje analize je bil šifrant socio-ekonomskih učinkov. Šifrant je omogočil, da se posamezni ukrepi povežejo z glavnimi vrstami pričakovanih koristi, možnih stroškov, omejitev in izvedbenih posledic. Ne predstavlja končne meritve učinkov, temveč analitično orodje za sledljivo, primerljivo in pregledno razvrščanje učinkov. Njegova dodana vrednost je v tem, da omogoča skupni pregled nad tem, kateri učinki se v NNON najpogosteje pojavljajo, katere skupine so najbolj izpostavljene, kje so največje pričakovane javne koristi in kje bodo potrebni dodatni podatki, financiranje, usklajevanje ali spremljevalni ukrepi.

Skupna ugotovitev analize je, da bodo ukrepi NNON kot celota imeli pretežno pozitivne socio-ekonomske učinke. Njihova osnovna razvojna logika je dolgoročna: z obnovo naravnega kapitala, izboljšanjem stanja habitatov in vrst, večjo odpornostjo ekosistemov in boljšo kakovostjo prostora se zmanjšujejo prihodnji stroški degradacije okolja, povečujejo koristi ekosistemskih storitev in izboljšujejo pogoji za trajnostno rabo prostora.

Najpomembnejše koristi niso ozke, kratkoročne ali sektorske, temveč predvsem javne in sistemske. Nanašajo se na biotsko raznovrstnost, naravni kapital, ekosistemske storitve,

kakovost voda, varstvo tal, zmanjševanje poplavnih, sušnih, erozijskih in obalnih tveganj, podnebno odpornost, kakovost bivalnega okolja in dolgoročno stabilnost razvojnih pogojev.

Pregled najpogostejših učinkov potrjuje, da je jedro NNON povezano z naravnim kapitalom, biotsko raznovrstnostjo in ekosistemskimi storitvami. To pomeni, da NNON ni samo zbirka posamičnih naravovarstvenih ukrepov, ampak okvir za obnovo naravne razvojne podlage, od katere so odvisni kakovost voda, rodovitnost tal, opraševanje, odpornost ekosistemov, krajina, zdravje okolja in dolgoročna kakovost bivanja. Druga izrazita skupina učinkov se nanaša na odpornost prostora, tla, vodo, erozijo, podnebje in zmanjševanje tveganj. To kaže, da ukrepi NNON pomembno prispevajo k zmanjševanju ranljivosti prostora in prihodnjih stroškov, ki bi nastali zaradi degradacije ekosistemov, suš, poplav, erozije, onesnaženja ali izgube habitatov.

Analiza hkrati opozarja, da koristi NNON niso enakomerno porazdeljene. Širša javnost, lokalno prebivalstvo in prihodnje generacije imajo največ dolgoročnih koristi, medtem ko se lahko kratkoročni stroški, omejitve ali prilagoditve bolj neposredno pojavijo pri posameznih skupinah: kmetijskih gospodarstvih, lastnikih zemljišč, lastnikih gozdov, ribičih, akvakulturi, investorjih, občinah, izvajalcih javnih služb, upravljavcih zavarovanih območij in javnih institucijah. Ti učinki se večinoma ne kažejo kot trajna družbena škoda, temveč kot stroški prilagoditve, omejitve rabe, administrativne obremenitve, potreba po dodatnem financiranju, zahtevnejše načrtovanje, dodatno vzdrževanje ali kratkoročne izvedbene motnje.

Ukrepi po členu 4, ki se nanašajo na obnovo kopenskih, obalnih in sladkovodnih ekosistemov, imajo pretežno pozitivno socio-ekonomsko bilanco. Najizrazitejši učinki so povezani z obnovo habitatov, vodnimi režimi, kakovostjo voda, varstvom tal, zmanjševanjem poplavnih, erozijskih in sušnih tveganj ter večjo odpornostjo prostora. Hkrati so ti ukrepi izvedbeno občutljivi, kadar vključujejo prostorsko načrtovanje, pogodbeno varstvo, odkupe zemljišč, vodne pravice, omejitve rabe ali dodatne obveznosti za javne institucije, občine, lastnike zemljišč in kmetijska gospodarstva.

Ukrepi po členu 5, povezani z obnovo morskih ekosistemov, imajo pomembne dolgoročne koristi za morsko okolje, bentoške habitatne tipe, ribje populacije, obalni prostor, turizem, kakovost naravnega okolja in trajnostno rabo morja. Posebej pomembni so ukrepi za spremljanje vplivov ribolova in akvakulture, varstvo občutljivih habitatov, urejanje sidranja, vzpostavljanje priveznih mest, izboljšanje podatkovne podlage in usklajevanje rabe morskega prostora. Hkrati pa so ti ukrepi med najbolj občutljivimi z vidika konfliktov med uporabniki prostora, saj lahko vplivajo na ribištvo, akvakulturo, navtiko, turizem, investitorje, obalne občine in upravljavce zavarovanih območij.

Ukrepi po členu 8, ki se nanašajo na obnovo urbanih ekosistemov, razširjajo socio-ekonomsko logiko NNON tudi na urbana območja. Pričakovane koristi so povezane z boljšo kakovostjo bivanja, javnim zdravjem, rekreacijo, zmanjševanjem vročinskih otokov, zadrževanjem padavinske vode, večjo biotsko raznovrstnostjo, bolj kakovostnim javnim prostorom in odpornostjo naselij na podnebna tveganja. Ukrepi vključujejo pravne in programske podlage, evidence javnih površin in mestnih dreves, občinske katastre dreves, smernice, akcijske načrte, nove in prenovljene zelene površine, ozelenjevanje parkirišč, prepustnost tal in zelene strehe. Največ izvedbenih obremenitev bo pri občinah, javnih institucijah in izvajalcih javnih služb, pri investorjih in lastnikih urbanih zemljišč pa se lahko pojavijo dodatni pogoji in stroški.

Ukrepi po členu 10, povezani z obnovo populacij opraševalcev, imajo pozitivne učinke na biotsko raznovrstnost, krajinsko pestrost, stabilnost kmetijskih ekosistemov, dolgoročno opraševanje in prehransko varnost. Njihova uspešnost je močno odvisna od dejanske izvedbe na terenu: od površin, lokacij, časa košnje, obsega nepokošenih pasov, kakovosti habitatov, vpisa kmetov v podporne sheme, višine plačil in spremljanja odziva populacij. Kratkoročne prilagoditve se lahko pojavijo pri kmetijskih gospodarstvih in lastnikih zemljišč, predvsem zaradi sprememb košnje, paše, gnojenja, obdelave ali upravljanja zemljišč.

Ukrepi po členu 11, ki se nanašajo na obnovo kmetijskih ekosistemov, imajo eno najizrazitejših porazdelitvenih dimenzij. Dolgoročno lahko prispevajo k boljši kakovosti tal, večji biotski raznovrstnosti, ohranjanju travišč, krajinskih značilnosti, opraševalcev, ptic kmetijske krajine, prehranski varnosti in večji odpornosti kmetijske krajine. Hkrati pa lahko najbolj neposredno vplivajo na kmetijska gospodarstva in lastnike zemljišč, saj lahko zahtevajo spremembe proizvodnih praks, manjšo intenzivnost rabe, dodatno administracijo, prilagojeno košnjo ali pašo, hranjanje krajinskih struktur ali prilagoditve načina upravljanja zemljišč, kadar jih izrecno predvidevajo ukrepi NNON. Zato bodo za uspeh člena 11 ključni ustrezna plačila, svetovanje, razumljivi pogoji in izvedljiva administracija.

Ukrepi po členu 12, povezani z obnovo gozdnih ekosistemov, imajo pomembne koristi za naravni kapital, odpornost gozdov, biotsko raznovrstnost, varstvo tal in voda, vezavo ogljika, rekreacijsko vrednost in dolgoročno stabilnost gozdnih funkcij. Posebej pomembni so ukrepi, povezani z drevesi, ki so pomembni habitati, odmrlim lesom, gozdnimi rezervati, varovalnimi gozdovi, mirnimi conami in naravnejšo strukturo gozdov. Hkrati so možni porazdelitveni učinki za lastnike gozdov, gozdarski sektor in lokalno lesnopredelovalno dejavnost, zlasti kadar ukrepi vplivajo na sečnjo, prihodke iz lesa ali način gospodarjenja. Zato bodo pomembni jasna pravila, svetovanje, podpore, nadomestila in povezava z gozdnogospodarskim načrtovanjem.

Posebej pomembni so tudi kombinirani ukrepi, ki jih ni mogoče razumeti samo skozi en člen ali en sektor. Ukrepi, ki povezujejo kopenske habitate, opraševalce in kmetijske ekosisteme, imajo večnamenski značaj, saj hkrati prispevajo k naravi, vodi, podnebj, kmetijstvu, krajini in odpornosti prostora. Podobno ukrepi, ki povezujejo obalne in morske ekosisteme, vplivajo na naravo, ribištvo, turizem, obalni prostor in upravljanje morja. Vključitev urbanih ukrepov dodatno pokaže, da NNON deluje tudi kot okvir za kakovost bivanja, javni prostor in odpornost naselij. To potrjuje, da NNON ni samo skupek ločenih naravovarstvenih ukrepov, temveč medsektorski okvir obnove narave.

Analiza kaže, da so z vidika ciljnih skupin koristi NNON razporejene široko. Kmetijska gospodarstva lahko pridobijo prek plačil, podpor, bolj stabilnih agroekosistemov in dolgoročne rodovitnosti tal, vendar lahko nosijo tudi stroške prilagoditve. Lastniki zemljišč in gozdov lahko pridobijo prek nadomestil, pogodbenega varstva ali stabilnejšega upravljanja, hkrati pa so lahko izpostavljeni omejitvam rabe. Občine in lokalne skupnosti lahko pridobijo z boljšo kakovostjo okolja, večjo prostorsko predvidljivostjo, zelenimi površinami, zmanjšanjem tveganj in lokalnim razvojem, vendar bodo morale prevzeti tudi del izvedbenih nalog. Javne institucije bodo pridobile boljši okvir za odločanje, spremljanje in usklajevanje politik, vendar bodo potrebovale dodatne kadrovske, finančne in strokovne zmogljivosti.

Najpomembnejše priporočilo poročila je, da je treba posebno previdno pripraviti in izvajati ukrepe, pri katerih so koristi širše družbene in dolgoročne, stroški ali omejitve pa se lahko pojavijo kratkoročno in pri konkretnih skupinah. To velja predvsem za ukrepe, ki vplivajo na kmetijsko rabo, travišča, mokrišča, barja, organsko snov v tleh, odkupe zemljišč, pogodbeno varstvo, gospodarjenje z gozdovi, ribištvo, akvakulturo, sidranje, plovbo, prostorsko

načrtovanje, vodne režime, komunalno infrastrukturo, zavarovana območja in urbane zelene površine. Pri teh ukrepih je treba že v fazi načrtovanja preveriti, kdo nosi stroške prilagoditve, kdo prejme podporo, ali so pravila dovolj jasna, ali je ukrep izvedljiv v praksi in ali so nosilci sposobni zagotoviti izvajanje, nadzor, vzdrževanje in spremljanje.

Skupna kvalitativna bilanca NNON je pozitivna, vendar pogojna. Pozitivna je zato, ker ukrepi prispevajo k ohranjanju in obnovi naravnega kapitala, ki je podlaga za dolgoročno gospodarsko, okoljsko in družbeno odpornost. Pogojna pa je zato, ker se bodo koristi uresničile samo, če bodo ukrepi dejansko izvedeni, ustrezno financirani, prostorsko dovolj natančno določeni, redno vzdrževani in sprejeti pri ključnih skupinah, ki morajo svoje ravnanje prilagoditi.

NNON zato ne predstavlja predvsem vira negativnih socio-ekonomskih učinkov, temveč okvir za dolgoročno povečanje javnih koristi, odpornosti prostora, kakovosti bivanja in kakovosti naravnega kapitala. Negativni učinki so pomembni, vendar so večinoma obvladljivi izvedbeni in porazdelitveni učinki, ne pa razlog za negativno skupno bilanco. Ključno vprašanje zato ni, ali so ukrepi koristni, temveč ali bodo izvedeni na način, ki pravično porazdeli stroške, zagotovi podporo prizadetim skupinam in omogoči, da se dolgoročne koristi dejansko uresničijo.

2 Cilji in pristop k projektu

2.1 Ozadje poročila

Priprava socio-ekonomske analize vplivov ukrepov v osnutku Nacionalnega načrta za obnovo narave (NNON) izhaja iz obveznosti, določenih v Uredbi (EU) 2024/1991 o obnovi narave (Nature Restoration Regulation – NRR) ter iz Izvedbene uredbe Komisije (EU) 2025/912, ki določa enotni format nacionalnih načrtov za obnovo narave. Uredba določa, da mora vsaka država članica pripraviti nacionalni načrt za obnovo narave, ki poleg okoljskih ciljev vključuje tudi analizo širših družbenih in gospodarskih učinkov načrtovanih ukrepov. Ključna pravna podlaga za pripravo socio-ekonomske analize je člen 15(3)(s) Uredbe, ki določa, da mora nacionalni načrt vključevati "predvidene socio-ekonomske vplive in ocenjene koristi ukrepov obnove narave". Ta zahteva je dodatno operacionalizirana v enotnem formatu nacionalnih načrtov, kjer je posebej opredeljeno poglavje »Foreseeable socio-economic impacts and estimated benefits of the restoration measures«.

Evropska uredba tako jasno določa, da priprava NNON ni zgolj naravovarstveni ali tehnični proces, temveč celovit razvojni proces, ki mora upoštevati tudi vplive na gospodarstvo, lokalni razvoj, zaposlovanje, uporabo prostora, socialne skupine ter regionalne razlike. Dokumentacija za pripravo NNON izrecno zahteva upoštevanje socialnih, gospodarskih in kulturnih značilnosti posameznih območij ter potreb lokalnih skupnosti in drugih deležnikov. Poleg tega uredba zahteva odprt, vključujoč in participativen proces priprave načrta, ki vključuje lokalne in regionalne oblasti, lastnike zemljišč, uporabnike prostora, gospodarstvo, raziskovalne institucije, civilno družbo ter širšo javnost. Socio-ekonomska analiza je zato pomemben instrument za razumevanje možnih učinkov ukrepov obnove narave na različne sektorje in skupine ter za oblikovanje izvedljivih, sorazmernih in družbeno sprejemljivih rešitev.

Priprava takšne analize je pomembna tudi z vidika načrtovanja financiranja, ocene stroškov in koristi ter zagotavljanja dolgoročne vzdržnosti izvajanja ukrepov.

Evropska komisija v spremljajočih dokumentih posebej poudarja, da naj države članice ocenijo tako stroške izvajanja ukrepov kot tudi širše koristi ekosistemskih storitev, podnebne odpornosti, zmanjševanja tveganj ter dolgoročnih razvojnih učinkov. Socio-ekonomska analiza vplivov ukrepov v okviru NNON je zato neposredno povezana z izpolnjevanjem obveznosti iz evropske zakonodaje ter predstavlja pomemben strokovni in vsebinski del priprave nacionalnega načrta za obnovo narave.

2.2 Metodologija

Zahteve projektne naloge

Projektna naloga izhaja iz zahtev Uredbe (EU) 2024/1991 o obnovi narave, ki določa, da mora Nacionalni načrt za obnovo narave (NNON) vključevati tudi analizo predvidljivih socio-ekonomskih učinkov in ocenjenih koristi izvajanja ukrepov obnove narave.

V Sloveniji je večina ukrepov NNON izhaja iz že obstoječih nacionalnih sektorskih strateških in izvedbenih dokumentov, za katere so bile določene analize vplivov in socio-ekonomske analize že pripravljene. Vendar so bile te analize izvedene v okviru posameznih sektorskih

politik in dokumentov, ne pa v kombinaciji ukrepov, kot bodo vključeni v NNON, niti v povezavi z novo oblikovanimi ukrepi obnove narave.

Projektna naloga zato zahteva pripravo nove, povezane in vsebinsko usklajene analize socio-ekonomskih vplivov in doprinosov ukrepov NNON kot celote. Analiza mora zajeti ukrepe po posameznih členih Uredbe (EU) 2024/1991, ki zahtevajo pripravo ukrepov obnove, in sicer:

- kopenske, sladkovodne in obalne ekosisteme,
- morske ekosisteme,
- urbane ekosisteme,
- rečno povezljivost,
- opraševalce,
- kmetijske ekosisteme,
- gozdne ekosisteme,
- ter sadnjo dreves,

hkrati pa mora vključevati tudi skupno analizo učinkov NNON kot celote.

Zahteve projektne naloge ne vključujejo zgolj priprave strokovne analize, ampak tudi pripravo vsebin za neposredno uporabo v procesu priprave in potrjevanja NNON. Rezultati morajo biti pripravljeni:

- za vključitev v sam dokument NNON,
- za poročevalske obrazce Evropske komisije, predvsem za polje 4.1.3,
- ter za uporabo v procesu javne razgrnitve, medresorskega usklajevanja in potrjevanja dokumenta na Vladi Republike Slovenije pred oddajo Evropski komisiji.

Projektna naloga zato zahteva metodološko usklajen, a izvedljiv pristop, ki bo v kratkem časovnem okviru omogočil pripravo pregledne in uporabne analize ključnih socio-ekonomskih učinkov ukrepov NNON ter njihovih širših razvojnih doprinosov.

Metodologija za socio-ekonomsko analizo vplivov ukrepov NNON

Metodološki pristop izhaja iz projektne naloge, ki določa, da mora analiza zajeti **predvidljive socio-ekonomske vplive in ocenjene koristi vseh ukrepov v osnutku NNON**, pri čemer morajo biti rezultati pripravljeni za vključitev v nacionalni strateški dokument in za poročanje v polju 4.1.3 poročevalskega obrazca. Projektna naloga hkrati določa, da mora biti analiza pripravljena po členih Uredbe o obnovi narave, in sicer za ukrepe iz členov 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12 in 13 ter za NNON kot celoto.

Pregled projektne naloge in uredbenega okvirja

V prvem koraku je bil pregledan vsebinski okvir projektne naloge, Uredba (EU) 2024/1991 o obnovi narave ter izvedbena uredba o enotni obliki nacionalnega načrta za obnovo. Projektna naloga določa, da mora izvajalec pripraviti analizo socio-ekonomskih vplivov in doprinosov ukrepov NNON, opis metodologije, zbrane podatke, končne rezultate ter preglednice in grafe za vključitev v končno poročilo.

Uredba o obnovi narave določa vsebinske sklope ukrepov po ekosistemih in členih, izvedbena uredba pa določa strukturo poročanja, vključno s poljem **4.1.3 – predvidljivi družbeno-gospodarski učinki in ocenjene koristi ukrepov za obnovo iz členov 4 do 12**. To pomeni, da analiza ne sme biti pripravljena samo kot splošen pregled učinkov, temveč mora omogočati tudi povzemanje učinkov po posameznih členih in sklopih ukrepov.

Zbiranje in pregled obstoječih študij, analiz in podatkovnih podlag

V drugem koraku so bile zbrane obstoječe študije, strokovne podlage in socio-ekonomske analize, povezane z ukrepi, ki so vključeni v osnutek NNON. To je skladno s projektno nalogo, ki določa, da izvajalec od naročnika prejme nabor ukrepov z navezavami na njihove izvirne strateške dokumente, kot so PUN, NUMO, NUV, PPP, GGN GGE, SN SKP, NUR in NEPN, dodatno pa samostojno pridobi informacije o že opravljenih socio-ekonomskih analizah in metodoloških pristopih. Pregledane podlage so bile uporabljene za tri namene za:

- razumevanje izvora in narave ukrepov,
- identifikacijo možnih socio-ekonomskih učinkov, ki so bili že obravnavani v obstoječih dokumentih, ter
- presojo, kateri podatki so dovolj uporabni za kvalitativno oceno učinkov.

Pri tem je bilo upoštevano, da večina ukrepov v osnutku NNON izhaja iz že veljavnih strateških in izvedbenih dokumentov, vendar dosedanje analize teh ukrepov niso bile pripravljene v kombinaciji, v kateri so ukrepi vključeni v NNON. Zato obstoječih analiz ni bilo mogoče zgolj povzeti, temveč jih je bilo treba prevesti v skupno analitično strukturo NNON.

Oblikovanje šifranta socio-ekonomskih učinkov

Na podlagi pregleda ukrepov, obstoječih študij in strokovnih podlag je bil pripravljen **šifrant potencialnih socio-ekonomskih učinkov**. Namen šifranta je bil vzpostaviti enotno analitično osnovo, ki omogoča primerljivo obravnavo zelo različnih ukrepov: od obnove habitatov, pogodbenega varstva, odkupov zemljišč in prostorskega načrtovanja do nadzora, monitoringa, kmetijskih, gozdarskih, vodnih, morskih in urbanih ukrepov.

Šifrant je bil oblikovan tako, da zajame različne vrste učinkov, ne samo neposrednih koristi za naravo. Vključuje pozitivne učinke, stroške, omejitve, administrativna bremena, porazdelitvene učinke, učinke na javne institucije, kmetijska gospodarstva, lastnike zemljišč, gozdarski sektor, ribištvo, akvakulturo, občine, investitorje, lokalno prebivalstvo in širšo javnost. S tem omogoča, da se vsak ukrep poveže z eno ali več vrstami pričakovanih učinkov.

Pri pripravi šifranta je bil uporabljen naslednji pristop:

- najprej so bili pregledani opisi ukrepov in njihovi izvirni dokumenti;
- nato so bili iz obstoječih študij in analiz izločeni ponavljajoči se tipi socio-ekonomskih učinkov;
- ti učinki so bili združeni v skupne kategorije, da se prepreči podvajanje podobnih učinkov;
- vsakemu tipu učinka je bila dodeljena šifra, ki omogoča sledljivo povezavo med ukrepom, učinkom, ciljno skupino in kasnejšo oceno;
- šifrant je bil uporabljen kot podlaga za sistematično vrednotenje vseh ukrepov v preglednici NNON.

Šifrant zato ni končna meritev učinkov, temveč delovno analitično orodje. Šifriranje, oziroma povezovanje učinkov v skupine omogoča urejeno, ponovljivo in pregledno razvrščanje potencialnih učinkov ter povezavo med opisom ukrepa, prizadetimi skupinami, smerjo učinka, intenzivnostjo, časovnim okvirom in gotovostjo ocene.

Vrednotenje ukrepov z uporabo šifranta

V naslednjem koraku so bili ukrepi iz osnutka NNON ocenjeni z uporabo šifranta učinkov. Za vsak ukrep je bila najprej določena njegova vsebinska narava: ali gre za izvedbeni, regulativni, načrtovalski, nadzorni, finančni, raziskovalni, monitoring ali podporni ukrep. Nato so bili določeni glavni potencialni socio-ekonomski učinki in skupine, ki jih ukrep lahko

najbolj neposredno zadeva. Pri vrednotenju smo upoštevali, da en ukrep lahko povzroči več vrst učinkov. Zato je bil ukrep lahko povezan z več šiframi učinkov, pri čemer je bil glavni učinek postavljen na prvo mesto, dodatni učinki pa so bili uporabljeni za prikaz širših posledic. Tak pristop je posebej pomemben pri večnamenskih ukrepih, ki hkrati vplivajo na naravo, kmetijstvo, gozdarstvo, vode, prostor, lokalni razvoj ali javne institucije.

Za vsak ukrep oziroma skupino ukrepov so bili ocenjeni naslednji elementi:

- glavne skupine, na katere ukrep vpliva;
- pričakovane koristi in morebitni stroški;
- smer učinka;
- intenzivnost učinka;
- neposrednost ali posrednost učinka;
- časovni okvir;
- gotovost ocene;
- ključne negotovosti.

Vrednotenje po členih Uredbe

Ker projektna naloga zahteva pripravo analiz po posameznih členih Uredbe, so bili ukrepi razvrščeni in analizirani po členih; s tem se je sledilo strukturi NNON. Za vsak člen je bil pripravljen kvalitativni opis učinkov po enotni strukturi. Najprej so bile opisane značilnosti ukrepov, nato glavne ciljne skupine in pričakovani učinki, smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov, ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi, gotovost ocene in ključne negotovosti ter možne negativne posledice ukrepov.

Pri ukrepih, ki so povezani z več členi, uporabljamo dodatno logiko obravnave po kombinacijah členov. To je potrebno zato, ker nekateri ukrepi hkrati prispevajo na primer k obnovi kopenskih habitatov, opraševalcev in kmetijskih ekosistemov ali pa povezujejo morske, obalne in prostorske ukrepe. Takšni ukrepi se ne obravnavajo kot izjema, temveč kot posebna skupina večnamenskih ukrepov, pri katerih je treba prikazati širše in porazdeljene učinke.

Kvalitativna ocena učinkov

V tej fazi je osnovna raven analize **kvalitativna ocena učinkov**. Ta pristop je primeren zato, ker vsi ukrepi še nimajo enako natančno določenega prostorskega obsega, stroškov, ciljnih površin, števila prizadetih deležnikov ali izvedbenih parametrov. Kvalitativna ocena omogoča, da se učinki vseeno sistematično opredelijo in primerjajo. Kvalitativna ocena vključuje presojo, ali je učinek pozitiven, negativen, mešan ali pretežno nevtralen; ali je neposreden ali posreden; ali se pojavi kratkoročno, srednjeročno ali dolgoročno; ali je njegova intenzivnost nizka, srednja ali visoka; ter kako zanesljiva je ocena glede na razpoložljive podatke. Posebna pozornost je namenjena tudi porazdelitvenim učinkom, torej vprašanju, kdo ima koristi in kdo nosi stroške ali prilagoditve.

Tak pristop preprečuje ustvarjanje navidezne natančnosti. Pri ukrepih, kjer številčni podatki niso dovolj zanesljivi, je pravilneje jasno opisati pričakovane učinke, skupine, na katere vpliva, in negotovosti kot pa pripraviti šibke ali metodološko nepreverljive izračune.

Preizkus kvantitativne ocene učinkov

Po kvalitativni oceni je bil preizkušen tudi pristop k kvantitativni oceni izbranih ukrepov.

Namen je bil preveriti, ali je mogoče učinke okvirno oceniti s številčnimi kazalniki, na primer s površinami, plačili na hektar, stroški obnove, številom vključenih občin, številom dreves, obsegom zelenih površin, številom pogodb ali višino podpor.

Preizkus je pokazal, da je pri delu ukrepov mogoče določiti uporabne kazalnike za prihodnje spremljanje, vendar trenutno razpoložljivi podatki večinoma ne omogočajo zanesljive kvantitativne ali monetarne ocene učinkov. Ključne omejitve so nejasen prostorski obseg ukrepov, manjkajoče izhodiščno stanje, neznano število dejansko vključenih upravičencev, nejasni stroški izvedbe in nezadostno opredeljena dodatnost ukrepov glede na obstoječe režime.

Posebej pomembno je, da pri številnih površinskih ukrepih ni jasno, kolikšen del površin je že vključen v obstoječe varstvene, kmetijske, gozdarske, vodne ali druge ukrepe, niti koliko dodatnih površin bo zaradi NNON dejansko vključenih v nove režime ali pogodbe. Zato ni mogoče zanesljivo ločiti med učinkom obstoječih politik in dodatnim učinkom NNON.

Preizkušeni so bili tudi okvirni izračuni z uporabo plačil SKP, KOPOP, vrednosti na hektar in okvirnih stroškov obnove. Ti izračuni so koristni za razumevanje možnega reda velikosti, niso pa dovolj zanesljivi za sistematično monetizacijo. Njihova uporaba bi lahko ustvarila vtis natančnosti, ki ga podatki v tej fazi ne omogočajo. Poleg tega je izvajanje KOPOP prostovoljno in zato težko predvidljivo, odvisno od naklonjenosti in angažmaja kmetovalcev. Zato je bila kvantifikacija uporabljena predvsem kot podporni preizkus in kot podlaga za opredelitev podatkov, ki jih bo treba zbirati v naslednjih fazah.

Končni rezultat metodološkega pristopa

Rezultat metodološkega pristopa je povezava med štirimi ravni analize: izvorni ukrepi in obstoječe študije, šifrant socio-ekonomskih učinkov, kvalitativna ocena učinkov po členih Uredbe. S tem smo zagotovili, da analiza ni samo opisna, ampak sledljiva, primerljiva in uporabna za pripravo poglavja o socio-ekonomskih vplivih in koristih v NNON ter za poročanje Evropski komisiji.

Metodologija omogoča, da pri vsakem sklopu ukrepov jasno pokažemo, katere koristi pričakujemo, na katere skupine najbolj vpliva, kje se lahko pojavijo stroški ali omejitve, kakšna je gotovost ocene in kje so ključne podatkovne vrzeli.

Preglednica 1 – Koraki metodologije

Korak	Osnovne naloge	Rezultat koraka
1. Pregled projektne naloge in uredbenega okvirja	Pregled zahtev projektne naloge, Uredbe o obnovi narave in enotnega poročevalskega obrazca; določitev, da se analiza pripravi po členih uredbe in za NNON kot celoto.	Jasno opredeljen obseg analize, struktura poročanja in povezava z zahtevami polja 4.1.3.
2. Prezem in ureditev nabora ukrepov NNON	Pregled ukrepov, njihovih kod, opisov, ciljnih ekosistemskih tipov, členov uredbe in izvornih strateških dokumentov.	Urejena delovna preglednica ukrepov kot osnovna baza za analizo.
3. Zbiranje obstoječih študij in strokovnih podlag	Pridobitev in pregled relevantnih socio-ekonomskih analiz, metodoloških pristopov, strokovnih podlag in sektorskih dokumentov, iz katerih izhajajo ukrepi.	Nabor uporabljenih virov in podlag za razumevanje možnih učinkov ukrepov.
4. Presoja uporabnosti obstoječih analiz	Pregled katere ugotovitve, kazalniki, podatki ali metodološki pristopi iz obstoječih analiz so uporabni za NNON.	Ločitev podatkov, ki so neposredno uporabni, in podatkov za kvalitativno analizo.
5. Priprava šifranta socio-ekonomskih učinkov	Iz obstoječih študij, opisov ukrepov in sektorskih logik so bili izpeljani tipi potencialnih učinkov; podobni učinki so bili združeni in označeni s šiframi.	Šifrant potencialnih socio-ekonomskih učinkov, ki omogoča primerljivo in sledljivo vrednotenje ukrepov.
6. Povezava ukrepov s šifrantom	Za vsak ukrep so bili določeni glavni potencialni učinki, skupine pod vplivom in povezane šifre učinkov.	Matrika ukrepov in učinkov kot osnova za nadaljnjo kvalitativno analizo.

7. Kvalitativno vrednotenje ukrepov	Ocena smeri učinka, intenzivnosti, časovnega okvirja, neposrednosti/posrednosti, gotovosti ocene ter ključnih negotovosti.	Sistematična kvalitativna ocena učinkov za posamezne ukrepe in skupine ukrepov.
8. Analiza po členih uredbe	Ukrepi so bili združeni po členih uredbe; za vsak člen so bile opisane značilnosti ukrepov, ciljne skupine, koristi, možni stroški in negativne posledice.	Pregled socio-ekonomskih učinkov po členih 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12 in 13.
9. Obravnava kombiniranih ukrepov	Posebej so bili obravnavani ukrepi, ki prispevajo k več členom hkrati, na primer k habitatom, opraševalcem, kmetijstvu, gozdovom, morju ali ogljiku.	Pregled večnamenskih učinkov in porazdelitvenih posledic pri ukrepih, ki jih ni mogoče pripisati samo enemu členu.
10. Priprava kvalitativnih rezultatov za poročilo	Priprava opisov učinkov, koristi, ciljnih skupin, negativnih posledic, negotovosti in splošnih ocen po členih.	Besedila in preglednice za vključitev v poglavje socio-ekonomskih učinkov NNON.
11. Preizkus kvantitativne ocene učinkov	Preverjanje, ali je mogoče za izbrane ukrepe pripraviti okvirne številčne ocene na podlagi površin, plačil na hektar, stroškov obnove, števila vključenih upravičencev, občin ali drugih kazalnikov.	Ugotovitev, da so podatki uporabni predvsem za opredelitev možnih kazalnikov in podatkovnih potreb, ne pa še za zanesljivo kvantitativno ali monetarno oceno učinkov NNON.
11. Priprava zaključkov in priporočil	Sinteza ugotovitev; opredelitev skupne bilance socio-ekonomskih učinkov, občutljivih ukrepov, ključnih podatkovnih vrzeli in priporočil za nadaljnjo pripravo NNON.	Zaključna ocena pričakovanih koristi, možnih negativnih učinkov, izvedbenih tveganj in podatkovnih potreb za končno različico NNON.

Vir: lasten povzetek

Metodološki pristop tako povezuje izvirne ukrepe, obstoječe strokovne in socio-ekonomske podlage, šifrant učinkov ter kvalitativno oceno po členih Uredbe. S tem se zagotovi, da so rezultati sledljivi, primerljivi in uporabni tako za poročilo NNON kot za pripravo vsebin za poročevalski obrazec.

2.3 Časovni okvir analize

Projektna naloga določa, da naročnik izvajalcu posreduje nabor obstoječih ukrepov ob podpisu pogodbe, nove ukrepe pa najkasneje do **8. 5. 2026**. Končno poročilo mora biti oddano najkasneje do **1. 7. 2026**.

To pomeni, da je metodologija morala biti zasnovana kot postopni pristop, ki omogoča hitro povezavo med obstoječimi podlagami, preglednico ukrepov in kvalitativno oceno učinkov.

Glede na kratek izvedbeni rok je bila naloga organizirana sistematično. Najprej smo zbrali in pregledali obstoječe strokovne, sektorske in socio-ekonomske podlage, povezane z ukrepi, ki so vključeni v osnutek NNON. V prvih dveh tednih so bili preizkušeni različni metodološki pristopi za ocenjevanje učinkov, med drugim opis po posameznih ukrepih, po sektorjih, po ciljnih skupinah in po členih uredbe. Kot najbolj uporaben se je izkazal kombiniran pristop, ki temelji na šifrantu socio-ekonomskih učinkov, matriki ukrepov in kvalitativni obravnavi po členih Uredbe.

Na tej podlagi je bil najprej razvit šifrant potencialnih socio-ekonomskih učinkov, ki je bil testiran na vzorcu ukrepov in nato uporabljen za sistematično vrednotenje celotnega nabora ukrepov. Sledilo je kvalitativno vrednotenje ukrepov, pri katerem so bili ocenjeni pričakovani učinki, koristi, možne negativne posledice, skupine pod vplivom, smer in intenzivnost

učinkov, časovni okvir ter gotovost ocene. Na koncu so bili pripravljeni povzetki po členih uredbe in opis skupnega povzetka za vključitev v poročilo NNON in poročevalski obrazec.

2.4 Negotovosti, predpostavke in izzivi

Socio-ekonomska analiza ukrepov NNON je bila pripravljena v okviru procesa, ki je še v nastajanju. To pomeni, da analiza ne presoja dokončno sprejetega programa, temveč osnutek nacionalnega načrta, ki bo v nadaljnjih fazah še dopolnjen, usklajen in konkretiziran. Zato je treba rezultate razumeti kot strokovno oceno pričakovanih učinkov na podlagi trenutno razpoložljivih informacij, vsebine ukrepov, obstoječih strokovnih podlag in primerljivih metodoloških pristopov.

Ključna predpostavka analize je, da bodo ukrepi NNON dejansko prešli iz načrtovalske ravni v izvedbo. Velik del pričakovanih koristi se namreč ne bo uresničil že s samim zapisom ukrepov v načrt, temveč šele z njihovo prostorsko opredelitvijo, financiranjem, vključitvijo v sektorske politike, dogovorom z deležniki in izvajanjem na terenu. Pri ukrepih, ki so povezani s kmetijstvom, gozdarstvom, vodami, morjem, prostorskim načrtovanjem ali upravljanjem zavarovanih območij, je dejanski socio-ekonomski učinek močno odvisen od načina izvedbe in stopnje vključevanja nekaterih ciljnih skupin v izvedbo ukrepov.

Druga pomembna predpostavka je, da številni ukrepi NNON ne bodo popolnoma novi ukrepi, temveč bodo nadgradili, povezali ali bolje ciljno usmerili že obstoječe politike, programe in instrumente. To velja zlasti za ukrepe, ki izhajajo iz PUN, NUMO, NUV, PPP, gozdnogospodarskih načrtov, Strateškega načrta SKP, NEPN in drugih sektorskih dokumentov. Zato pri oceni učinkov ni vedno mogoče jasno ločiti, kateri del učinka izhaja neposredno iz NNON in kateri del iz že obstoječih obveznosti, režimov ali programov. NNON je v tem smislu predvsem povezovalni in usmerjevalni okvir, ki lahko okrepi izvedbo že predvidenih ukrepov in jim doda novo logiko obnove.

Tretji izziv je porazdelitev koristi in stroškov. Koristi ukrepov obnove narave so pogosto dolgoročne, širše družbene in vezane na naravni kapital, ekosistemske storitve, odpornost prostora, kakovost voda, podnebno prilagajanje in kakovost življenja. Stroški, omejitve ali prilagoditve pa so lahko bolj neposredno vezani na posamezne skupine, kot so kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, lastniki gozdov, ribiči, akvakultura, občine, investitorji, upravljavci zavarovanih območij in javne institucije. Zato skupna pozitivna bilanca ukrepov ne pomeni, da posamezne skupine ne bodo potrebovale podpore, nadomestil, svetovanja ali dodatnega časa za prilagoditev.

Poseben metodološki izziv predstavlja velika raznovrstnost ukrepov. Nekateri so neposredno izvedbeni, na primer obnova habitatov, odstranjevanje zarasti ali invazivnih vrst, odkup zemljišč ali vzpostavitev priveznih mest. Drugi so načrtovalski, regulativni, raziskovalni, nadzorni ali podporni. Pri izvedbenih ukrepih je povezava med ukrepom, stroškom in koristjo običajno bolj neposredna. Pri načrtovalskih in sistemskih ukrepih pa je učinek bolj posreden in odvisen od tega, ali ukrep dejansko spremeni odločanje, usmerjanje sredstev ali ravnanje deležnikov. Zato vseh ukrepov ni mogoče ocenjevati z enako stopnjo natančnosti.

Pomembna negotovost je tudi sprejemljivost ukrepov pri deležnikih. Ukrepi, ki posegajo v rabo zemljišč, ribolov, sidranje, sečnjo, kmetijske prakse, prostorske posege ali dostop do območij, so lahko strokovno utemeljeni, vendar izvedbeno občutljivi. Njihova uspešnost bo odvisna od jasnosti pravil, pravočasnega vključevanja deležnikov, zaupanja, razlage koristi, realnih alternativ in pravične porazdelitve stroškov. Če bodo ukrepi predstavljeni predvsem

kot omejitve, brez jasne podpore in komunikacije, so lahko tveganja odpora ali nizke izvedljivosti večji.

Analiza zato temelji na previdni interpretaciji učinkov. Kjer so učinki dovolj jasni, so opisani kot verjetni in pomembni. Kjer je povezava med ukrepom in učinkom bolj posredna, je ocena podana kot potencialna ali pogojna. Tak pristop je skladen z naravo prve faze priprave NNON, saj omogoča pregled glavnih vzorcev koristi, stroškov in tveganj, ne da bi predčasno računal na natančnost, ki je trenutna raven priprave ukrepov še ne omogoča.

Največji izziv za nadaljnjo pripravo NNON zato ni samo izboljšanje podatkov, temveč predvsem prehod od strateškega načrta k razumevanju izvedljivosti programa oziroma ukrepov. To vključuje jasnejšo opredelitev nosilcev, finančnih virov, prostorskih prioritet, podpornih mehanizmov, sodelovanja z deležniki, sistema spremljanja in načina sprotnega prilagajanja ukrepov. Socio-ekonomska analiza mora pri tem služiti kot orodje za boljše odločanje: pokazati mora, kje so pričakovane koristi največje, kje se lahko pojavijo pomembni stroški ali konflikti in katere ukrepe je treba pripraviti posebej previdno.

Rezultate tega poročila je torej potrebno razumeti kot osnovo za nadaljnje izboljšanje NNON. Prva različica načrta lahko pokaže glavno logiko socio-ekonomskih učinkov, ključne ciljne skupine, možne koristi, ukrepe z večjo izvedbeno občutljivostjo in področja, kjer bodo potrebni dodatni podatki ali usklajevanja. V obdobju do priprave končne različice načrta pa bo mogoče analizo nadgraditi z natančnejšimi izvedbenimi informacijami, boljšo oceno dodatnosti ukrepov, jasnejšimi finančnimi mehanizmi in bolj ciljno predstavitev koristi za posamezne skupine. To je pomembno tudi zato, ker poročilo že predvideva povezavo med metodološkim pristopom, šifrantom učinkov in kvalitativno oceno po členih.

2.5 O poročilu

Poročilo je bilo v fazi osnutka interno pregledano, da bi zagotovili zagotavljanje kakovosti. Poročilo obsega 102 strani z vsemi dodatki. Poročilu je dodana excelova preglednica, ki je podlaga za tekstualno poročilo.

3 Socio-ekonomski učinki ukrepov NNON

Ukrepi NNON so namenjeni obnovi in izboljšanju stanja narave, vendar njihovi učinki niso omejeni samo na naravovarstvene rezultate. Izvajanje ukrepov lahko vpliva tudi na način upravljanja prostora, rabo zemljišč, delovanje javnih institucij, kmetijsko in gozdarsko prakso, vodno in morsko upravljanje, razvojne možnosti občin, stroške in obveznosti lastnikov zemljišč ter kakovost življenja lokalnega prebivalstva.

Socio-ekonomski učinki NNON zato zajemajo koristi, stroške, omejitve, priložnosti in izvedbene posledice, ki nastanejo zaradi izvajanja ukrepov.

Nekateri učinki so **neposredni**, na primer stroški obnove habitata, odkup zemljišč, priprava strokovnih podlag, nadzor ali dodatne administrativne naloge. Drugi so **posredni**, na primer boljša odpornost prostora na podnebne spremembe, izboljšanje ekosistemskih storitev, večja predvidljivost prostorskega odločanja, zmanjšanje tveganja degradacije habitatov ali spremembe v razvojnem potencialu posameznih območij.

Pomembno je tudi, da učinki niso vedno samo **pozitivni** ali **negativni**. Veliko ukrepov ima mešane učinke. Ukrepi lahko dolgoročno prispeva k ohranjanju naravnega kapitala, izboljšanju kakovosti vode ali večji odpornosti ekosistemov, hkrati pa lahko kratkoročno povzroči dodatne stroške, omejitve rabe, potrebo po prilagoditvi gospodarjenja ali več administrativnega dela. Zato je treba učinke presojati ne samo po smeri, temveč tudi po njihovi **intenzivnosti, časovnem okvirju, stopnji gotovosti in porazdelitvi** med različnimi skupinami.

Posebej pomembni so porazdelitveni učinki. Koristi ukrepov obnove narave so pogosto širše družbene in dolgoročne, stroški ali omejitve pa so lahko bolj neposredno vezani na posamezne skupine, kot so lastniki zemljišč, kmetijska gospodarstva, gozdarski sektor, ribištvo, akvakultura, občine, investitorji ali upravljavci infrastrukture. Zato skupna ocena učinka ni dovolj. Potrebno je razumeti tudi, kdo pridobi, kdo nosi stroške, kdo mora prilagoditi ravnanje in kje so potrebni spremljevalni ukrepi, kot so svetovanje, financiranje, nadomestila, usklajevanje ali dodatne strokovne podlage.

V tej analizi so socio-ekonomski učinki obravnavani kot potencialni učinki izvajanja ukrepov. To pomeni, da ne gre nujno za že izmerjene ali dokončno potrjene učinke, temveč za strokovno utemeljene povezave med vsebino ukrepov, možnimi spremembami v rabi prostora in upravljanju ter pričakovanimi posledicami za različne sektorje in skupine deležnikov. Dejanski obseg učinkov bo odvisen od konkretne izvedbe ukrepov, prostorskega obsega, obstoječih režimov, razvojnih pritiskov, razpoložljivih finančnih sredstev in odziva deležnikov.

Da bi bilo mogoče tako raznolike učinke obravnavati primerljivo, sledljivo in uporabno za nadaljnjo analizo, je bil pripravljen šifrant socio-ekonomskih učinkov. Njegova vloga ni le opisna, temveč predvsem analitična: omogoča, da posamezne ukrepe NNON sistematično povežemo z glavnimi vrstami pričakovanih učinkov, prizadetimi skupinami, smerjo in intenzivnostjo vpliva ter stopnjo gotovosti ocene.

Šifrant tako vzpostavlja skupno osnovo za primerjavo ukrepov, ki se po vsebini zelo razlikujejo. Nabor ukrepov NNON vključuje ukrepe po različnih členih Uredbe o obnovi narave, med drugim ukrepe za kopenske, obalne in sladkovodne ekosisteme, morske ekosisteme, opraševalce, kmetijske ekosisteme, gozdne ekosisteme in urbane ekosisteme.

Ukrepi so različni tudi po naravi: nekateri so neposredno izvedbeni, drugi pravni oziroma regulativni, načrtovalski, nadzorni, raziskovalni, finančni ali podporni.

Zato je bil šifrant zasnovan kot orodje za urejanje in povezovanje teh učinkov v skupno analitično strukturo. To omogoča pregled učinkov po posameznih ukrepih, sektorjih, ekosistemskih tipih in skupinah deležnikov, hkrati pa omogoča tudi bolj strateški pogled na to, kateri tipi učinkov se v NNON najpogosteje pojavljajo, katere skupine so najbolj izpostavljene in kje bodo potrebne dodatne informacije, usklajevanja ali spremljevalni ukrepi.

Šifrant je bil oblikovan na podlagi več virov. Osnovni vir je bil sam nabor ukrepov NNON, saj so opisi ukrepov pokazali glavne tipe intervencij: vključevanje varstvenih ciljev v prostorske, vodne, gozdarske in kmetijske načrte; izvajanje nadzora; pogodbeno varstvo; odkupi zemljišč; obnova habitatov; odstranjevanje invazivnih vrst; monitoring; raziskave; spremembe pravnih podlag; in spodbude za upravljanje zemljišč. Na primer, seznam ukrepov vključuje prostorsko načrtovanje, nadzor in izvrševanje, pogodbeno varstvo, državni odkup zemljišč, raziskave in monitoring ter obnovo habitatov, kar je zahtevalo dovolj širok šifrant učinkov, ki lahko zajame tako neposredne kot posredne socio-ekonomske posledice.

Vir za določanje učinkov so bile obstoječe študije in strokovne podlage, ki so bile uporabljene za preverjanje, ali so posamezni učinki že prepoznani v dosedanjih analizah. Pri tem so bile pomembne predvsem podlage, ki obravnavajo socio-ekonomske kazalnike za območja Natura 2000, ekosistemske storitve, vplive varstvenih režimov na razvojne možnosti, učinke na kmetijstvo, gozdarstvo, vode, morski prostor in lokalne skupnosti. Te podlage so bile uporabljene zato, da preverimo, kateri tipi učinkov imajo strokovno oporo.

Tretji vir je bila porazdelitev učinkov med skupinami saj ukrepi NNON ne vplivajo enako na vse deležnike. Nekateri učinki se nanašajo predvsem na javne institucije, pripravljavce načrtov, občine in nosilce urejanja prostora. Drugi vplivajo na lastnike zemljišč, kmetijska gospodarstva, gozdarski sektor, vodno gospodarstvo, ribištvo, akvakulturo, turizem, investitorje, lokalno prebivalstvo, raziskovalne institucije ali širšo javnost. Zato je bil šifrant pripravljen tako, da omogoča povezovanje posameznih učinkov z relevantnimi skupinami. To je pomembno, ker skupna ocena ukrepa ni dovolj. Dobro zastavljen ukrep lahko ustvarja pomembne družbene koristi, hkrati pa stroške ali omejitve koncentrira na zelo ozko skupino, na primer na lastnike zemljišč ali kmetijska gospodarstva.

Šifriranje učinkov je bilo potrebno iz treh razlogov:

- **omogoča primerljivost med ukrepi:** brez šifranta bi bila analiza odvisna od opisnih ocen posameznih ukrepov, kar bi otežilo primerjavo med členi, ekosistemskimi tipi in sektorji.
- **omogoča združevanje učinkov:** ko ima vsak učinek svojo šifro, je mogoče kasneje pogledati, kateri učinki se ponavljajo pri največ ukrepih, kateri sektorji so najbolj izpostavljeni in katere skupine bodo najpogosteje nosile stroške ali prejele koristi.
- **omogoča povezovanje z drugimi deli analize.**

Šifrant je bil zasnovan tako, da omogoča analizo na več ravneh. Na ravni posameznega ukrepa se določijo eden do trije najpomembnejši učinki, pri čemer je prvi učinek tisti, ki najbolje izraža glavno socio-ekonomsko posledico ukrepa. Na ravni skupine ukrepov je mogoče analizirati, kateri učinki so značilni za določene tipe ukrepov, na primer za prostorsko načrtovanje, monitoring, obnovo habitatov, kmetijske ukrepe ali gozdarske ukrepe. Na strateški ravni pa šifrant omogoča pregled širših vzorcev: ali NNON predvsem ustvarja administrativne in načrtovalske učinke, ali neposredno vpliva na gospodarjenje z zemljišči, ali

povečuje stroške posameznih sektorjev, ali pa predvsem ustvarja dolgoročne javne koristi prek ohranjanja ekosistemskih storitev in odpornosti prostora.

Pomembno je tudi, da šifrant ne obravnava učinkov samo kot pozitivne ali negativne. Pri ukrepih obnove narave so učinki pogosto mešani. Na primer, vključitev varstvenega cilja v prostorske akte lahko izboljša predvidljivost odločanja in zmanjša tveganje neustreznih posegov, hkrati pa lahko pomeni dodatne pogoje za investitorje ali lastnike zemljišč. Podobno lahko pogodbeno varstvo pomeni javno korist za biotsko raznovrstnost, obenem pa zahteva dogovor o nadomestilih, upravljanju ali dolgoročnih obveznostih. Zato šifrant razlikuje med pozitivnimi, negativnimi, mešanimi, nevtralnimi, neposrednimi in posrednimi učinki ter omogoča oceno njihove intenzivnosti, časovnega okvirja in gotovosti.

V naslednjem koraku je bil šifrant uporabljen za povezovanje učinkov z ukrepi NNON. Pri vsakem ukrepu se je ohranila izvorna šifra ukrepa, da se lahko matrika učinkov povezuje z osnovno tabelo ukrepov, členom uredbe, ekosistemskim tipom, opisom ukrepa in kasnejšimi ocenami. To je ključno za sledljivost. Analiza tako ne ostane pri splošni oceni, ampak omogoča, da se za vsak ukrep preveri, kateri učinki so bili prepoznani, katere skupine so prizadete, kako zanesljiva je ocena in katere informacije manjkajo za bolj natančno presojo.

Tak pristop omogoča, da socio-ekonomska analiza NNON ni samo opisna priloga, ampak deluje kot analitično orodje za odločanje. Šifrant učinkov omogoča pregled nad tem, kje so največje potencialne koristi, kje so možni stroški ali konflikti, katere skupine je treba vključiti v nadaljnje usklajevanje in pri katerih ukrepih bodo potrebne dodatne strokovne podlage. S tem se vzpostavi osnovna struktura za bolj strateško obravnavo ukrepov NNON, hkrati pa se ohrani dovolj podrobnosti za pregled učinkov na ravni posameznega ukrepa.

V nadaljevanju je predstavljen šifrant potencialnih socio-ekonomskih učinkov, uporabljen za analizo ukrepov NNON. Šifrant združuje učinke, ki so bili prepoznani na podlagi vsebine ukrepov, obstoječih strokovnih podlag in predhodnih socio-ekonomskih analiz. Namenjen je enotni klasifikaciji učinkov, povezovanju ukrepov z možnimi vplivi na posamezne skupine deležnikov ter pripravi podlage za nadaljnjo kvalitativno.

Preglednica 2 – Šifrant potencialnih socio-ekonomskih učinkov

Šifra	Potencialni socio-ekonomski učinek	Primeri tipičnih ukrepov
SE-01	Boljše vključevanje naravovarstvenih ciljev v sektorsko načrtovanje lahko izboljša usklajenost odločanja, zmanjša tveganje poznejših konfliktov in poveča pravno predvidljivost. Neposredni gospodarski učinki so praviloma omejeni.	Prostorski akti, GGN/GGE, LUN, načrti upravljanja voda, ribiški načrti
SE-02	Možne dodatne omejitve ali pogoji za prihodnje posege, investicije ali rabo prostora na občutljivih območjih, zlasti kadar se varstveni cilji prenesejo v dovoljenja, soglasja ali sektorske akte.	Prostorsko načrtovanje, vodna soglasja, naravovarstvene smernice, presoje sprejemljivosti
SE-03	Možni dodatni stroški priprave strokovnih podlag, presoj, analiz, kartiranj, hidroloških študij ali drugih dokazil za nosilce posegov in investitorje.	Posegi v prostor, morski ukrepi, vodni ukrepi, bentoški habitati, infrastruktura
SE-04	Možni dodatni administrativni stroški za javne institucije zaradi priprave strokovnih podlag, usklajevanj, mnenj, monitoringov, nadzora, poročanja in koordinacije.	Monitoring, raziskave, priprava aktov, medresorske skupine, inšpekcije

SE-05	Večja institucionalna zmogljivost zaradi jasnejših pravil, boljšega medsektorskega usklajevanja, boljše razdelitve odgovornosti in bolj sledljivega izvajanja ukrepov.	Sistemiški ukrepi, spremembe predpisov, koordinacijske skupine, programi upravljanja
SE-06	Tveganje nizke izvedljivosti, če ukrep nima jasnega nosilca, prostorske opredelitve, časovnice, stroškovne ocene, vira financiranja ali mehanizma izvajanja.	Slabo opredeljeni ukrepi, ukrepi "redno delo", novi sistemiški ukrepi
SE-07	Kratkoročni javnofinančni stroški zaradi odkupov zemljišč, pogodbenih nadomestil, investicij, vzdrževanja, dodatnih zaposlitev ali dodatnega nadzora.	Odkup zemljišč, pogodbeno varstvo, zavarovana območja, monitoring, nadzor
SE-08	Možni pozitivni finančni učinki za lastnike ali uporabnike zemljišč, če ukrep vključuje odkup, menjavo, pogodbeno varstvo, zakupne pogoje ali plačila za prilagojeno rabo.	Pogodbeno varstvo, odkup, menjava zemljišč, SKP, zakup državnih zemljišč
SE-09	Možni porazdelitveni učinki za lastnike zemljišč ali uporabnike prostora zaradi omejitev rabe, zmanjšane dostopnosti, prepovedi posegov ali spremembe režima upravljanja.	Gozdovi brez gospodarjenja, varovalni gozdovi, mirne cone, omejitve dostopa
SE-10	Možen učinek na vrednost zemljišč zaradi spremembe režima rabe, odkupa, omejitev, zavarovanja ali povečane naravovarstvene vrednosti območja.	Odkupi, zavarovana območja, prostorski režimi, trajna omejitev rabe
SE-11	Možni negativni učinki za kmetijska gospodarstva zaradi omejitev gnojenja, košnje, paše, agromelioracij, izsuševanja, preoravanja ali intenziviranja rabe.	Pogojenost, KOPOP/SKP, travišča, mokrišča, oprasovalci, Natura 2000
SE-12	Pozitivni finančni učinki za kmetijska gospodarstva, če ukrep omogoča plačila za ekstenzivno rabo, mozaično košnjo, nepokošene pasove, krajinske značilnosti ali neproizvodne površine.	SKP, KOPOP, traviščni ukrepi, oprasovalci, mejice, visokodebelni sadovnjaki
SE-13	Mešan učinek za kmetijstvo: dolgoročno stabilnejše ekosistemske storitve in možna plačila, kratkoročno pa prilagoditve proizvodnje, več dela, nižja intenzivnost ali zamik opravil.	Ekstenziviranje, mozaična košnja, časovne omejitve
SE-14	Možen učinek na organizacijo dela na kmetiji zaradi časovno prilagojene košnje, omejitev paše, prepovedi določenih praks ali zahtev po posebnem ravnanju.	Traviščni habitati, habitati ptic, mokrotni travniki, ukrepi za oprasovalce
SE-15	Pozitiven učinek na oprasovalce in s tem posreden učinek na stabilnost kmetijske proizvodnje, prehransko varnost in odpornost agroekosistemov.	Cvetoči travniki, mejice, neproizvodne površine, travišča, ekstenzivna raba
SE-16	Možen učinek na prehransko varnost, če ukrep lokalno omeji intenzivno kmetijsko rabo, vendar dolgoročno krepi naravne pogoje za stabilnejšo proizvodnjo.	Kmetijski ukrepi, trajno travinje, oprasovalci, mokrišča, SKP
SE-17	Pozitiven učinek na kulturno krajino, lokalno identiteto in tradicionalne prakse zaradi ohranjanja travišč, mejic, suhih zidov, kalov, visokodebelnih sadovnjakov in mozaične rabe.	Travišča, suhi zidovi, kali, sadovnjaki, mejice, tradicionalna raba
SE-18	Pozitiven učinek na odpornost prostora, varstvo tal, zadrževanje vode, zmanjšanje erozije, naravno uravnavanje voda in dolgoročno stabilnost ekosistemskih storitev.	Mokrišča, barja, vodni režimi, gozdni ukrepi, obnova habitatov
SE-19	Pozitiven učinek na blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje zaradi varstva šotišč, mokrišč, trajnega travinja, gozdov, tal z visoko vsebnostjo ogljika in obalnih/morskih habitatov.	Šotišča, mokrišča, gozdovi, trajno travinje, morski travniki

SE-20	Pozitiven učinek na zmanjšanje prihodnjih stroškov sanacije, ker preventivna obnova zmanjša tveganje degradacije, erozije, poplav, izsuševanja, poškodb tal ali izgube habitatov.	Obnova mokrišč, vodni režimi, obrečni habitati, gozdni ukrepi
SE-21	Pozitiven učinek na kakovost voda, javno zdravje in bivalno okolje zaradi zmanjšanja onesnaženja, hranil, neustreznega odvajanja odpadnih voda ali drugih obremenitev.	Odpadne vode, meteorne vode, vodni režimi, nadzor onesnaževanja
SE-22	Možni stroški za občine, komunalne službe, lastnike objektov ali zavezanca zaradi ureditve priključkov, čiščenja odpadnih voda, meteorne vode ali zmanjšanja obremenitev.	Komunalne odpadne vode, odvajanje, čiščenje, priključenost, inšpekcijski nadzor
SE-23	Pozitiven učinek na zmanjšanje poplavnih, erozijskih, sušnih ali obalnih tveganj ter s tem na varnost ljudi, infrastrukture in premoženja.	Mokrišča, obrečni pasovi, vodni režimi, protipoplavno načrtovanje, obalni ukrepi
SE-24	Pozitiven učinek na naravni kapital, biotsko raznovrstnost in razpoložljivost ekosistemskih storitev, tudi kadar primarni cilj ukrepa ni neposredno socio-ekonomski.	Vsi obnovitveni ukrepi, zlasti mokrišča, travišča, gozdovi, morski habitati
SE-25	Možen pozitiven zunanji učinek ukrepa, ker ukrep poleg ciljnega habitatnega tipa ali vrste izboljša tudi druge funkcije ekosistema in koristi za ljudi.	Obnova habitatov, revitalizacija vodotokov, ekocelice, prilagojena košnja
SE-26	Možen negativen zunanji učinek ali opozorilo glede trajnosti, če ukrep zmanjša razpoložljivost določene ekosistemske storitve za uporabnike prostora.	Omejitve rabe, mirne cone, izločitev iz gospodarjenja, spremembe dostopa
SE-27	Pozitiven učinek na znanje, podatkovne podlage in kakovost prihodnjega odločanja, brez nujno pomembnih neposrednih učinkov na prebivalstvo ali gospodarstvo.	Kartiranje, monitoring, popisi, raziskave, študije, modeliranje
SE-28	Možen posreden gospodarski učinek zaradi naročil strokovnih storitev, raziskav, monitoringa, kartiranja, projektnega dela in novih nalog za izvajalske organizacije.	LIFE, Interreg, Horizon, nacionalne raziskave, monitoring, kartiranje
SE-29	Pozitiven učinek na črpanje EU in drugih razvojnih sredstev, če ukrep omogoči pripravo projektov, sofinanciranje ali povezovanje ukrepov z evropskimi programi.	LIFE, Interreg, Horizon, kohezija, SKP, Ribiški sklad
SE-30	Možni neposredni stroški izvedbe zaradi fizičnih ukrepov obnove, odstranjevanja zarasti, odstranjevanja invazivnih vrst, vzdrževanja površin ali ponavljajočih intervencij.	Obnova habitatov, odstranjevanje invazivk, travišča, mokrišča, morski ukrepi
SE-31	Pozitiven učinek na preprečevanje škode zaradi invazivnih tujerodnih vrst, ker zgodnje ukrepanje zmanjša prihodnje stroške odstranjevanja in izgube ekosistemskih storitev.	Zgodnja zaznava, iztrebljenje, odstranjevanje invazivk, monitoring ITV
SE-32	Možen kratkoročni investicijski strošek, vendar dolgoročno javna korist zaradi obnove habitatov, infrastrukture, vodnega režima ali obiskovalnega upravljanja.	Obnova habitatov, infrastruktura za obiskovalce, vodni režimi, morski ukrepi
SE-33	Pozitiven učinek na lokalno kakovost življenja zaradi ohranjene krajine, dostopnosti narave, rekreacijskih možnosti, izobraževalne vrednosti in boljšega bivalnega okolja.	Infrastruktura za obiskovalce, usmerjanje obiska, zavarovana območja
SE-34	Pozitiven učinek na trajnostni turizem zaradi bolj urejenega obiska, interpretacije narave, manj degradacije, boljše varnosti in večje privlačnosti območja.	Infrastruktura za obiskovalce, označevanje, učne poti, zavarovana območja

SE-35	Možni negativni učinki na obiskovalce, lokalne uporabnike ali turistične ponudnike, če ukrep omeji dostop, določi mirne cone, omeji plovbo, prepove sidranje ali spremeni režim obiska.	Mirne cone, prepoved sidranja, omejitev plovbe, režimi v zavarovanih območjih
SE-36	Možni dodatni stroški za upravljavce zavarovanih območij zaradi nadzora, označevanja, vzdrževanja infrastrukture, komunikacije, spremljanja obiska in dela z deležniki.	Zavarovana območja, morska zavarovana območja, plovke, nadzor obiska
SE-37	Pozitiven učinek na izobraževanje, ozaveščenost in sprejemljivost ukrepov, če komunikacijske aktivnosti izboljšajo razumevanje koristi obnove narave.	Ozaveščanje, participacija, izobraževanje, interpretacija narave, učne poti
SE-38	Pozitiven učinek na sprejemljivost ukrepov, če je predvideno zgodnje vključevanje deležnikov, zlasti kmetov, ribičev, občin, lastnikov, upravljavcev in lokalnih skupnosti.	Participacijski projekti, SKP, morska zavarovana območja, prostorski režimi
SE-39	Možni konflikti med sektorji, če ukrep posega v kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo, turizem, vodno gospodarstvo, promet, energetiko ali prostorski razvoj brez jasnih omilitvenih mehanizmov.	Vsi ukrepi z omejitvami rabe ali dostopa
SE-40	Možen socialno neenakomeren učinek, če stroški ali omejitve nesorazmerno prizadenejo manjše kmete, zasebne lastnike, ribiče, lokalne uporabnike ali gospodinjstva brez nadomestil.	Omejitve rabe, kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo, zavarovana območja
SE-41	Pozitiven učinek na lokalni razvoj, če ukrep podpira naravi prijazen turizem, lokalne produkte, tradicionalno rabo, interpretacijo narave ali zelena delovna mesta.	Obisk, krajinske značilnosti, zavarovana območja, lokalni projekti
SE-42	Možen negativen učinek na lokalni razvoj, če ukrep omeji posege, infrastrukturo, dostop, turistično rabo ali gospodarsko izkoriščanje brez alternativnih razvojnih možnosti.	Mirne cone, prostorske omejitve, izločitve iz gospodarjenja, prepovedi
SE-43	Pozitiven učinek na ribištvo in morske ekosisteme na dolgi rok zaradi obnove habitatov, boljšega stanja ribjih populacij, manj obremenitev in bolj trajnostne rabe morja.	Ribolovni rezervati, morski habitati, omejitve vlečnih mrež, monitoring ribištva
SE-44	Možni kratkoročni negativni učinki za ribiče zaradi omejitev ribolovnih območij, ribolovnih orodij, sezon, dostopa ali prilagoditve ribolovne prakse.	Prepoved vlečnih mrež, rezervati, zavarovana morska območja
SE-45	Možni negativni učinki za rekreacijsko plovbo in navtični turizem zaradi prepovedi sidranja, omejitev plovbe, preusmeritve privezovanja ali novih režimov na morju.	Prepoved sidranja, privezna mesta, plovke, morska zavarovana območja
SE-46	Pozitiven učinek na navtični turizem in varnost na dolgi rok zaradi urejenih priveznih mest, jasnejših pravil, manj škode na morskem dnu in manj konfliktov rabe.	Ureditev privezov, označevanje plovbe, prepoved sidranja, modri koridorji
SE-47	Možni stroški za akvakulturo zaradi dodatnega monitoringa, prilagoditve proizvodnje, odstranitve neaktivnih naprav ali izpolnjevanja strožjih okoljskih pogojev.	Morska akvakultura, vodne pravice, monitoring vplivov
SE-48	Pozitiven učinek na dolgoročno vzdržnost akvakulture zaradi boljše kakovosti vode, jasnejših pogojev rabe, manjših okoljskih tveganj in stabilnejšega proizvodnega okolja.	Akvakultura, monitoring, odstranjevanje neustreznih naprav
SE-49	Pozitiven učinek na zmanjšanje tveganja za nelegalne ali škodljive posege zaradi okrepljenega nadzora, inšpekcijskega ukrepanja in izvrševanja pravil.	Inšpekcijski nadzor, nadzor gnojenja, nadzor plovbe, neposredni nadzor

SE-50	Možni negativni učinki za zavezance, ki ne spoštujejo pravil, zaradi večje verjetnosti sankcij, stroškov prilagoditve, izgube pravic ali obveznosti sanacije.	Nadzor, inšpekcije, vodne pravice, akvakultura, plovba, odpadne vode
SE-51	Pozitiven učinek na pravičnejšo porazdelitev stroškov, če se financiranje ukrepov poveže z obremenitvami in načelom, da povzročitelj obremenitve prispeva k stroškom ukrepa.	Onesnaževanje, odpadne vode, morski ukrepi, odpadki, sektorji z obremenitvami
SE-52	Možen učinek na dostopnost financiranja in izvedljivost, če se preveri, kdo bi moral in kdo dejansko lahko prispeva k financiranju ukrepa.	Ukrepi z več povzročitelji obremenitev, javne službe, sektorji z omejeno plačilno sposobnostjo
SE-53	Pozitiven učinek na stroškovno učinkovitost javne politike, če se med možnimi ukrepi izbere najcenejši način doseganja varstvenega ali okoljskega cilja.	Programi ukrepov, morski ukrepi, vodni ukrepi, ukrepi z več alternativami
SE-54	Pozitiven učinek na prioritarno odločanje, če se ukrepi presojujejo glede na razmerje med pričakovanimi koristmi, stroški in izvedljivostjo.	CBA, CEA, prioritizacija ukrepov, programi ukrepov
SE-55	Možen učinek na gospodarske dejavnosti, ki so odvisne od ekosistemskih storitev, če se zaradi ukrepa spremeni razpoložljivost vode, tal, ribjih virov, rekreacijskih možnosti ali estetske vrednosti.	Kmetijstvo, ribištvo, turizem, akvakultura, voda, gozdarstvo
SE-56	Pozitiven učinek na zmanjšanje stroškov poslabšanja okolja, če ukrep prepreči izgubo ekosistemskih storitev, ki bi sicer povzročila stroške za gospodarstvo, javni sektor ali prebivalce.	Obnova habitatov, zmanjšanje onesnaževanja, mokrišča, morje, vode
SE-57	Možen učinek na poslovne subjekte, dodano vrednost ali zaposlenost v sektorjih, ki so neposredno povezani z območjem ukrepa ali odvisni od naravnih virov.	Turizem, ribištvo, akvakultura, kmetijstvo, gozdarstvo, raziskave
SE-58	Možen sezonski učinek na dejavnosti, če ukrep vpliva na čas izvajanja del, obiska, ribolova, paše, košnje, sečnje ali turistične rabe.	Košnja, paša, ribolov, obisk, sečnja, plovba, zavarovana območja
SE-59	Pozitiven učinek na kulturne ekosistemske storitve, kot so rekreacija, estetska vrednost krajine, izobraževanje, raziskovanje, opazovanje narave in osebno počutje.	Učne poti, interpretacija, zavarovana območja, obnova krajine, morski ukrepi
SE-60	Možen čezmejni razvojni učinek zaradi sodelovanja z drugimi državami, skupnih raziskav, projektnega financiranja, prenosa znanja in skupnega upravljanja ekosistemov.	Interreg, LIFE, Horizon, čezmejni morski projekti, rečni in obalni sistemi
SE-61	Pozitiven učinek na zmanjšanje škode na infrastrukturi ali opremi zaradi manj odpadkov, manj onesnaženja, manj erozije, bolj stabilnih tal ali boljšega vodnega režima.	Odpadki v morju, pristanišča, vodni režimi, erozija, obalna zaščita
SE-62	Možen učinek na obstoječe razvojne omejitve, kadar ukrep ne uvaja bistveno novih omejitev, ampak utrjuje, usmerja ali izvaja omejitve, ki že izhajajo iz drugih režimov.	Natura 2000, zavarovana območja, vodovarstvena območja, poplavna območja, varovalni gozdovi
SE-63	Možen dodatni učinek na območju daljinskega vpliva, če aktivnosti zunaj območja ukrepa vplivajo na stanje habitatov, vrst, voda, sedimentov ali povezanih ekosistemov.	Vodni režimi, morski ukrepi, Natura 2000, obremenitve iz zaledja
SE-64	Pozitiven učinek na prostorsko učinkovitost razvoja, če ukrep spodbuja usmerjanje posegov v že degradirana, urbanizirana ali manj občutljiva območja.	Prostorsko načrtovanje, razvojne omejitve, Natura 2000, omilitveni razvojni ukrepi

SE-65	Pozitiven učinek na razvoj novih pristopov, kot so plačila za ekosistemske storitve, prostovoljni dogovori, pogodbeno upravljanje ali partnerstva z lastniki in uporabniki.	PES, pogodbeno varstvo, Natura 2000, lastniki zemljišč, kmetje
SE-66	Možen učinek na usposobljenost deležnikov in upravljavcev, če ukrep vključuje izobraževanje, svetovanje, modelne primere, demonstracijske projekte ali podporo izvajanju.	Usposabljanje, svetovanje, pilotni projekti, LIFE, SKP, upravljanje Natura 2000
SE-67	Pozitiven učinek na spremljanje in vrednotenje, če ukrep izboljša sistem kazalnikov, podatkovne vire, izhodiščno stanje ali možnost ex-post ocene učinkov.	Kazalniki, monitoring, izhodiščno stanje, poročanje, vrednotenje učinkov
SE-68	Možen učinek na gospodinjstva in prebivalce zaradi sprememb v dostopu do narave, kakovosti okolja, varnosti, rekreaciji, lokalni identiteti ali stroških komunalnih storitev.	Obisk, odpadne vode, kakovost voda, zavarovana območja, lokalna infrastruktura
SE-69	Pozitiven učinek na zmanjšanje negotovosti pri odločanju, če ukrep zapolni podatkovne vrzeli o stanju habitatov, vrst, pritiskih, obremenitvah ali ekosistemskih storitvah.	Kartiranje, monitoring, raziskave, študije, modeliranje
SE-70	Možen učinek na transparentnost in legitimnost odločanja, če ukrep vključuje javno razgrnitev, obravnavo pobud, usklajevanje z občinami ali dokumentirano vključevanje deležnikov.	Prostorski postopki, Natura 2000, participacija, zavarovana območja, SKP

Vir: lastna analiza

Pri uporabi šifranta je treba upoštevati, da gre za klasifikacijo potencialnih učinkov, ne za dokončno meritev dejanskih učinkov. Učinki so opredeljeni na podlagi razpoložljivih opisov ukrepov, strokovnih podlag in pričakovanih povezav med ukrepi, sektorji in skupinami deležnikov. **Dejanski obseg učinkov bo odvisen od izvedbe ukrepov, prostorskega obsega, obstoječih varstvenih režimov, razvojnih pritiskov in odziva deležnikov.** Šifrant je zato delovni analitični instrument, ki omogoča primerljivost in strateški pregled, hkrati pa se lahko dopolnjuje ob pridobivanju novih podatkov.

Šifrant je zasnovan uravnoteženo in pokriva različne vrste potencialnih socio-ekonomskih učinkov: koristi, stroške, omejitve, administrativne posledice, porazdelitvene učinke, učinke na znanje in spremljanje ter širše učinke na naravni kapital in ekosistemske storitve. Hkrati omogoča pregled učinkov po različnih tipih ukrepov in po skupinah deležnikov. Takšna struktura je pomembna, ker so ukrepi NNON zelo raznoliki in lahko hkrati ustvarjajo dolgoročne javne koristi ter kratkoročne ali sektorsko specifične stroške.

Kot rečeno so bile za pripravo šifranta potencialnih socio-ekonomskih učinkov uporabljene tudi strokovne podlage, ki pokrivajo območja Natura 2000, ekosistemske storitve, morske ekosisteme, stroške obnovitvenih ukrepov, razvojne omejitve, vplive na sektorje ter metodološke pristope k ocenjevanju stroškov in koristi. Iz teh podlag so bili izluščeni ponavljajoči se tipi učinkov, ciljne skupine, možni stroški, koristi, omejitve in podatkovni kazalniki, ki so bili nato prevedeni v šifrant za vrednotenje ukrepov NNON.

Preglednica 3 – Podlage, s katerimi smo preverjali šifrant

Podlaga	Kratek opis uporabe pri pripravi šifranta
LIFE-IP NATURA.SI D.3 – kazalci socio-ekonomskih učinkov	Uporabljena kot osnova za razumevanje socialnih in ekonomskih kazalcev na območjih Natura 2000, zlasti za prebivalstvo, kmetijska gospodarstva, gospodarske subjekte, dohodke, turizem, društvene dejavnosti in izobrazbo. Dokument opredeljuje 9 socialnih in 9 ekonomskih kazalcev ter metodološke liste za njihovo uporabo.
LIFE-IP NATURA.SI D.4 – izhodiščno stanje ekosistemskih storitev	Uporabljena za povezovanje ukrepov obnove narave z ekosistemskimi storitvami. Pomembna je bila predvsem logika, da ukrepi za vrste in habitatne tipe povzročajo tudi širše učinke na ekosistemske storitve in odnos med človekom in naravo.
NUMO socio-ekonomska analiza morskega okolja 2024	Uporabljena za opredelitev učinkov na morske dejavnosti: ribištvo, marikulturo, pomorski promet, turizem, obalno rabo, odpadke, varstvo obale, raziskave in ohranjanje narave. Dokument povezuje dejavnosti z obremenitvami, deskriptorji kakovosti in ekosistemskimi storitvami.
Ekonomske vsebine PU NUMO 2022–2027	Uporabljena za razumevanje stroškov ukrepov, virov financiranja, analize stroškovne učinkovitosti, analize stroškov in koristi ter vplivov programa ukrepov na družbo in gospodarstvo.
Presoja stanja morskih voda – socio-ekonomska analiza 2019	Uporabljena kot predhodna metodološka podlaga za morske ukrepe, predvsem za DPSIR pristop, ekosistemski pristop, uporabo morskih voda, stroške poslabšanja morskega okolja in povezavo dejavnosti z ekosistemskimi storitvami.
Načrt ugotavljanja posledic vpliva območij Natura 2000, 2013	Uporabljen za razumevanje razvojnih omejitev, vplivov na lokalne skupnosti, možnih posledic za dejavnosti in potrebe po razvojnih oziroma omilitvenih ukrepih na območjih Natura 2000.
Načrt ugotavljanja posledic vpliva območij Natura 2000, dopolnitve 2015/2016	Uporabljen za nadgradnjo analize razvojnih omejitev, dejavnosti, pozitivnih vplivov in možnih virov financiranja na dopolnjenih območjih Natura 2000.
JRC – Costs of restoration measures in the EU based on LIFE projects	Uporabljen kot evropska referenca za tipe obnovitvenih ukrepov in okvirne stroškovne razpone po enotah, npr. odstranjevanje invazivnih vrst, čiščenje zarasti, odkup zemljišč, upravljanje travniš in obnova voda.
JRC/MAES – Trends in ecosystems and ecosystem services in the EU	Uporabljen za širšo logiko ekosistemskih storitev, kazalnikov in povezave med stanjem ekosistemov, storitvami ter človekovo blaginjo. Posebej uporaben je za analizo učinkov na opravevalce, rekreacijo, vezavo ogljika, zadrževanje vode, erozijo in kakovost habitatov.
UNDP/FERI – Assessing the Costs and Benefits of Restoration	Uporabljen kot splošna metodološka podlaga za razumevanje stroškov in koristi obnove, razlikovanje med finančno in ekonomsko analizo, časovnim okvirjem ter pomenom porazdelitve koristi in stroškov med deležniki.
Ekonomske vsebine PU NUMO 22–27 – tabele	Uporabljene kot podporna podatkovna podlaga za morske ukrepe, zlasti za stroške, vire financiranja, ukrepe in povezave med morskimi dejavnostmi, obremenitvami in pričakovanimi učinki.

Vir: lastna analiza

4 Kvalitativni opisi socio-ekonomskih učinkov ukrepov NNON

4.1 Pristop k opisu socio-ekonomskih učinkov in koristi po členih Uredbe

Socio-ekonomski učinki in koristi ukrepov iz osnutka NNON so v nadaljevanju predstavljeni po posameznih členih Uredbe o obnovi narave, ker je na tako strukturo postavljena tudi enotna oblika nacionalnega načrta za obnovo. Izvedbena uredba za pripravo nacionalnega načrta predvideva, da se nacionalni pristop, cilji, ukrepi, spremljanje, finančne informacije ter predvidljivi družbeno-gospodarski učinki in ocenjene koristi lahko predstavijo tudi glede na posamezne člene.

Tak pristop je uporaben tudi analitično. Ukrepi NNON niso enotna skupina ukrepov, ampak pokrivajo različne ekosisteme in različne tipe intervencij: kopenske, obalne in sladkovodne ekosisteme, morske ekosisteme, urbane ekosisteme, rečno povezljivost in poplavna območja, opraševalce, kmetijske ekosisteme, gozdne ekosisteme ter zasaditev dodatnih dreves. Enotna oblika nacionalnega načrta te vsebine razvršča po členih 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12 in 13. Zato so v nadaljevanju socio-ekonomski učinki in koristi opisani po teh vsebinskih sklopih. Za vsak člen je najprej podan kratek opis značaja ukrepov, nato pa kvalitativna ocena glavnih potencialnih koristi, stroškov, omejitev, izvedbenih posledic in porazdelitvenih učinkov. Pri tem se ne bo ponavljal vsak posamezen ukrep, temveč bodo izpostavljeni najpomembnejši vzorci učinkov, ki izhajajo iz skupine ukrepov v posameznem členu.

Takšna struktura omogoča, da je analiza hkrati skladna z uredbeno logiko NNON in uporabna za odločanje. Po eni strani omogoča pregled učinkov po ekosistemskih in pravnih sklopih, po drugi strani pa pokaže, katere vrste koristi in obremenitev se pojavljajo pri različnih skupinah ukrepov. To je pomembno predvsem zato, ker so koristi obnove narave pogosto dolgoročne in širše družbene, medtem ko so stroški, omejitve ali izvedbene obveznosti lahko bolj neposredno vezani na posamezne skupine, kot so kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, gozdarski sektor, občine, upravljavci voda, ribištvo, akvakultura, investitorji ali javne institucije.

4.2 Obnova kopenskih, obalnih in sladkovodnih ekosistemov – člen 4

Značilnosti ukrepov

Ukrepi, vezani izključno na člen 4, pokrivajo obnovo in ohranjanje kopenskih, obalnih in sladkovodnih ekosistemov. V analizirani preglednici gre predvsem za ukrepe, ki se nanašajo na barja in močvirja, grmišča in travišča, sladke celinske vode, obalne in priobalne habitatne tipe ter povezane habitatne in krajinske strukture. V skupini so zajeti različni tipi ukrepov: vključevanje varstvenih ciljev v sektorske načrte, prostorsko načrtovanje, upravljanje voda, nadzor, pogodbeno varstvo, odkup zemljišč, obnova habitatov, odstranjevanje invazivnih vrst, raziskave in monitoring, izboljšanje hidroloških razmer ter sistemski in pravni ukrepi. Preglednica ukrepov v okviru člena 4 vključuje tudi ukrepe, kot so prostorsko načrtovanje, pogodbeno varstvo, državni odkup zemljišč, obnova habitatov, nadzor in izvrševanje ter raziskave za zmanjšanje negotovosti.

Pri tem delu analize so upoštevani samo ukrepi, ki so v preglednici oz. NNON označeni izključno kot **člen 4**. Ukrepe, ki so hkrati povezani z drugimi členi, na primer členom 10 ali 11,

obravnavamo posebej, ker imajo širše učinke na opraševalce, kmetijske ekosisteme ali druge tematske sklope.

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Najbolj neposredno so z ukrepi člena 4 povezane **javne institucije**, saj večina ukrepov zahteva pripravo smernic, vključevanje varstvenih ciljev v načrte, nadzor, usklajevanje, spremljanje ali spremembe upravljavskih praks. Za javne institucije so učinki večinoma pozitivni z vidika boljšega upravljanja, večje skladnosti sektorskih politik in boljše podlage za odločanje. Hkrati pa ukrepi pomenijo dodatno administrativno in strokovno obremenitev, predvsem pri pripravi strokovnih podlag, usklajevanju med sektorji, nadzoru in spremljanju izvajanja.

Pomembna ciljna skupina so tudi **kmetijska gospodarstva in lastniki zemljišč**. Pri ukrepih, ki se nanašajo na ekstenzivne kmetijske prakse, pogodbeno varstvo, odkup zemljišč, upravljanje zaraščajočih se zemljišč ali prilagajanje rabe, so učinki mešani. Pozitivni so tam, kjer ukrepi omogočajo plačila, pogodbeno varstvo, odkup ali bolj jasno upravljanje zemljišč. Možni negativni ali vsaj nevtralni učinki pa so povezani z omejitvami rabe, dodatnimi pogoji gospodarjenja, spremembo upravljavca ali potrebo po prilagoditvi obstoječih praks.

Investitorji in nosilci posegov so zlasti relevantni pri ukrepih prostorskega načrtovanja, upravljanja voda, koncesij za izkoriščanje mineralnih surovin in posegov v hidrološke ali obalne sisteme. Za to skupino ukrepi povečujejo predvidljivost in jasnost pogojev, vendar lahko pomenijo tudi dodatne postopkovne zahteve, prilagoditve projektov ali omejitve pri posegih v prostor. Zato je pri teh skupinah smer učinka pogosto pozitivna na sistemski ravni, vendar lahko za posamezne nosilce posegov nastanejo stroški ali zamude.

Gozdarski sektor je znotraj ukrepov, ki sodijo izključno v člen 4, prizadet manj pogosto kot pri členu 12, vendar je pomemben pri ukrepih, ki vključujejo prilagajanje gospodarjenja z gozdovi, varovalne gozdove, sektorske načrte ali upravljanje zavarovanih območij. Učinki so predvsem povezani z vključevanjem varstvenih ciljev v gozdarske načrte, možnostjo omejitev gospodarjenja in dolgoročnimi koristmi ohranjanja naravnega kapitala.

Upravljavci zavarovanih območij, raziskovalne in strokovne institucije ter širša javnost imajo pri teh ukrepih predvsem pozitivne učinke. Upravljavci pridobijo jasnejše usmeritve in podlage za izvajanje, strokovne institucije imajo vlogo pri monitoringu, kartiranju in pripravi strokovnih podlag, širša javnost pa koristi prek ohranjanja naravnega kapitala, ekosistemskih storitev, boljše kakovosti vode, večje odpornosti prostora in zmanjševanja degradacije habitatov.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Skupna ocena za ukrepe, ki sodijo izključno v člen 4, je pretežno pozitivna, vendar ne enoznačno. Večina ukrepov ima pozitiven sistemski učinek, ker prispeva k boljšemu ohranjanju habitatov, boljši vključitvi naravovarstvenih ciljev v sektorske politike, zmanjšanju degradacije, obnovi habitatov, boljšemu nadzoru in zapolnjevanju vrzeli v znanju. Pri nekaterih ukrepih pa je učinek mešan, ker lahko poleg javnih koristi nastanejo tudi stroški ali omejitve za posamezne skupine.

Intenzivnost učinkov je večinoma ocenjena kot srednja. To je logično, ker veliko ukrepov ni neposredno investicijskih ali fizično izvedbenih, temveč delujejo prek načrtovanja, usklajevanja, smernic, nadzora in sprememb upravljanja. Izstopajo ukrepi, povezani z zmanjšanjem onesnaževanja voda, obnovo habitatov, vodnim režimom, odkupi ali pogodbenim varstvom, kjer je potencialni učinek lahko večji, če bodo ukrepi izvedeni na večjih površinah ali na območjih z velikimi pritiski.

Časovni okvir je večinoma srednjeročen do dolgoročen. Nekateri učinki, na primer vzpostavitev nadzora, raziskave, odstranjevanje invazivnih vrst ali priprava sistemskih podlag, se lahko pokažejo že kratkoročno. Glavne koristi, kot so izboljšanje stanja habitatov, boljše hidrološke razmere, manjša degradacija, večja odpornost prostora in stabilnejše ekosistemske storitve, pa se bodo pokazale predvsem srednjeročno in dolgoročno.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebej je treba izpostaviti ukrepe, ki lahko ustvarijo **porazdelitvene učinke**. To so predvsem pogodbeno varstvo, odkup zemljišč, vključevanje varstvenih ciljev v zakupne pogodbe, ukrepi na zaraščajočih zemljiščih ter ukrepi, ki posegajo v kmetijsko ali vodno upravljanje. Ti ukrepi lahko ustvarjajo širše javne koristi, vendar so stroški, omejitve ali spremembe obveznosti lahko koncentrirani pri lastnikih zemljišč, kmetijskih gospodarstvih ali nosilcih posegov.

Posebno pozornost zahtevajo tudi ukrepi na področju **prostorskega načrtovanja in sektorskih politik**. Ti ukrepi niso vedno vidni kot neposredna obnova na terenu, vendar so pomembni, ker vplivajo na prihodnje odločanje. Njihova korist je predvsem v zmanjševanju tveganja neustreznih posegov, večji predvidljivosti odločanja in boljši vključitvi varstvenih ciljev v načrte, koncesije, vodne pravice ali programe vzdrževalnih del.

Pri ukrepih **obnove habitatov, izboljšanja hidroloških razmer in odstranjevanja invazivnih vrst** je povezava med ukrepom in pozitivnimi učinki bolj neposredna. Ti ukrepi imajo večji potencial za kvalitativno oceno, če bodo znani podatki o površinah, lokacijah, stroških izvedbe in pričakovanih rezultatih.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost ocene je za večino ukrepov člena 4 ocenjena kot **verjetna**. To pomeni, da je smer učinka razmeroma jasna glede na vsebino ukrepov, vendar obseg učinkov še ni dovolj določen. Glavna negotovost ni v tem, ali ukrepi lahko ustvarijo socio-ekonomske učinke, ampak v tem, kako veliki bodo ti učinki, kje se bodo pojavili in katere skupine bodo dejansko najbolj prizadete.

Ključne negotovosti so: prostorski obseg ukrepov, površine habitatov, število prizadetih zemljišč in lastnikov, število postopkov, dejanski razvojni pritiski, stroški izvedbe, višina morebitnih nadomestil ali podpor, dodatnost ukrepov glede na obstoječe režime ter razlika med formalnim vključevanjem varstvenih ciljev in dejansko spremembo odločanja. Pri načrtovalskih ukrepih je posebej pomembno vprašanje, ali ukrep samo utrjuje že obstoječe obveznosti ali pa dejansko uvaja nove zahteve za sektorje in deležnike.

Negativne posledice ukrepov

Pri obravnavanih ukrepih večina negativnih posledic ni povezana z nasprotovanjem ciljem obnove narave, temveč z načinom izvedbe ukrepov. Najbolj izpostavljene skupine so lastniki zemljišč, kmetijska gospodarstva, investitorji, občine, upravljavci voda, nosilci vodnih pravic, komunalni sektor in javne institucije. Pri teh skupinah se lahko pojavijo dodatne administrativne obveznosti, stroški prilagoditev, omejitve rabe prostora ali zemljišč, stroški investicij ter večja potreba po usklajevanju.

Ukrepi z največjo izvedbeno občutljivostjo so **prostorsko načrtovanje, vključevanje varstvenih ciljev v sektorske načrte, pogodbeno varstvo, odkup zemljišč, ukrepi na vodnih pravicah in vodotokih, nadzor gnojenja, ureditev odvajanja in čiščenja komunalnih odpadnih voda ter ukrepi, ki vplivajo na kmetijsko rabo ali ekstenzivne prakse**. Ti ukrepi imajo lahko dolgoročno pozitivne učinke, vendar kratkoročno ustvarjajo stroške ali omejitve za konkretne

deležnike. Med temi ukrepi se pojavljajo prav takšni tipi ukrepov, med drugim državni odkup zemljišč, pogodbeno varstvo, prostorsko načrtovanje, vključevanje varstvenih ciljev v vodne in sektorske akte, nadzor ter ukrepi za zmanjšanje onesnaženja voda.

Ključno je, da se ti učinki ne prikažejo kot razlog proti ukrepom, ampak kot **izvedbena tveganja**, ki jih je treba upravljati. To pomeni jasne pogoje, zgodnje vključevanje deležnikov, jasne in dostopne finančne mehanizme, dovolj časa za prilagoditev, tehnično pomoč in dobro komunikacijo. Brez tega bodo ukrepi formalno pravilni, ampak izvedbeno šibki.

Preglednica 4 – Pregled negativnih posledic ukrepov v okviru člena 4

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba za poročilo
Lastniki zemljišč	Pogodbeno varstvo; državni odkup zemljišč; vključevanje varstvenega cilja v zakupne pogodbe; upravljanje zemljišč v zaraščanju	Omejitve rabe, sprememba obveznosti, potreba po prilagoditvi upravljanja, možen pritisk za prodajo ali sklenitev pogodbe	Srednja	Negativni učinki so odvisni od prostovoljnosti ukrepa, višine nadomestil, jasnosti pogojev in tega, ali ukrep posega v obstoječo rabo.
Kmetijska gospodarstva	Ohranitev ekstenzivnih praks; nadzor gnojenja; izvajanje SKP; pogodbeno varstvo; ukrepi na traviščih, barjih in mokriščih	Dodatne omejitve pri gnojenju, košnji, paši, odvodnjavanju ali posegih; več administracije; možen izpad intenzivnejše rabe	Nizka do srednja	Pri dobro zasnovanih podporah so učinki lahko kompenzirani, brez podpor pa lahko stroški padejo na kmete.
Investitorji in nosilci posegov	Prostorsko načrtovanje; vključevanje varstvenih ciljev v načrte urejanja prostora; koncesije; vodne pravice; posegi v obalne in hidrološke sisteme	Dodatni pogoji, daljši postopki, potreba po prilagoditvi projektov, omejitve lokacij ali tehničnih rešitev	Srednja do visoka	Negativni učinek je največji tam, kjer se ukrep prekriva z dejanskimi razvojnimi pritiski ali načrtovanimi posegi.
Občine in pripravljavci prostorskih aktov	Prostorsko načrtovanje; vključevanje varstvenih ciljev v sektorske in prostorske akte	Več usklajevanja, dodatne strokovne podlage, daljši postopki priprave aktov, več konfliktov z investitorji ali lastniki	Srednja	Za občine je učinek mešan: več dela kratkoročno, dolgoročno pa večja pravna predvidljivost.
Upravljalci voda in nosilci vodnih pravic	Vključitev varstvenih ciljev v načrte upravljanja voda, vodne pravice, vzdrževalna dela na vodotokih in jarkih	Prilagoditev vzdrževalnih del, dodatni pogoji pri vodnih pravicah, omejitve tehničnih posegov, možni dodatni stroški	Srednja	Učinki so lahko pomembni, če ukrep spremeni dosedanje prakso vzdrževanja vodotokov ali hidromelioracijskih sistemov.

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba za poročilo
Komunalni sektor / občine	Ukrepi za zmanjšanje onesnaževanja površinskih in podzemnih voda; ureditev odvajanja in čiščenja komunalnih odpadnih voda	Investicijski stroški, stroški projektne dokumentacije, stroški obratovanja in vzdrževanja, pritisk na občinske proračune	Srednja do visoka	Tu gre za enega jasnejših stroškovnih učinkov, čeprav so okoljske in zdravstvene koristi lahko velike.
Sladkovodna akvakultura	Zmanjšanje/eliminiranje točkovnih in razpršenih virov onesnaženja iz sladkovodne akvakulture; vključitev varstvenega cilja v RGN	Dodatni pogoji delovanja, stroški prilagoditve tehnologije ali upravljanja, omejitve izpustov	Srednja	Učinek je odvisen od obstoječe prakse in tega, ali so zahteve nove ali že vključene v dovoljenja.
Lovstvo, rekreacijski ribolov, nabiranje rastlin in gob	Vključitev varstvenega cilja v LUN in sektorske ukrepe	Možne omejitve dostopa, časovne ali prostorske omejitve aktivnosti, spremembe pravil rabe	Nizka do srednja	Verjetno gre za lokalno omejene učinke, pomembne predvsem tam, kjer se določijo konkretni režimi.
Turistični sektor in obiskovalci	Upravljanje zavarovanih območij; določitev mirnih con; obnova infrastrukture za obiskovalce	Možne omejitve dostopa, spremembe poti, sezone omejitve, preusmerjanje obiskovalcev	Nizka do srednja	Negativni učinki so praviloma omejeni, če so dobro komunicirani in če so zagotovljene alternative.
Javne institucije, inšpekcije, strokovne službe	Nadzor in izvrševanje; monitoring; raziskave; priprava strokovnih podlag; spremembe pravilnikov in uredb	Dodatna kadrovska in administrativna obremenitev, potreba po financiranju, usklajevanju in strokovni podpori	Srednja	To ni negativni vpliv v klasičnem smislu, ampak izvedbeno breme. Če kapacitet ni, lahko ukrepi ostanejo formalni.
Izvajalci del / upravljavci območij	Obnova habitatov; odstranjevanje invazivnih vrst; izboljšanje hidroloških razmer; sanacije habitatov	Stroški izvedbe, potreba po ponavljajočem upravljanju, začasne motnje pri rabi prostora ali dostopu	Nizka do srednja	Negativni učinki so večinoma kratkoročni in izvedbeni, koristi pa srednjeročne do dolgoročne.

Vir: lastna analiza

Skupni pregled učinkov

Analiza pokaže, da imajo ukrepi v okviru člena 4 praviloma pozitiven dolgoročni družbeni učinek, vendar so pri številnih skupinah ukrepov prisotni tudi kratkoročni stroški, administrativne obremenitve ali porazdelitveni učinki. Najbolj neposredne koristi je mogoče pričakovati pri obnovi habitatov, vodnih režimov in odstranjevanju invazivnih vrst, največ izvedbenih negotovosti pa pri načrtovalskih, pogodbenih in sistemskih ukrepih, kjer je učinek odvisen od dejanske spremembe ravnanja na terenu.

Preglednica 5 – Pregled učinkov v okviru člena 4

Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov iz člena 4	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
Vključevanje varstvenih ciljev v sektorske načrte in politike	Gozdarski načrti, načrti upravljanja voda, LUN, koncesije, vodne pravice, programi vzdrževalnih del	Javne institucije, pripravljavci načrtov, občine, nosilci posegov, sektorji rabe prostora	Boljša vključitev naravovarstvenih ciljev v odločanje; večja predvidljivost postopkov; zmanjšanje tveganja neustreznih posegov; dodatne administrativne in strokovne naloge	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja	Ključna negotovost je, ali ukrep dejansko spremeni odločanje ali samo formalizira že obstoječe obveznosti.
Prostorsko načrtovanje in izvajanje posegov	Vključitev varstvenega cilja v načrte urejanja prostora in izvajanje posegov	Občine, načrtovalci prostora, investitorji, nosilci urejanja prostora, lastniki zemljišč, lokalno prebivalstvo	Večja skladnost posegov z varstvenimi cilji; zmanjšanje tveganja degradacije habitatov; možne dodatne zahteve, prilagoditve projektov ali daljši postopki	Mešan	Srednja	Izrazito odvisno od števila dejanskih posegov, razvojnih pritiskov in prostorskega prekrivanja z občutljivimi habitatami.
Nadzor in izvrševanje	Nadzor gnojenja, neposredni nadzor, vključitev varstvenih ciljev v program dela inšpekcije	Inšpekcije, javne institucije, kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, upravljavci območij	Izboljšanje spoštovanja pravil; zmanjšanje pritiskov na habitate in vode; večja odgovornost uporabnikov prostora; večje obremenitve nadzornih organov	Mešan, pretežno pozitiven	Nizka do srednja	Učinek je odvisen od dejanske kadrovske zmogljivosti, pogostosti nadzora in izvrševanja ukrepov.
Pogodbeno varstvo, zakupne pogodbe in upravljanje zemljišč	Pogodbeno varstvo, vključevanje varstvenih ciljev v zakupne pogodbe, sprememba upravljavca državnih zemljišč	Lastniki zemljišč, kmetijska gospodarstva, upravljavci državnih zemljišč, javne institucije, občine	Ohranjanje ali izboljšanje rabe zemljišč v skladu z varstvenimi cilji; možnost nadomestil ali dogovorjene rabe; možne omejitve za obstoječe uporabnike	Mešan	Srednja	Porazdelitveni učinki so pomembni: koristi so širše družbene, stroški ali obveznosti pa lahko padejo na posamezne lastnike ali uporabnike.
Odkup zemljišč	Državni odkup zemljišč, odkup in obnovitev, odkup ali pogodbeno varstvo	Lastniki zemljišč, javne institucije, upravljavci zavarovanih območij, lokalne skupnosti	Jasnejše dolgoročno upravljanje območij; zmanjšanje konfliktov rabe; možnost pravičnega izstopa lastnikov; potreba po javnih sredstvih	Pozitiven / mešan	Srednja do visoka	Ključni omejitvi sta razpoložljivost sredstev in pripravljenost lastnikov za prodajo ali dogovor.

Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov iz člena 4	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
Obnova habitatov in ekoloških funkcij	Obnova degradiranih habitatov, odstranitev zarasti, sanacija habitatov, izboljšanje hidroloških razmer, obnovitev travnikov in mokrišč	Javne institucije, izvajalci del, lastniki zemljišč, kmetje, lokalno prebivalstvo, širša javnost	Neposredno izboljšanje stanja habitatov; povečanje ekosistemskih storitev; boljša odpornost prostora; možni kratkoročni stroški izvedbe in motnje pri rabi prostora	Pozitiven	Srednja do visoka	Najbolj neposredna skupina ukrepov;
Upravljanje voda in hidroloških režimov	Vključitev ciljev v načrte upravljanja voda, programi del na vodotokih, izboljšanje hidroloških razmer, urejanje čiščenja odpadnih voda	Upravljalci voda, občine, komunalni sektor, nosilci vodnih pravic, kmetje, lokalno prebivalstvo	Izboljšanje kakovosti vode, hidromorfologije in odpornosti na suše/poplavne dogodke; možni dodatni stroški za izvajalce, občine ali nosilce pravic	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja do visoka	Učinki so lahko veliki, vendar zahtevajo podatke o vodnih telesih, posegih, stroških in obsegu onesaženja.
Invazivne tujerodne vrste	Raziskati metode odstranjevanja, odstraniti invazivne vrste	Javne institucije, upravljalci območij, izvajalci del, lastniki zemljišč, lokalne skupnosti	Zmanjšanje pritiska na habitate in vrste; izboljšanje stanja ekosistemov; stroški ponavljajočega upravljanja in spremljanja	Pozitiven	Srednja	Učinek je odvisen od pravočasnosti, ponavljanja ukrepov in preprečevanja ponovne razširitve.
Raziskave, kartiranje in monitoring	Kartiranje habitatov, monitoring kakovosti voda, monitoring zaraščanja, raziskave hidroloških razmer	Raziskovalne in strokovne institucije, javne institucije, upravljalci območij	Izboljšanje podatkovne podlage; zmanjšanje negotovosti; boljše ciljanje ukrepov; dodatni stroški spremljanja in strokovnega dela	Pozitiven	Nizka do srednja	Neposredni učinek na naravo je posreden; glavna korist je boljše odločanje in možnost kasnejše natančnejše ocene učinkov.
Upravljanje zavarovanih območij	Določitev mirnih con, obnova infrastrukture za obiskovalce, upravljanje zavarovanih območij, spremembe uredb	Upravljalci zavarovanih območij, obiskovalci, lokalno prebivalstvo, občine, turistični sektor, javne institucije	Boljše upravljanje obiskovanja in varstva; zmanjšanje motenj; možne omejitve rekreacije ali spremembe režimov rabe	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja	Posebno pomembni so učinki na obiskovalce, lokalni turizem in sprejemljivost omejitev.

Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov iz člena 4	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
Sistemi in pravni ukrepi	Spremembe pravilnikov, uredb, priprava sistema za upravljanje zemljišč, medresorsko usklajevanje	Ministrstva, javne službe, inšpekcije, občine, sektorji, lastniki zemljišč	Bolj jasen institucionalni okvir; odprava sistemskih vrzeli; večja usklajenost politik; dodatne naloge za institucije	Pozitiven / mešan	Srednja	Učinek je močno odvisen od kakovosti izvedbe, politične podpore, kadrov in medresorskega sodelovanja.

Vir: lastna analiza

Skupna ocena za ukrepe po členu 4

Skupna socio-ekonomska ocena za ukrepe, ki sodijo izključno v člen 4, je pretežno pozitivna, vendar ne brez stroškov in tveganj. Ukrepi lahko pomembno prispevajo k ohranjanju naravnega kapitala, izboljšanju kakovosti voda, večji odpornosti prostora, boljši povezanosti habitatov, zmanjševanju degradacije ter večji predvidljivosti prostorskega in sektorskega upravljanja. To so predvsem dolgoročne javne koristi, ki se kažejo v bolj stabilnih ekosistemskih storitvah, manjših okoljskih tveganjih in bolj kakovostni osnovi za odločanje.

Hkrati imajo ukrepi jasno **porazdelitveno in izvedbeno dimenzijo**. Koristi so pogosto širše družbene koristi, stroški in prilagoditve pa lahko bolj neposredno bremenijo posamezne skupine: lastnike zemljišč, kmetijska gospodarstva, nosilce posegov, občine, upravljavce voda, komunalni sektor, inšpekcijske službe in druge javne institucije. Negativni ali mešani učinki se lahko pojavijo kot dodatne administrativne obveznosti, stroški strokovnih podlag in nadzora, omejitve rabe zemljišč, prilagoditve posegov, daljši postopki ali potreba po dodatnem financiranju.

Zato je ključna ocena, da je učinek ukrepov močno odvisen od načina izvedbe. Ukrepi z največjo izvedbeno občutljivostjo, ki posegajo v rabo zemljišč, prostorsko načrtovanje, vodne pravice, zakupna razmerja, pogodbeno varstvo, odkupe zemljišč in obveznosti javnih služb. Pri teh ukrepih bo treba posebej paziti na jasnost pravil, pravočasno vključevanje deležnikov, realne finančne mehanizme, tehnično podporo in dovolj izvedbenih kapacitet.

Če bodo ukrepi ostali samo na ravni splošnih usmeritev, bodo njihovi pozitivni učinki omejeni, težko merljivi in lahko izvedbeno šibki. Če pa bodo povezani z jasnimi območji, odgovornimi nosilci, financiranjem, podporo prizadetim skupinam in spremljanjem učinkov, lahko člen 4 postane eden ključnih sklopov NNON za povezovanje varstva narave, upravljanja prostora, voda, kmetijske rabe in lokalnega razvoja. Njegova skupna bilanca je zato pozitivna, vendar samo pod pogojem, da se porazdelitveni stroški in izvedbena tveganja aktivno upravljajo.

4.3 Obnova morskih ekosistemov – člen 5

Značilnosti ukrepov

Ukrepi, vezani na člen 5, se nanašajo na obnovo, varstvo in boljše upravljanje morskih ekosistemov. V primerjavi s členom 4 so prostorsko bolj omejeni, vendar izvedbeno občutljivi, ker posegajo v prostor, kjer se prekrivajo naravovarstveni cilji, plovba, sidranje, ribištvo, akvakultura, turizem, obalna infrastruktura, upravljanje zavarovanih območij in raziskovalne potrebe.

V naboru ukrepov so posebej poudarjeni ukrepi za morske grebene, pozejdanko, Stjužo, vranjeka, bentoške habitatne tipe, biogene formacije, detritno dno, cistozire, koraligen, hrustančnice in velikega leščurja. Ukrepi vključujejo več tipov intervencij: vključevanje varstvenih ciljev v prostorsko načrtovanje in posege, sprejem aktov o zavarovanju, prepovedi sidranja oziroma vzpostavitev priveznih mest, širitev ali vzpostavitev zavarovanih območij, nadzor plovbe in sidranja, monitoring habitatov, kartiranje, pripravo strokovnih podlag, raziskave, obnovo vodnega režima, odstranjevanje ali omejevanje tujerodnih vrst, ukrepe za zmanjšanje vplivov akvakulture ter participativno vključevanje deležnikov pri vzpostavljanju in širitvi morskih zavarovanih območij.

Posebnost člena 5 je, da so številni ukrepi hkrati naravovarstveni, prostorski, pomorski in upravljavski. Njihov učinek zato ni omejen samo na stanje habitatov, ampak vpliva tudi na

pravila rabe morja, dostop do območij, delovanje javnih služb, ribiške in akvakulturne dejavnosti, turistično-rekreacijsko rabo ter stroške spremljanja in nadzora.

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Najbolj neposredno so z ukrepi v okviru člena 5 povezane **javne institucije in upravljavci zavarovanih območij**. Ti bodo nosili pomemben del izvedbenega bremena: pripravo strokovnih podlag, spremembe aktov, označevanje območij, nadzor nad režimi, obveščanje javnosti, usklajevanje z drugimi sektorji ter spremljanje učinkov. Za to skupino so učinki mešani: dolgoročno pozitivni zaradi bolj jasnega upravljanja morskega prostora, kratkoročno pa povezani z dodatnimi nalogami, stroški in potrebo po kadrovskih zmogljivostih.

Ribištvo je ena od najbolj občutljivih skupin. Ukrepi, povezani z oceno vplivov ribolova na bentoške habitatne tipe, monitoringom območij ribolova, ribolovnimi rezervati in morebitnimi prilagoditvami ribolovnih praks, lahko prispevajo k dolgoročnemu ohranjanju ribjih habitatov in bolj trajnostnemu upravljanju morskega prostora. Hkrati pa lahko pomenijo omejitve ribolova, dodatne obveznosti, spremembe območij ali režimov ribolova ter večjo negotovost za ribiče, če ukrepi niso dovolj zgodaj usklajeni.

Akvakultura je posebej relevantna pri ukrepih za preprečevanje negativnih vplivov morske akvakulture na habitatne tipe in biodiverziteti. Pri tej skupini lahko ukrepi pomenijo boljši nadzor, odstranitev neustreznih ali zapuščenih naprav, monitoring vplivov, prilagoditve proizvodnje ter določanje vplivnih območij. Pozitivni učinki so povezani z zmanjšanjem pritiskov na morsko okolje, negativni pa s stroški prilagoditev, dodatnim nadzorom in potencialnimi omejitvami proizvodnje.

Nosilci posegov, investitorji, načrtovalci prostora in obalne občine so ciljne skupine, na katere vplivajo predvsem ukrepi, ki zahtevajo študije vplivov na bentoške habitatne tipe, naravovarstvena soglasja, vodna soglasja, omejitve posegov, usklajevanje z varstvenimi režimi ali upoštevanje modrih koridorjev. Ukrepi lahko povečajo predvidljivost odločanja, vendar tudi povečajo zahteve za pripravo projektov, strokovne podlage, čas postopkov in prilagoditve posegov.

Turistični sektor, rekreativni uporabniki morja, navtika in obiskovalci so pomembni predvsem pri ukrepih prepovedi sidranja, vzpostavljanja priveznih mest, označevanja omejitev plovbe, omejevanja plovbe v zavarovanih območjih in urejanja dostopa do obalnih oziroma morskih območij. Koristi se kažejo v bolj urejenem prostoru, večji varnosti, manjših poškodbah morskega dna in višji kakovosti naravnega okolja. Možni negativni učinki pa so omejitve sidranja, spremembe navad uporabnikov, dodatni stroški privezovanja ali preusmerjanje plovbe.

Raziskovalne in strokovne institucije imajo pri členu 5 izrazito pomembno vlogo. Velik del ukrepov temelji na kartiranju, monitoringu, študijah, modeliranju morskega tokovanja, raziskavah vrst in habitatov ter čezmejnem sodelovanju. Učinki za to skupino so večinoma pozitivni, ker se krepí podatkovna podlaga in strokovna vloga pri upravljanju morja, vendar je uspešnost odvisna od stabilnega financiranja in dostopa do kakovostnih podatkov.

Širša javnost in lokalno prebivalstvo imata predvsem posredne koristi: bolj ohranjene morske habitate, bolj kakovostno obalno okolje, manj degradacije, bolj urejeno plovbo in sidranje, večjo odpornost obalno-morskega prostora ter ohranjanje naravne dediščine. Te koristi so pomembne, vendar pogosto dolgoročne in manj neposredno vidne kot omejitve, ki jih občutijo posamezni sektorji.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Skupna smer učinkov ukrepov v okviru člena 5 je pretežno pozitivna, vendar z izrazito mešano izvedbeno dimenzijo. Pozitivni učinki so povezani z izboljšanjem stanja morskih habitatov, preprečevanjem mehanskih poškodb morskega dna, varstvom pozejdonce, biogenih formacij, grebenov in bentoških habitatov, zmanjševanjem vplivov sidranja, plovbe, akvakulture in ribolova ter zapolnjevanjem vrzeli v znanju.

Intenzivnost učinkov je pri večini ukrepov srednja, pri nekaterih pa lahko postane srednja do visoka. To velja zlasti za ukrepe, ki neposredno omejujejo sidranje ali plovbo, vzpostavljajo oziroma širijo zavarovana območja, uvajajo nove režime za ribištvo ali akvakulturo, zahtevajo odstranitve neustreznih naprav ali aktivno obnovo morskih habitatov. Pri raziskovalnih in kartirnih ukrepih je neposredna intenzivnost nižja, vendar so ti ukrepi ključni za poznejše bolj ciljno odločanje.

Časovni okvir je različen. Ukrepi označevanja, informiranja, nadzora, priprave strokovnih podlag in omejevanja sidranja lahko ustvarijo učinke kratkoročno do srednjeročno. Obnova morskih habitatov, izboljšanje stanja bentoških skupnosti, stabilizacija populacij vrst in povečanje ekološke povezanosti pa so praviloma srednjeročni do dolgoročni učinki. Pri morskih ekosistemih je treba biti posebej previden: ekološki odzivi so lahko počasni, vplivi pa prostorsko razpršeni in težje merljivi.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebej izstopajo ukrepi, povezani s prepovedjo sidranja, vzpostavitvijo priveznih mest in nadzorom plovbe. Ti ukrepi imajo jasno naravovarstveno logiko, ker zmanjšujejo mehanske poškodbe morskega dna in občutljivih habitatov, vendar imajo tudi neposreden vpliv na navtiko, rekreacijo, turistične uporabnike in izvajalce nadzora. Njihova sprejemljivost bo odvisna od jasnih pravil, označevanja, alternativnih priveznih možnosti in dobre komunikacije.

Posebna skupina so ukrepi za zavarovana območja in razširitve zavarovanja, na primer pri pozejdongi, Rt Madona, KP Strunjan, Sečoveljskih solinah in detritnem dnu. Ti ukrepi imajo potencialno visoke dolgoročne koristi, vendar lahko sprožijo konflikte glede meja, režimov, nadzora in dovoljenih dejavnosti. Zato je participativni projekt za vključevanje deležnikov pri širitvah morskih zavarovanih območij zelo pomemben spremljevalni ukrep, ne samo komunikacijski dodatek.

Posebnost so ukrepi, ki zahtevajo študije vplivov pred posegi in dejavnostmi. Ti povečujejo kakovost odločanja, vendar ustvarjajo dodatno obveznost za predlagatelje posegov. Tu je ključno, da se zahteve ne uporabljajo pavšalno, ampak sorazmerno z občutljivostjo območja in vrsto posega. Če tega ni, lahko ukrep hitro postane administrativno breme brez jasne dodane vrednosti.

Posebnost so tudi ukrepi, vezani na ribištvo in akvakulturo. Pri njih je treba posebej paziti na porazdelitvene učinke. Ribiči in izvajalci akvakulture lahko nosijo neposredne stroške prilagoditev, medtem ko so koristi širše družbene in ekološke. To zahteva zgodnje vključevanje, podatkovno podprto utemeljitev ukrepov in po potrebi podporne mehanizme.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost ocene je pri členu 5 večinoma verjetna, pri nekaterih ukrepih pa negotova. Smer učinkov je razmeroma jasna: varstvo morskega dna, omejevanje poškodb, boljši nadzor, monitoring in zavarovanje občutljivih območij praviloma vodijo v pozitivne naravovarstvene in dolgoročne družbene učinke. Negotovost pa je večja pri obsegu teh učinkov, pri stroških izvedbe in pri vplivu na posamezne uporabnike morskega prostora.

Ključne negotovosti so: natančne površine habitatov, stanje habitatnih tipov, lokacije najbolj občutljivih območij, dejanska intenzivnost sidranja in plovbe, podatki o ribolovni aktivnosti, stroški prilagoditev akvakulture, stroški vzpostavitve priveznih mest, sposobnost nadzora, sprejemljivost omejitev pri uporabnikih, finančna sredstva za monitoring in raziskave ter dejanski vpliv ukrepov na odločanje in rabo prostora.

Posebej pomembna negotovost je tudi razmerje med formalno uvedbo režima in dejanskim izvajanjem. Pri morskem prostoru samo sprejet akt ali prepoved ni dovolj. Brez označevanja, nadzora, komunikacije, alternativnih rešitev in spremljanja učinkov lahko ukrep ostane formalen in ne doseže pričakovanih koristi.

Negativne posledice ukrepov

Pri ukrepih v okviru člena 5 negativne posledice niso razlog, da ukrepov ne bi izvedli, so pa resno izvedbeno vprašanje. Največje tveganje je, da se dolgoročne koristi za morsko okolje prikažejo kot samoumevne, kratkoročni stroški za uporabnike pa se podcenijo, kar bi bila napaka. Morski prostor je majhen, pritiski so koncentrirani, deležniki pa hitro občutijo spremembe režimov.

Preglednica 6 – Pregled negativnih posledic ukrepov

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Ribiči	Monitoring vplivov ribolova na bentoške habitatne tipe; ribolovni rezervati; morebitne prilagoditve ribolova; režimi v zavarovanih območjih	Omejitve ribolovnih območij ali orodij, dodatne obveznosti, negotovost glede prihodnjih režimov, možen izpad prihodkov	Srednja do visoka	Najbolj občutljiva skupina pri ukrepih, ki neposredno posegajo v ribolovne prakse. Potrebna je zgodnja vključitev in jasna podatkovna utemeljitev.
Akvakultura	Preprečevanje negativnih vplivov morske akvakulture; monitoring; odstranitev neustreznih naprav; prilagoditev proizvodnje	Dodatni monitoring, stroški prilagoditev, možnost odvzema vodne pravice pri neizvajanju dejavnosti, omejitve proizvodnje	Srednja	Resnost je odvisna od obstoječih praks, skladnosti dovoljenj in stroškov prilagoditve tehnologije ali lokacije.
Navtika in rekreativni uporabniki morja	Prepoved sidranja; vzpostavitev priveznih mest; omejitve plovbe; označevanje zavarovanih območij	Omejitve sidranja in plovbe, dodatni stroški privezovanja, preusmerjanje uporabnikov, zmanjšana spontanost rabe prostora	Srednja	Negativni učinki so obvladljivi, če so zagotovljena jasna pravila, oznake in ustrezne alternative.
Turistični sektor	Ukrepi omejevanja sidranja in plovbe; režimi v zavarovanih območjih; spremembe dostopa do morskih lokacij	Možne spremembe turistične ponudbe, omejitve za navtični turizem, potreba po prilagoditvi informacij in storitev	Nizka do srednja	Dolgoročno je učinek lahko pozitiven zaradi kakovostnejšega naravnega okolja, kratkoročno pa so možne prilagoditve ponudbe.

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Investitorji in nosilci posegov	Obvezne študije vplivov na bentoške habitate; naravovarstvena in vodna soglasja; modri koridorji; varstvo morskega dna	Dodatni stroški strokovnih podlag, daljši postopki, prilagoditve projektov, omejitve lokacij	Srednja do visoka	Resnost je največja pri posegih na občutljivih morskih in obalnih območjih.
Obalne občine	Spremembe režimov, privezna mesta, odvajanje meteoritnih in drugih odpadnih vod, koordinacija z državnimi organi	Stroški načrtovanja, investicijski stroški, usklajevanje z uporabniki, politična občutljivost omejitev	Srednja	Občine so lahko hkrati izvajalec, posrednik med deležniki in nosilec dela stroškov.
Upravljavci zavarovanih območij	Označevanje območij, nadzor sidranja in plovbe, informiranje javnosti, upravljanje novih ali razširjenih območij	Dodatne kadrovske in finančne potrebe, potreba po opremi, odgovornost za nadzor in komunikacijo	Srednja	Če upravljavci ne dobijo sredstev in opreme, režimi ostanejo na papirju.
Javne institucije in strokovne službe	Kartiranje, monitoring, priprava strokovnih podlag, zakonodajni akti, čezmejno sodelovanje	Dodatna administrativna in strokovna obremenitev, potreba po stabilnem financiranju in koordinaciji	Srednja	To je izvedbeno breme, ne klasičen negativen učinek, vendar lahko resno omeji uspešnost ukrepov.
Lokalno prebivalstvo in obiskovalci	Omejitve dostopa, plovbe ali sidranja; spremembe režimov v obalnem prostoru	Percepcija omejevanja tradicionalne ali rekreativne rabe, potreba po prilagoditvi navad	Nizka do srednja	Učinki so praviloma obvladljivi z dobro komunikacijo in razlago koristi.

Vir: lastna analiza

Preglednica 7 – Skupni pregled učinkov v okviru člena 5

Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov iz člena 5	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
Prostorsko načrtovanje in naravovarstvene smernice	Vključitev varstvenih ciljev v načrte urejanja prostora in izvajanje posegov za morske grebene, vranjeka, Stjužo, pozejdonko	Občine, načrtovalci, nosilci posegov, javne institucije, upravljavci območij	Boljša vključitev varstvenih ciljev v odločanje; manjše tveganje poškodb habitatov; dodatne zahteve za posege	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja	Negotovost je, ali smernice dejansko spremenijo odločanje ali samo formalizirajo že obstoječe postopke.
Zavarovana območja in spremembe aktov	Sprejem aktov o zavarovanju, širitev KP Strunjan, zavarovanje pozejdonke, Rt Madona, detritno dno	Javne institucije, upravljavci zavarovanih območij, ribiči, turizem, lokalno prebivalstvo	Dolgoročno varstvo občutljivih habitatov; jasnejši režimi; možne omejitve dejavnosti	Mešan	Srednja do visoka	Ključne so meje, režimi, nadzor, sprejemljivost deležnikov in finančna podpora upravljanju.
Prepoved sidranja, privezna mesta in nadzor plovbe	Prepoved sidranja pri Žusterni, preprečevanje poškodb morskega dna zaradi sidranja, označevanje režimov, nadzor plovbe	Navtika, turizem, obiskovalci, upravljavci območij, javne institucije	Zmanjšanje mehanskih poškodb morskega dna; bolj urejena raba prostora; dodatni stroški in omejitve za uporabnike	Mešan	Srednja do visoka	Potrebne so alternative za sidranje, jasne označbe, nadzor in komunikacija.
Ribiški ukrepi in monitoring vplivov ribolova	Ocena stanja habitatnih tipov na območju ribolova, ribolovni rezervati, omejitve vlečnih mrež	Ribiči, javne institucije, strokovne službe, širša javnost	Varstvo bentoških habitatov; bolj trajnostno ribištvo; možne omejitve ribolovnih praks ali območij	Mešan	Srednja do visoka	Posebej občutljivo zaradi neposrednega vpliva na dejavnost in prihodek ribičev.
Ukrepi za akvakulturo	Preprečevanje negativnih vplivov morske akvakulture, monitoring, odstranitev neustreznih naprav	Akvakultura, javne institucije, upravljavci prostora, lokalno okolje	Manjši vplivi na morsko dno in kakovost vode; bolj urejena dejavnost; dodatni stroški nadzora in prilagoditev	Mešan	Srednja	Učinek je odvisen od dejanskega stanja naprav, dovoljenj, vplivnih območij in stroškov prilagoditve.
Obnova in aktivni posegi v morske habitate	Obnova vodnega režima Stjuže, aktivna obnova podvodnih travnikov	Javne institucije, upravljavci območij, izvajalci del, strokovne	Neposrednejše izboljšanje habitatov in pogojev za vrste; stroški izvedbe in spremljanja	Pozitiven	Srednja do visoka	Potrebni so podatki o lokacijah, stroških, tehnični izvedljivosti in ekološkem odzivu.

Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov iz člena 5	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
	cistozir, strukture za prenočevanje vranjeka	institucije, širša javnost				
Raziskave, kartiranje in monitoring	Kartiranje morskih habitatnih tipov, raziskave velikega leščurja, vranjekov, bentosa, koraligena in hrustančnic	Raziskovalne institucije, javne institucije, upravljavci območij	Izboljšanje znanja, zmanjšanje negotovosti, boljše ciljanje ukrepov, podlaga za prihodnje odločitve	Pozitiven	Nizka do srednja	Okoljski učinek je posreden; vrednost je v boljšem odločanju in spremljanju.
Modeliranje, podatki in načrtovanje odpornosti	Uskladitev modelov morskega tokovanja, vplivov na habitate in poplavne ogroženosti	Javne institucije, ARSO/NIB-MBP, obalne občine, načrtovalci, prebivalci	Boljše načrtovanje protipoplavnih ukrepov ob upoštevanju morskih habitatov; zmanjšanje tveganja napačnih posegov	Pozitiven	Srednja	Odvisno od kakovosti modelov, uporabe rezultatov v praksi in povezave z investicijskim načrtovanjem.
Participativni ukrepi	Participacijski projekt za vključevanje deležnikov pri vzpostavitvi in širitvi morskih zavarovanih območij	Ribiči, lokalne skupnosti, občine, turizem, javne institucije, upravljavci območij	Večja sprejemljivost ukrepov; manj konfliktov; boljše razumevanje režimov; več časa in stroškov za usklajevanje	Pozitiven / mešan	Srednja	Če je participacija formalna, ne bo zmanjšala konfliktov. Dobro izvedeno vključevanje deležnikov je ključno za uspeh člena 5.
Čezmejno sodelovanje	Čezmejni raziskovalni projekti bentosa, koraligena in hrustančnic z Italijo	Raziskovalne institucije, ministrstva, upravljavci morja, širša javnost	Boljše čezmejno razumevanje ekosistemov; možnost EU financiranja; usklajeno varstvo mobilnih vrst in habitatov	Pozitiven	Nizka do srednja	Odvisno od financiranja, partnerstva in uporabnosti rezultatov za nacionalne ukrepe.

Vir: lastna analiza

Skupna ocena za ukrepe po členu 5

Skupna socio-ekonomska ocena za ukrepe člena 5 je pretežno pozitivna, vendar z izrazitimi porazdelitvenimi in izvedbenimi tveganji. Ukrepi lahko pomembno prispevajo k ohranjanju občutljivih morskih habitatov, zmanjšanju mehanskih poškodb morskega dna, bolj trajnostni rabi morja, večji kakovosti obalno-morskega prostora, boljšemu upravljanju zavarovanih območij in zapolnjevanju pomembnih vrzeli v znanju. Dolgoročne koristi so širše družbene: bolj stabilni morski ekosistemi, boljša naravna dediščina, kakovostnejše okolje za prebivalce in obiskovalce ter boljša podlaga za prostorsko in sektorsko odločanje.

Hkrati so lahko stroški in omejitve zelo konkretni. Najbolj izpostavljeni so ribiči, akvakultura, navtični uporabniki, turistični sektor, investitorji, obalne občine, upravljalci zavarovanih območij in javne institucije. Negativni učinki se lahko pojavijo kot omejitve ribolova, sidranja ali plovbe, dodatni stroški monitoringa in strokovnih podlag, prilagoditve projektov, spremembe režimov rabe, investicije v privezna mesta ali dodatne naloge nadzora.

Bilanca ukrepov v okviru člena 5 je zato pozitivna samo, če se ukrepi izvajajo pametno. To pomeni: jasne meje območij, razumljivi režimi, realne alternative za uporabnike, zgodnje vključevanje ribičev in drugih deležnikov, financiranje upravljanja in nadzora ter zanesljiva strokovna podlaga. Če bodo ukrepi zapisani samo kot prepovedi ali formalni akti brez izvedbenih kapacitet, bodo ustvarili odpor in omejene učinke. Če pa bodo povezani z dobrim upravljanjem, podatki, komunikacijo in podporo prizadetim skupinam, lahko člen 5 postane eden najpomembnejših delov NNON za usklajevanje varstva morskih ekosistemov z rabo slovenskega morja.

4.4 Obnova urbanih ekosistemov – člen 8

Značilnosti ukrepov

Ukrepi v okviru člena 8 so usmerjeni v obnovo, izboljšanje in dolgoročno upravljanje urbanih ekosistemov. V ospredju so vzpostavitev pravnih in izvedbenih podlag za javno službo urejanja in čiščenja javnih površin, priprava operativnih programov, ureditev standardov, vzpostavitev evidenc javnih površin in mestnih dreves, priprava občinskih katastrov dreves ter izboljšanje načrtovanja zelenih površin v mestih in drugih urbanih naseljih.

Pomemben del ukrepov je podatkovne in institucionalne narave. Ti ukrepi neposredno ne ustvarjajo fizične obnove, vendar omogočajo boljše načrtovanje, spremljanje in upravljanje zelenih površin, drevesnih krošenj, prepustnih površin in drugih elementov urbanega zelenega sistema. Drugi del ukrepov je bolj izvedben: preskrba z novimi zelenimi površinami, prenova degradiranih javnih zelenih površin, ozelenjevanje parkirišč, povečanje prepustnosti tal, gradnja zelenih streh ter priprava akcijskih načrtov za izboljšanje stanja zelenih površin.

Skupna značilnost ukrepov je, da povezujejo naravovarstvene, prostorske, podnebne, zdravstvene in lokalno razvojne cilje. Ukrepi so pomembni predvsem v urbanih območjih, kjer so pritiski na prostor veliki, dostopnost kakovostnih zelenih površin neenakomerna, učinki vročinskih otokov izrazitejši, delež neprepustnih površin pa pogosto visok.

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Glavne ciljne skupine so občine, javne institucije, izvajalci občinskih javnih služb, lastniki zemljišč, investitorji, strokovne institucije, lokalno prebivalstvo in širša javnost. Najbolj neposredno bodo ukrepi vplivali na občine, saj bodo morale vzpostaviti evidence, katastre, akcijske načrte, standarde upravljanja in izvajati ali sofinancirati ukrepe za izboljšanje zelenih površin.

Za lokalno prebivalstvo in gospodinjstva so pričakovani učinki pretežno pozitivni. Bolj kakovostne, dostopne in povezane zelene površine lahko izboljšajo kakovost bivanja, možnosti za rekreacijo, zdravje, socialno povezanost, mikroklimo in odpornost naselij na vročino, nalive in druge podnebne pritiske. Širša javnost ima koristi zaradi večje odpornosti urbanih območij, boljšega zadrževanja vode, zmanjšanja neprepustnih površin, večje biotske raznovrstnosti in boljše kakovosti urbanega okolja.

Investitorji in lastniki zemljišč so lahko podvrženi vplivom tam, kjer bodo ukrepi vplivali na zahteve pri načrtovanju, urejanju parkirišč, ohranjanju dreves, zagotavljanju prepustnosti tal ali vključevanju zelenih površin v prostorske akte. Ti učinki so lahko pozitivni zaradi jasnejših pravil in večje predvidljivosti, hkrati pa lahko pomenijo dodatne pogoje, stroške ali prilagoditve projektov.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Smer učinkov je pretežno pozitivna. Ukrepi prispevajo k izboljšanju urbanega okolja, večji kakovosti bivanja, boljši odpornosti prostora, zmanjševanju podnebnih tveganj, varstvu tal, zadrževanju vode in večji vlogi zelenih površin kot javne infrastrukture.

Intenzivnost učinkov je večinoma srednja, pri izvedbenih ukrepih, kot so nove zelene površine, prenova degradiranih površin, ozelenjevanje parkirišč, povečanje prepustnosti in zelene strehe, pa lahko lokalno doseže tudi višjo raven. Pri pravnih, evidenčnih in smerničnih ukrepih so učinki predvsem posredni, vendar pomembni, ker ustvarjajo pogoje za bolj sistematično in dolgoročno upravljanje urbanih ekosistemov.

Časovni okvir učinkov je mešan. Institucionalni, normativni in evidenčni ukrepi imajo kratkoročne do srednjeročne izvedbene učinke, njihove koristi pa se pokažejo srednjeročno in dolgoročno. Fizični ukrepi ozelenitve in prenove zelenih površin imajo lahko nekatere učinke hitro, na primer izboljšanje dostopnosti ali uporabe prostora, pomembnejše koristi za mikroklimo, biotsko raznovrstnost, zadrževanje vode in zdravje prebivalcev pa so predvsem dolgoročne.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebno skupino predstavljajo ukrepi vzpostavitve evidenc in katastrov dreves ter javnih površin. Ti ukrepi so ključni za boljše upravljanje, vendar zahtevajo metodološko usklajenost, podatkovno podporo, redno posodabljanje in povezovanje občinskih ter državnih evidenc.

Druga posebna skupina so ukrepi, ki neposredno spreminjajo fizični prostor: nove zelene površine, prenova degradiranih površin, ozelenjevanje parkirišč, povečanje prepustnosti tal in zelene strehe. Pri teh ukrepih so koristi najbolj vidne, vendar so povezani tudi z večjimi stroški izvedbe, vprašanjem lastništva, vzdrževanja, prostorskih omejitev in usklajevanja z obstoječo rabo prostora.

Tretja posebna skupina so ukrepi načrtovanja, smernic in akcijskih načrtov. Njihova uspešnost je odvisna od tega, ali bodo dejansko uporabljeni v občinskem prostorskem načrtovanju, upravljanju javnih površin, investicijskih projektih in vsakodnevnem vzdrževanju zelenih površin.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost ocene je razmeroma visoka glede smeri učinkov, saj so koristi urbanih zelenih površin, drevesnih krošenj, prepustnih površin in naravnih rešitev dobro prepoznane. Manj gotova pa je velikost učinkov, ker bo odvisna od obsega izvedbe, lokacije ukrepov, kakovosti

vzdrževanja, razpoložljivih finančnih sredstev, občinskih zmogljivosti in povezave z drugimi prostorskimi ter komunalnimi ukrepi.

Ključne negotovosti so povezane z vprašanjem, koliko občin bo ukrepe dejansko izvedlo, kako kakovostne in primerljive bodo evidence, ali bodo zagotovljena sredstva za vzdrževanje, kako bodo ukrepi vključeni v prostorske akte, ali bodo zasebni lastniki in investitorji sprejeli dodatne zahteve ter ali bodo ukrepi usmerjeni predvsem v območja z največjimi potrebami, na primer območja z nizko dostopnostjo zelenih površin, visokim deležem neprepustnih tal ali izrazitimi vročinskimi otoki.

Negativne posledice ukrepov

Možne negativne posledice ukrepov člena 8 so večinoma izvedbene, finančne in administrativne narave. Najbolj neposredno se lahko pojavijo pri občinah in javnih institucijah zaradi novih nalog, priprave evidenc, katastrov, smernic, akcijskih načrtov, nadzora in financiranja ukrepov. Pri investitorjih in lastnikih zemljišč se lahko pojavijo dodatne zahteve glede ohranjanja dreves, prepustnosti površin, zelenih streh, parkirišč ali urejanja javnih in zasebnih zelenih površin.

Pri fizičnih ukrepih, kot so prenova javnih površin, ozelenjevanje parkirišč ali gradnja zelenih streh, se lahko pojavijočasne motnje med izvedbo, stroški gradnje in vzdrževanja ter potreba po usklajevanju z obstoječo infrastrukturo. Ti učinki praviloma ne predstavljajo trajne negativne družbene bilance, vendar zahtevajo ustrezno načrtovanje, financiranje, komunikacijo in jasno razdelitev odgovornosti za izvedbo in vzdrževanje.

Preglednica 8 – Pregled negativnih posledic ukrepov

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Občine	Evidence javnih površin, katastri dreves, akcijski načrti, nove zelene površine, prenova degradiranih površin	Dodatne naloge, stroški priprave, izvedbe in vzdrževanja, potreba po kadrih in podatkih	Srednja	Ključna skupina za izvedbo ukrepov; tveganje je odvisno od financiranja in tehnične podpore.
Javne institucije	Zakon, operativni program, uredba, standardi, prenos Direktive o tleh	Administrativne in strokovne obremenitve, usklajevanje med sektorji, priprava pravil in nadzor	Srednja	Učinki so predvsem izvedbeni, vendar pomembni za vzpostavitev sistema.
Lastniki zemljišč	Občinski katastri dreves, ohranjanje dreves, nove zelene površine, ukrepi na zasebnih površinah	Možne omejitve rabe, dodatni pogoji, vprašanja dostopa, vzdrževanja ali odkupa zemljišč	Nizka do srednja	Občutljivost je večja, če ukrepi posegajo v zasebna zemljišča.
Investitorji / nosilci posegov	Ozelenjevanje parkirišč, prepustnost, zelene strehe, usmeritve za zelene sisteme	Dodatni projektni pogoji, višji investicijski stroški, prilagoditve zasnove projektov	Srednja	Večja predvidljivost pravil lahko dolgoročno zmanjša konflikte.
Lokalno prebivalstvo / gospodinjstva	Prenova javnih zelenih površin, ozelenjevanje parkirišč, gradnja zelenih streh	Začasne motnje med izvedbo, spremembe parkiranja ali uporabe prostora	Nizka	Dolgoročne koristi praviloma presegajočasne motnje.
Izvajalci javnih služb	Standardi, smernice za vzdrževanje,	Dodatne naloge, potreba po	Nizka do srednja	Učinki so povezani predvsem z

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
	ravnanje z drevesi, evidence	usposabljanju, spremembe vzdrževalnih praks		organizacijo dela in standardizacijo.
Turistični sektor / obiskovalci	Prenova zelenih površin, urejanje dostopnosti in urbanega zelenega sistema	Začasne omejitve dostopa med izvedbo	Nizka	Dolgoročno so učinki večinoma pozitivni zaradi bolj kakovostnega prostora.

Vir: lastna analiza

Preglednica 9 – Skupni pregled učinkov v okviru člena 8

Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov iz člena 8	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
Pravni in programski okvir	Zakon o javni službi, operativni program, uredba o standardih in pogojih	Javne institucije, občine, izvajalci javnih služb	Jasnejši sistem upravljanja javnih površin, standardi	Pozitivna	Srednja	Odvisno od kakovosti pravil, financiranja in izvedbenih zmogljivosti občin.
Evidence in katastri	Evidenca mestnih dreves, občinski katastri dreves, evidenca javnih površin	Občine, javne institucije, strokovne institucije, lastniki zemljišč	Boljša podatkovna podlaga, spremljanje stanja, ciljno načrtovanje in vzdrževanje	Pozitivna	Srednja	Ključna negotovost je primerljivost, posodabljanje in povezljivost podatkov.
Smernice in priročniki	Smernice za vzdrževanje zelenih površin, ravnanje z drevesi, priročnik za zeleni sistem	Občine, izvajalci javnih služb, strokovne institucije, investitorji	Boljše prakse vzdrževanja, manj poškodb dreves, bolj kakovostno načrtovanje	Pozitivna	Nizka do srednja	Učinki so posredni in odvisni od dejanske uporabe smernic.
Nove in prenovljene zelene površine	Preskrba z novimi zelenimi površinami, prenova degradiranih javnih zelenih površin	Občine, lokalno prebivalstvo, širša javnost, obiskovalci	Boljša dostopnost zelenih površin, kakovost bivanja, rekreacija, biotska raznovrstnost	Pozitivna	Srednja do visoka	Odvisno od lokacije, obsega investicij, vzdrževanja in lastništva zemljišč.
Ozelenjevanje in prepustnost urbanih površin	Ozelenjevanje parkirišč, povečanje prepustnosti, zelene strehe	Občine, investitorji, lastniki zemljišč, lokalno prebivalstvo	Manj neprepustnih površin, blaženje vročinskih otokov, zadrževanje padavinske vode	Pozitivna	Srednja do visoka	Možni dodatni investicijski stroški in tehnične omejitve izvedbe.
Analize, kazalniki in akcijski načrti	Analiza kakovosti in dostopnosti zelenih površin, akcijski načrti, določitev zadovoljivih ravni deležev zelenih površin in krošenj	Občine, javne institucije, strokovne institucije, lokalno prebivalstvo	Bolj ciljno načrtovanje ukrepov, usmerjanje sredstev v območja z največjimi potrebami	Pozitivna	Srednja	Učinki so odvisni od kakovosti analiz in prenosa v občinske odločitve.
Ozaveščanje in vključevanje javnosti	Spletne strani, dogodki, brošure, priporočila za občane	Lokalno prebivalstvo, občine, širša javnost, lastniki zemljišč	Večja ozaveščenost, sprejemljivost ukrepov, boljše ravnanje z drevesi in zelenimi površinami	Pozitivna	Nizka do srednja	Učinki so posredni in odvisni od dosega komunikacije.
Prenos Direktive o tleh	Prenos Direktive o tleh v slovenski pravni red	Javne institucije, občine, investitorji, lastniki zemljišč	Boljša zaščita tal, manj degradacije, boljša povezava z urbanimi ukrepi	Pozitivna	Srednja	Odvisno od končne vsebine pravnega prenosa in izvedbenih zahtev.

Vir: lastna analiza

Skupna ocena za ukrepe po členu 8

Skupna socio-ekonomska ocena ukrepov člena 8 je pretežno pozitivna. Ukrepi krepijo vlogo zelenih površin, mestnih dreves, prepustnih tal in zelenih streh kot pomembne javne infrastrukture v urbanih območjih. Pričakovane koristi so povezane z boljšo kakovostjo bivanja, javnim zdravjem, rekreacijo, zmanjševanjem vročinskih otokov, boljšim zadrževanjem padavinske vode, večjo biotsko raznovrstnostjo in večjo odpornostjo mest na podnebne spremembe.

Največ izvedbenih obremenitev bo pri občinah, javnih institucijah in izvajalcih javnih služb, saj ukrepi zahtevajo nove evidence, standarde, načrte, vzdrževanje in financiranje. Pri lastnikih zemljišč in investitorjih se lahko pojavijo dodatni pogoji ali stroški, predvsem pri ohranjanju dreves, ozelenjevanju parkirišč, zagotavljanju prepustnosti tal in gradnji zelenih streh.

Kljub temu negativni učinki praviloma ne spreminjajo pozitivne skupne bilance. Večinoma gre za obvladljive izvedbene, finančne in administrativne učinke, ki jih je mogoče zmanjšati z jasnimi pravili, sofinanciranjem, tehnično pomočjo občinam, kakovostnimi podatki, postopnim uvajanjem in dobro komunikacijo z lastniki, investitorji in prebivalci.

4.5 Obnova populacij opravevalcev – člen 10

Značilnosti ukrepov

Ukrepi, vezani izključno na člen 10, so usmerjeni v obnovo populacij opravevalcev in izboljšanje njihovih habitatov. Gre predvsem za ukrepe, ki vplivajo na stanje travnišč, mozaičnost rabe, prisotnost hranilnih rastlin, zmanjševanje pritiskov iz kmetijske rabe, preprečevanje zaraščanja, odstranjevanje invazivnih vrst, spremljanje populacij ter boljše vključevanje varstvenih ciljev v upravljanje prostora in zemljišč.

V tej skupini so zajeti različni tipi ukrepov: nadzor gnojenja, neposredni nadzor, komunikacijske aktivnosti, monitoring, popis stanja habitatov in populacij, obnovitev travnišč in habitatov, odkup zemljišč, pogodbeno varstvo, vključevanje varstvenih ciljev v zakupne pogodbe, sprememba upravljavca državnih zemljišč, upravljanje zavarovanih območij, vključitev varstvenih ciljev v prostorske in sektorske načrte ter zagotavljanje doseganja varstvenega cilja prek izvajanja SKP.

Posebnost člena 10 je, da so učinki pogosto povezani z zelo konkretnimi praksami na terenu, zlasti s košnjo, pašo, gnojenjem, preprečevanjem izsuševanja, ohranjanjem nepokošenih pasov, ekstenziviranjem travnikov in odstranjevanjem invazivnih rastlin. Zato se člen 10 močno navezuje na kmetijsko rabo prostora, vendar ga tukaj obravnavamo kot samostojen sklop ukrepov za opravevalce; ukrepi, ki so hkrati vezani na člen 11 ali člen 4, bodo obravnavani posebej pri mešanih ukrepih.

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Najpomembnejša ciljna skupina so **kmetijska gospodarstva**, saj velik del ukrepov za opravevalce vpliva na način rabe travnišč, gnojenje, košnjo, pašo, ohranjanje nepokošenih pasov in preprečevanje posegov, ki zmanjšujejo kakovost habitatov. Za kmetijska gospodarstva so učinki mešani. Pozitivni so tam, kjer ukrepi omogočajo plačila, podporo, pogodbeno varstvo ali bolj jasno usmerjanje upravljanja. Negativni ali občutljivi pa so tam, kjer ukrepi pomenijo omejitve intenzivnejše rabe, spremembo tehnologije dela, dodatno administracijo ali nižjo proizvodno fleksibilnost.

Pomembna skupina so tudi **lastniki zemljišč**, predvsem pri ukrepih odkupa zemljišč, pogodbenega varstva, zakupnih pogodb in spremembe upravljavca državnih zemljišč. Ti ukrepi lahko omogočijo bolj stabilno dolgoročno upravljanje območij, vendar lahko vplivajo na obstoječo rabo, pravice, pogodbe ali pričakovano vrednost zemljišč. Ključno je, ali so ukrepi prostovoljni, ali so pogoji jasni in ali so nadomestila oziroma podpore ustrezne.

Javne institucije, inšpekcijske službe in strokovne institucije so pomembne predvsem pri nadzoru, monitoringu, popisih stanja, pripravi strokovnih podlag in vključevanju varstvenih ciljev v načrte. Za te skupine ukrepi pomenijo boljše podatkovno podlago in večjo sposobnost usmerjanja ukrepov, hkrati pa tudi dodatne naloge, stroške in potrebo po kadrih.

Upravljalci zavarovanih območij so pomembni pri ukrepih, ki vključujejo časovno in prostorsko prilagojeno košnjo, odstranjevanje lesne zarasti in invazivnih vrst ter upravljanje habitatov opraševalcev. Učinki so večinoma pozitivni, vendar zahtevajo redno upravljanje, stabilno financiranje in sodelovanje z lastniki oziroma uporabniki zemljišč.

Investitorji in nosilci posegov so prizadeti predvsem pri ukrepih vključevanja varstvenih ciljev v prostorske načrte, izvajanje posegov, gozdnogospodarske načrte in letne programe vzdrževalnih del na hidromelioracijskih sistemih. Ti ukrepi povečujejo predvidljivost odločanja, vendar lahko pomenijo dodatne pogoje, naravovarstvena mnenja, prilagoditve posegov ali omejitve na občutljivih območjih.

Širša javnost ima predvsem posredne koristi. Obnova populacij opraševalcev prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti, stabilnosti ekosistemov, krajinski pestrosti in dolgoročni odpornosti kmetijske pridelave. Te koristi so širše družbene, vendar so pogosto manj vidne kot neposredne obveznosti za kmetijska gospodarstva ali upravljavce zemljišč.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Skupna smer učinkov pri ukrepih, ki sodijo izključno v člen 10 je pretežno pozitivna, vendar z jasno porazdelitveno dimenzijo. Ukrepi praviloma prispevajo k izboljšanju habitatov opraševalcev, večji pestrosti krajine, boljšemu monitoringu in zmanjšanju pritiskov na travišča, mokrotne habitate in druge pomembne življenjske prostore. Hkrati pa nekateri ukrepi ustvarjajo stroške, omejitve ali dodatne obveznosti za kmetijska gospodarstva, lastnike zemljišč, upravljavce in javne institucije.

Intenzivnost učinkov je večinoma ocenjena kot srednja. Pri obnovi habitatov, odkupu zemljišč, pogodbenem varstvu, prilagojeni košnji in izvajanju SKP je lahko učinek srednji do visok, če so ukrepi izvedeni na dovolj velikih in ekološko pomembnih površinah. Pri komunikaciji, monitoringu in popisih je neposredni učinek na populacije opraševalcev bolj posreden, vendar so ti ukrepi pomembni za boljše ciljanje in spremljanje uspešnosti.

Časovni okvir je večinoma srednjeročen do dolgoročen. Nadzor, komunikacija, popisi in monitoring lahko učinke ustvarijo kratkoročno, predvsem v obliki boljšega znanja in boljše usmerjenosti ukrepov. Dejanske koristi za opraševalce, kot so izboljšanje kakovosti habitatov, povečanje hranilnih rastlin, zmanjšanje pritiska gnojenja, stabilizacija populacij in boljša krajinska povezanost, pa se praviloma pokažejo srednjeročno in dolgoročno.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebej izstopajo ukrepi, povezani z izvajanjem SKP, ker so lahko zelo učinkoviti, če so dovolj ciljno usmerjeni in finančno privlačni za kmetijska gospodarstva. Ukrepi, kot so mozaična košnja, nepokošeni pasovi, ohranjanje gnezd, ekstenziviranje travnikov, imajo neposredno povezavo s stanjem habitatov opraševalcev. Njihova uspešnost pa je močno

odvisna od vpisa kmetov, višine plačil, administrativne zahtevnosti in dejanskega biološkega odziva.

Posebna skupina so ukrepi odkupa zemljišč, pogodbenega varstva in zakupnih pogodb. Ti ukrepi omogočajo dolgoročneje upravljanje najpomembnejših habitatov, vendar imajo lahko porazdelitvene učinke za lastnike zemljišč. Pozitivni učinki so največji, če so dogovori prostovoljni, jasni in finančno ustrezni.

Posebnost so ukrepi monitoringa, popisov in strokovnih podlag. Ti ukrepi sami po sebi ne pomenijo obnove habitata, vendar so ključni za zmanjšanje negotovosti. Brez dobrega monitoringa ni mogoče vedeti, ali ukrepi za opraševalce dejansko izboljšujejo stanje populacij ali samo ohranjajo formalne aktivnosti.

Posebej občutljivi so tudi ukrepi nadzora gnojenja in neposrednega nadzora. Ti so pomembni za zmanjšanje pritiskov, vendar lahko pri kmetijskih gospodarstvih ustvarijo občutek dodatnega nadzora in administrativne obremenitve. Zato je pomembno, da so pravila jasna, nadzor sorazmeren in povezan s svetovanjem, ne samo s sankcioniranjem.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost ocene je pri členu 10 večinoma verjetna do negotova. Smer učinkov je razmeroma jasna: ukrepi, ki izboljšujejo travišča, povečujejo prehranske vire, omejujejo škodljive posege in izboljšujejo monitoring, praviloma pozitivno prispevajo k opraševalcem. Vendar je obseg učinkov precej negotov, ker je odvisen od površin, lokacij, intenzivnosti izvajanja, kakovosti upravljanja in odziva vrst.

Ključne negotovosti so: natančne površine ukrepov, število kmetijskih gospodarstev in lastnikov zemljišč, dejanski vpis v sheme SKP, višina plačil, stroški prilagoditve kmetijske prakse, stanje populacij pred ukrepi, časovni zamik biološkega odziva, učinkovitost nadzora, trajnost pogodbenega varstva ter dodatnost ukrepov glede na že obstoječe režime.

Posebej pomembna negotovost je tudi vprašanje, ali ukrepi dejansko spreminjajo ravnanje na terenu. Pri opraševalcih ni dovolj, da je ukrep formalno opredeljen. Potrebni so pravilna lokacija, ustrezen čas izvajanja, dovolj velika površina, povezanost habitatov in redno spremljanje rezultatov.

Negativne posledice ukrepov

Pri členu 10 negativne posledice niso prevladujoče, so pa pomembne za izvedbo.

Najpogostejše se pojavijo kot omejitve rabe zemljišč, dodatna administracija, stroški prilagoditve, nadzor, spremembe v kmetijski praksi ali potreba po dolgoročnem upravljanju. Najbolj izpostavljene skupine so kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, upravljavci zavarovanih območij, javne institucije in nosilci posegov.

Preglednica 10 – Pregled negativnih posledic ukrepov

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Kmetijska gospodarstva	Nadzor gnojenja; izvajanje SKP; mozaična košnja; nepokošeni pasovi; ekstenziviranje travnikov; prepoved agromelioracij	Dodatne omejitve pri gnojenju, košnji, paši ali obdelavi; več administracije; možen izpad intenzivnejše rabe; potreba po prilagoditvi dela	Srednja	Negativni učinki so obvladljivi, če so plačila dovolj privlačna, pravila jasna in administracija sorazmerna.

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Lastniki zemljišč	Odkup zemljišč; pogodbeno varstvo; zakupne pogodbe; sprememba upravljavca državnih zemljišč	Sprememba rabe zemljišč, omejitve prihodnje uporabe, potreba po dogovoru ali prenosu upravljanja, možen vpliv na vrednost zemljišč	Srednja	Ključna sta prostovoljnost in pravično nadomestilo. Brez tega lahko ukrepi sprožijo odpor.
Javne institucije in inšpekcije	Neposredni nadzor; vključitev nadzora v program dela inšpekcije; monitoring; popisi; strokovne podlage	Dodatne kadrovske, finančne in administrativne obremenitve; potreba po usklajevanju in strokovni podpori	Srednja	To je predvsem izvedbeno breme. Če kapacitet ni, učinek ukrepov ostane omejen.
Upravljalci zavarovanih območij	Upravljanje zavarovanih območij; prilagojena košnja; odstranjevanje zarasti in invazivnih vrst; vzdrževanje odkupljenih zemljišč	Stroški rednega upravljanja, potreba po pogodbah z izvajalci, koordinacija z lastniki in kmeti, ponavljajoče vzdrževanje	Srednja	Uspešnost je odvisna od stabilnega financiranja in jasne odgovornosti za upravljanje.
Investitorji in nosilci posegov	Vključitev varstvenih ciljev v prostorske načrte, izvajanje posegov, GGO/GGE in programe vzdrževalnih del	Dodatne strokovne podlage, naravovarstvena mnenja, prilagoditve posegov, možne omejitve ali daljši postopki	Nizka do srednja	Učinek je pomemben predvsem tam, kjer se posegi prekrivajo z občutljivimi habitatami opraševalcev.
Občine in načrtovalci prostora	Vključevanje varstvenih ciljev v prostorsko načrtovanje in izvajanje posegov	Več usklajevanja, dodatne strokovne podlage, več konfliktov med varstvom narave in razvojnimi pobudami	Nizka do srednja	Dolgoročno lahko ukrepi povečajo predvidljivost, kratkoročno pa povečajo zahtevnost postopkov.
Širša javnost in lokalno prebivalstvo	Ukrepi obnove, omejitve rabe, spremembe upravljanja zemljišč	Možna percepcija omejevanja rabe prostora, spremembe krajinske podobe ali dostopa na posameznih območjih	Nizka	Negativni učinki so praviloma omejeni in jih je mogoče zmanjšati z dobro komunikacijo.

Vir: lastna analiza

Preglednica 11 – Skupni pregled učinkov ukrepov v okviru člena 10

Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov iz člena 10	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
Nadzor in izvrševanje	Bolj ciljno usmerjati kontrolo gnojenja; izvajati neposredni nadzor; vključiti nadzor v program dela inšpekcije	Javne institucije, inšpekcije, kmetijska gospodarstva, širša javnost	Zmanjšanje pritiskov zaradi neustreznega gnojenja ali neupoštevanja pravil; boljše izvajanje ukrepov; dodatne obveznosti za nadzor in uporabnike	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja	Učinek je odvisen od pogostosti nadzora, jasnosti pravil, kadrovskih zmogljivosti in povezave s svetovanjem.
Komunikacija in ozaveščanje	Komunikacijske aktivnosti	Javne institucije, kmetje, lastniki zemljišč, lokalne skupnosti, širša javnost	Večje razumevanje pomena opraševalcev; večja sprejemljivost ukrepov; boljše sodelovanje deležnikov	Pozitiven	Nizka do srednja	Učinek je posreden in odvisen od kakovosti komunikacije ter vključenosti pravih ciljnih skupin.
Monitoring, popisi in strokovne podlage	Nadaljevati monitoring; popisati stanje habitatov in populacij; vzpostaviti monitoring prisotnosti vrst	Raziskovalne in strokovne institucije, javne institucije, upravljavci območij	Izboljšanje podatkovne podlage; zmanjšanje negotovosti; boljše ciljanje ukrepov in spremljanje uspešnosti	Pozitiven	Nizka do srednja	Neposredni vpliv na populacije je posreden; ključna je uporaba rezultatov pri odločanju.
Obnova habitatov opraševalcev	Obnovitev travnišč in habitatov; povečanje pokrovnosti hranilnih rastlin; odstranjevanje invazivnih vrst	Javne institucije, kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, upravljavci območij, širša javnost	Neposredno izboljšanje habitatov; več hrane in zatočišč za opraševalce; večja krajinska pestrost; stroški izvedbe	Pozitiven	Srednja do visoka	Potrebni so podatki o lokacijah, površinah, stroških in pričakovanem odzivu populacij.

Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov iz člena 10	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
Odkup, pogodbeno varstvo in zakupna razmerja	Odkup in obnovitev zemljišč; pogodbeno varstvo ali odkup; vključevanje varstvenih ciljev v zakupne pogodbe	Lastniki zemljišč, javne institucije, upravljavci zavarovanih območij, kmetijska gospodarstva	Dolgoročno zavarovanje ključnih habitatov; jasnejše upravljanje; možna nadomestila; omejitve rabe zemljišč	Mešan	Srednja do visoka	Ključni so prostovoljnost, višina nadomestil, trajanje pogodb in sprejemljivost za lastnike.
Spremembe upravljanja državnih zemljišč	Sprememba upravljavca državnih zemljišč; prenos zemljišč na upravljavca zavarovanega območja	Javne institucije, upravljavci zavarovanih območij, obstoječi uporabniki zemljišč	Bolj ciljno upravljanje habitatov opraševalcev; večja izvedbena odgovornost; možne spremembe obstoječih režimov rabe	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja	Negotovost je povezana s stroški upravljanja, pravnimi razmerji in dejansko zmogljivostjo novega upravljavca.
Upravljanje zavarovanih območij	Časovno in prostorsko prilagojena košnja; odstranjevanje lesnih in invazivnih vrst; vzdrževanje habitatov	Upravljavci zavarovanih območij, kmetje, lastniki zemljišč, lokalno prebivalstvo, širša javnost	Izboljšanje stanja habitatov; boljše upravljanje ključnih območij; stroški rednega vzdrževanja in usklajevanja	Pozitiven / mešan	Srednja do visoka	Učinki so odvisni od rednosti izvajanja, dogovorov z uporabniki zemljišč in financiranja.
Prostorsko in sektorsko načrtovanje	Vključitev varstvenih ciljev v načrte urejanja prostora, posege, GGO/GGE in programe vzdrževalnih del	Občine, javne institucije, investitorji, nosilci posegov, upravljavci sistemov	Večja skladnost posegov z varstvom opraševalcev; manjše tveganje degradacije habitatov; dodatne zahteve v postopkih	Mešan	Srednja	Ni vedno jasno, ali ukrep uvaža nove pogoje ali predvsem operacionalizira obstoječe režime.
Izvajanje SKP za cilje opraševalcev	Mozaična košnja, nepokošeni pasovi, ohranjanje gnezd, ekstenziviranje travnikov	Kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, javne institucije, širša javnost	Izboljšanje prehranskih in življenjskih pogojev za opraševalce; možnost plačil; stroški prilagoditve kmetijske prakse	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja do visoka	Uspešnost je odvisna od višine plačil, vpisa kmetov, administrativne zahtevnosti in dejanskega biološkega odziva.

Vir: lastna analiza

Skupna ocena za ukrepe po členu 10

Skupna socio-ekonomska ocena za ukrepe, ki sodijo izključno v člen 10, je pretežno pozitivna, vendar je izrazito odvisna od izvedbe na terenu. Ukrepi lahko pomembno prispevajo k obnovi populacij opraševalcev, izboljšanju kakovosti travnišč in drugih habitatov, povečanju krajinske pestrosti, zmanjšanju pritiskov zaradi neustrezne rabe ter boljšemu razumevanju stanja populacij. Dolgoročno imajo ti ukrepi tudi širše koristi za kmetijstvo, stabilnost ekosistemov, biotsko raznovrstnost in kakovost krajine.

Hkrati pa koristi niso enakomerno porazdeljene. Širša javnost in ekosistemi imajo predvsem dolgoročne koristi, medtem ko se kratkoročni stroški in prilagoditve lahko bolj neposredno pojavijo pri kmetijskih gospodarstvih, lastnikih zemljišč, upravljavcih zavarovanih območij, inšpekcijah in javnih institucijah. Najbolj občutljivi so ukrepi, ki vplivajo na košnjo, gnojenje, pašo, agromelioracije, zakupna razmerja, odkup zemljišč in izvajanje SKP.

Bilanca ukrepov v okviru člena 10 je zato pozitivna, če so ukrepi dovolj ciljno usmerjeni, finančno podprti in izvedbeno realni. Pri opraševalcih je posebej pomembno, da ukrepi niso samo formalno zapisani, ampak da se izvajajo na pravih območjih, v pravem času in z dovolj veliko prostorsko povezanostjo. Če bodo ukrepi povezani z dobrim monitoringom, sodelovanjem s kmeti in lastniki, ustreznimi plačili ter jasnimi pravili, lahko člen 10 postane eden najbolj konkretnih sklopov NNON za povezovanje varstva narave, kmetijske rabe in ohranjanja krajinske pestrosti.

4.6 Obnova kmetijskih ekosistemov – člen 11

Značilnosti ukrepov

Ukrepi, vezani na člen 11, se nanašajo na obnovo in izboljšanje biotske raznovrstnosti v kmetijskih ekosistemih. Vsebinsko pokrivajo predvsem trajnostno upravljanje kmetijskih zemljišč, ohranjanje in obnovo travnišč, krajinskih značilnosti, mejic, visokodebelnih sadovnjakov, ekstenzivnih praks, tal, organskih snovi in habitatov vrst, vezanih na kmetijsko krajino.

V naboru ukrepov so pomembni predvsem ukrepi, povezani z izvajanjem SKP, kmetijsko-okoljsko-podnebnimi intervencijami, ohranjanjem travnišč, zmanjševanjem intenzivnosti rabe, preprečevanjem zaraščanja, ohranjanjem krajinskih elementov, prilagojeno košnjo in pašo, varstvom tal, povečanjem organskega ogljika ter spremljanjem kazalnikov biotske raznovrstnosti v kmetijski krajini.

Posebnost ukrepov v okviru člena 11 je, da so socio-ekonomski učinki neposredno vezani na kmetijsko proizvodnjo in gospodarjenje z zemljišči. Zato je ta člen eden najbolj občutljivih z vidika porazdelitve koristi in stroškov. Dolgoročne koristi so širše družbene in okoljske, medtem ko se kratkoročni stroški, prilagoditve in administrativne zahteve pogosto pojavijo pri kmetijskih gospodarstvih in lastnikih zemljišč.

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Najpomembnejša ciljna skupina so kmetijska gospodarstva. Ukrepi lahko prinesejo pozitivne učinke v obliki podpor, plačil za okoljske storitve, večje odpornosti tal, boljše dolgoročne produktivnosti, zmanjšanja erozije, večje krajinske pestrosti in stabilnejših agroekosistemov. Hkrati pa lahko zahtevajo spremembe v načinu gospodarjenja, zmanjšanje intenzivnosti rabe, prilagoditev košnje ali paše, omejitve pri gnojenju, ohranjanje krajinskih značilnosti, dodatno dokumentiranje in več administrativnega dela.

Lastniki zemljišč so pod vplivom ukrepov predvsem pri ukrepih, ki vplivajo na rabo zemljišč, ohranjanje mejic, ekstenziviranje rabe, pogodbeno varstvo ali dolgoročnejše omejitve posegov. Učinki so lahko pozitivni, če ukrepi omogočajo plačila, stabilno upravljanje in ohranjanje vrednosti zemljišč. Lahko pa so tudi občutljivi, če zmanjšujejo razvojne možnosti ali uvajajo dodatne pogoje za rabo zemljišč.

Javne institucije, zlasti ministrstva, plačilna agencija, svetovalne službe in strokovne institucije, imajo pomembno izvedbeno vlogo. Ukrepi zahtevajo oblikovanje pravil, financiranje, kontrolo, spremljanje kazalnikov, svetovanje kmetom in prilagajanje intervencij SKP. Za te institucije so učinki pozitivni z vidika boljšega usmerjanja javnih sredstev, vendar pomenijo tudi dodatno administrativno in strokovno obremenitev.

Kmetijsko-svetovalna služba in strokovne organizacije imajo posebej pomembno vlogo pri prenosu ukrepov v prakso. Pri členu 11 uspešnost ni odvisna samo od formalne opredelitve ukrepa, ampak od tega, ali kmetje razumejo namen ukrepov, ali so pogoji izvedljivi in ali imajo praktično podporo pri prilagoditvah.

Lokalne skupnosti in podeželsko prebivalstvo imajo koristi zaradi ohranjene kulturne krajine, manj zaraščanja, boljše krajinske identitete, boljše kakovosti okolja in možnosti za dopolnilne dejavnosti, lokalno hrano, turizem in izobraževalne aktivnosti. Učinki so praviloma posredni in dolgoročni.

Širša javnost ima koristi zaradi ohranjanja biotske raznovrstnosti, opravevalcev, ptic kmetijske krajine, kakovosti tal, voda, krajine in dolgoročne prehranske varnosti. Te koristi so pomembne, vendar pogosto manj neposredno vidne kot obveznosti, ki jih ukrepi prinašajo kmetom.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Skupna smer učinkov pri ukrepih člena 11 je pretežno pozitivna, vendar z izrazito mešanimi učinki za kmetijska gospodarstva. Ukrepi prispevajo k obnovi kmetijskih ekosistemov, povečanju biotske raznovrstnosti, izboljšanju kakovosti tal, ohranjanju krajinskih značilnosti, večji odpornosti kmetijske krajine in dolgoročnemu zmanjševanju degradacije. Hkrati pa lahko kratkoročno zmanjšajo proizvodno fleksibilnost ali povečajo stroške prilagoditve.

Intenzivnost učinkov je večinoma srednja, pri nekaterih ukrepih pa lahko postane srednja do visoka. To velja zlasti za ukrepe, ki neposredno vplivajo na obseg in način rabe zemljišč, kot so ekstenziviranje travnikov, ohranjanje zelo raznovrstnih krajinskih značilnosti, povečanje organske snovi v tleh, ohranjanje mokrotnih travnikov ali omejevanje intenzivne rabe.

Časovni okvir je večinoma srednjeročen do dolgoročen. Nekateri učinki, kot so administrativne obveznosti, plačila ali spremembe praks, se pojavijo kratkoročno. Glavne okoljske in družbene koristi, kot so izboljšanje tal, povečanje organskega ogljika, okrevanje populacij ptic in opravevalcev, večja odpornost krajine in dolgoročna stabilnost kmetijskih ekosistemov, pa se pokažejo šele skozi daljše obdobje.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebej izstopajo ukrepi, povezani z izvajanjem SKP. Ti so ključni, ker lahko stroške prilagoditve kmetijskih praks vsaj delno nadomestijo s plačili. Če so plačila ustrezno visoka, pogoji razumljivi in administracija sorazmerna, lahko ukrepi ustvarijo pozitiven učinek za kmete in naravo. Če pa so plačila prenizka ali pravila prezahtevna, se lahko vpis zmanjša in učinki ostanejo omejeni.

Druga posebna skupina so ukrepi, povezani z organsko snovjo v tleh, mokrotnimi travniki. Ti ukrepi imajo velik okoljski in podnebni potencial, vendar lahko močno vplivajo na kmetijsko rabo. Zato zahtevajo posebno previdno načrtovanje, prostorsko natančnost, dogovor z lastniki in realne kompenzacijske mehanizme.

Tretja posebnost so ukrepi za krajinske značilnosti, kot so mejice, suhozidi, visokodebelni sadovnjaki, pasovi vegetacije in mozaična krajina. Ti ukrepi imajo veliko vrednost za biotsko raznovrstnost in krajinsko identiteto, vendar lahko za posamezna gospodarstva pomenijo manjšo obdelovalno površino, dodatno vzdrževanje ali omejitve pri mehanizaciji.

Posebej pomembni so tudi ukrepi monitoringa in kazalnikov, kot so indeks ptic kmetijske krajine, delež visokoraznovrstnih krajinskih značilnosti in zaloge organskega ogljika v tleh. Ti ukrepi ne prinašajo neposrednih koristi sami po sebi, vendar so nujni za dokazovanje napredka in prilagajanje ukrepov.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost ocene je pri členu 11 večinoma verjetna, pri nekaterih ukrepih pa negotova. Smer učinkov je razmeroma jasna: manj intenzivna raba, več krajinskih značilnosti, boljša tla, ohranjeni travniki in ciljno usmerjene podpore praviloma prispevajo k izboljšanju kmetijskih ekosistemov. Negotovost pa je večja pri dejanskem obsegu učinkov, ker je ta odvisen od prostorskega obsega, višine plačil, odziva kmetov in kakovosti izvajanja.

Ključne negotovosti so: število kmetijskih gospodarstev, ki bodo ukrepe izvajala, površine vključene v ukrepe, višina in privlačnost plačil, administrativna zahtevnost, stroški prilagoditve, vpliv na dohodek kmetij, dolgoročnost pogodb, kakovost svetovanja, kontrolni sistem, prostorska ciljnost ukrepov ter odziv kazalnikov biotske raznovrstnosti.

Posebej pomembna negotovost je dodatnost ukrepov. Pri nekaterih ukrepih se lahko zgodi, da podpirajo prakse, ki bi se izvajale tudi brez NNON, pri drugih pa lahko dejansko spremenijo rabo zemljišč. Za socio-ekonomsko oceno je ta razlika pomembna, ker vpliva na analizo koristi, stroškov in učinkovitosti javnih sredstev.

Negativne posledice ukrepov

Pri ukrepih po členu 11 so možne negativne posledice bolj izrazite kot pri nekaterih drugih členih, ker ukrepi neposredno posegajo v kmetijsko rabo. Ne gre nujno za negativne učinke na ravni družbe, ampak za stroške in omejitve, ki jih lahko nosijo posamezne skupine. Najbolj izpostavljeni so kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, plačilna agencija, svetovalne službe in javne institucije.

Preglednica 12 – Pregled negativnih posledic ukrepov

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Kmetijska gospodarstva	Ekstenziviranje travnikov; prilagojena košnja in paša; omejitve gnojenja; ohranjanje nepokošenih pasov; ukrepi SKP	Nižja proizvodna fleksibilnost, možen izpad pridelka ali krme, dodatno delo, več administracije, prilagoditev tehnologije	Srednja do visoka	Resnost je odvisna od višine plačil, izvedljivosti pogojev in pomena zadevnih zemljišč za gospodarstvo.

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Lastniki zemljišč	Ohranjanje krajinskih značilnosti; pogodbeno varstvo; dolgoročne omejitve rabe; ukrepi na mokrotnih ali organskih tleh	Omejitve prihodnje rabe, manj razvojnih možnosti, potreba po dogovorih, možen vpliv na vrednost zemljišč	Srednja	Negativni učinki so manjši, če so ukrepi prostovoljni in ustrezno kompenzirani.
Kmetije na območjih z omejenimi možnostmi	Travniški in krajinski ukrepi; preprečevanje zaraščanja; ohranjanje ekstenzivne rabe	Dodatno delo na že manj konkurenčnih površinah, težja mehanizacija, višji stroški upravljanja	Srednja	Tu je tveganje opuščanja rabe, če ukrepi niso dovolj finančno podprti.
Plačilna agencija in ministrstva	Izvajanje, kontrola in prilagajanje intervencij SKP; spremljanje kazalnikov; poročanje	Več administrativnega dela, potreba po usklajevanju, kontrolah, podatkih in prilagoditvah sistema	Srednja	To je izvedbeno breme, ki lahko vpliva na uspešnost ukrepov.
Kmetijsko-svetovalna služba	Svetovanje za vpis in izvajanje ukrepov; razlaga pogojev; pomoč pri prilagoditvah	Večja potreba po strokovnem delu, usposabljanju in individualni podpori kmetom	Srednja	Brez močne svetovalne podpore se lahko vpis v ukrepe zmanjša.
Občine in lokalne skupnosti	Ukrepi za ohranjanje krajinskih značilnosti, lokalne rabe in prostorske usmeritve	Možni konflikti med razvojnimi interesi, kmetijsko rabo in varstvenimi cilji	Nizka do srednja	Občine imajo lahko tudi koristi zaradi bolj ohranjene krajine in razvojnih priložnosti.
Izvajalci del in upravljalci zemljišč	Odstranjevanje zarasti; vzdrževanje mejic; upravljanje travnišč; obnova krajinskih struktur	Stroški izvedbe, potreba po ponavljajočem vzdrževanju, logistične težave	Nizka do srednja	Negativni učinki so večinoma izvedbeni in kratkoročni.
Širša javnost	Potencialno višji stroški javnih podpor ali omejitve razvoja na posameznih območjih	Posredni javnofinančni stroški, potreba po financiranju podpor in nadzora	Nizka	Širše koristi praviloma presegajo neposredne stroške, vendar so stroški javnih sredstev pomembni za proračun.

Vir: lastna analiza

Preglednica 13 – Skupni pregled učinkov ukrepov v okviru člena 11

Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov po členu 11	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
Ukrepi SKP in kmetijsko-okoljsko-podnebnne intervencije	Ekstenziviranje travnikov, mozaična košnja, nepokošeni pasovi, prilagojena paša	Kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, plačilna agencija, svetovalne službe	Izboljšanje habitatov kmetijske krajine; možnost plačil; zmanjšanje intenzivnosti rabe; dodatne obveznosti za kmete	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja do visoka	Uspeh je odvisen od višine plačil, enostavnosti pravil, vpisa kmetov in prostorske ciljnosti.
Ohranjanje travnišč in preprečevanje zaraščanja	Ohranjanje ekstenzivnih travnikov, odstranjevanje zarasti, redna košnja ali paša	Kmetje, lastniki zemljišč, lokalne skupnosti, upravljavci območij	Ohranjanje odprte krajine, habitatov vrst in opraševalcev; preprečevanje izgube travnišč; stroški rednega upravljanja	Pozitiven / mešan	Srednja	Pomembno je dolgoročno financiranje, saj so učinki odvisni od rednega izvajanja.
Krajinske značilnosti	Mejice, visokodebelni sadovnjaki, suhozidi, pasovi vegetacije, krajinska mozaičnost	Kmetje, lastniki zemljišč, občine, širša javnost	Večja biotska raznovrstnost, krajinska pestrost, koristi za opraševalce in ptice; možne omejitve mehanizacije	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja	Potrebna so jasna pravila vzdrževanja in dovolj privlačne podpore.
Varstvo tal in organskega ogljika	Povečanje organske snovi v tleh, varstvo pred erozijo, trajnostna raba tal	Kmetijska gospodarstva, strokovne službe, javne institucije, širša javnost	Boljša kakovost tal, večja odpornost na sušo, dolgoročna produktivnost, prispevek k podnebnim ciljem	Pozitiven	Srednja do visoka	Učinki so dolgoročni in zahtevajo spremljanje; kratkoročno so lahko manj vidni.
Organska snov v tleh	Obnova organske snovi v tleh	Kmetje, lastniki zemljišč, javne institucije, lokalne skupnosti	Zmanjšanje emisij, izboljšanje habitatov, večja vodna zadrževalna sposobnost; možne omejitve kmetijske rabe	Mešan	Srednja do visoka	Najbolj občutljiv sklop zaradi vpliva na rabo zemljišč in potrebe po kompenzacijah.
Monitoring in kazalniki	Indeks ptic kmetijske krajine, ogljik v tleh, delež krajinskih značilnosti	Javne institucije, raziskovalne organizacije, plačilna	Boljša podatkovna podlaga, spremljanje učinkov, možnost prilagajanja ukrepov	Pozitiven	Nizka do srednja	Učinek je posreden; ključno je, da se podatki uporabijo za izboljšanje ukrepov.

Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov po členu 11	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
		agencija, kmetijski sektor				
Svetovanje, usposabljanje in komunikacija	Svetovanje kmetom, razlaga pogojev, podpora pri vpisu v ukrepe	Kmetje, svetovalne službe, javne institucije	Večja sprejemljivost ukrepov, manj napak pri izvajanju, boljše prilagoditve na terenu	Pozitiven	Srednja	Učinek je odvisen od kakovosti svetovanja in zaupanja med kmeti in institucijami.
Prostorsko in sektorsko usklajevanje	Upoštevanje kmetijskih ekosistemov v prostorskem načrtovanju, vodnih ukrepih in drugih sektorskih dokumentih	Občine, javne institucije, kmetje, investitorji	Bolj usklajeno odločanje, manj konfliktov, boljša zaščita ključnih kmetijskih habitatov	Mešan	Srednja	Negotovost je, ali ukrep dejansko spremeni odločanje ali ostane na ravni usmeritve.

Vir: lastna analiza

Skupna ocena za ukrepe po členu 11

Skupna socio-ekonomska ocena za ukrepe člena 11 je pretežno pozitivna, vendar z najizrazitejšo porazdelitveno dimenzijo med vsemi obravnavanimi sklopi. Ukrepi lahko pomembno prispevajo k obnovi kmetijskih ekosistemov, izboljšanju tal, ohranjanju travnišč, krajinskih značilnosti, opraševalcev, ptic kmetijske krajine in dolgoročni odpornosti kmetijske proizvodnje. To so pomembne javne koristi, ki presegajo neposredne koristi posameznih gospodarstev.

Hkrati pa je treba jasno priznati, da se lahko kratkoročni stroški in prilagoditve najbolj neposredno pojavijo pri kmetijskih gospodarstvih in lastnikih zemljišč. Ukrepi lahko vplivajo na način košnje, paše, gnojenja in obdelave njivskih površin v okviru izrecno predvidenih ukrepov, ohranjanja krajinskih elementov in upravljanja mokrotnih ali ekstenzivnih zemljišč. Če ti stroški niso ustrezno kompenzirani, lahko pride do nizkega vpisa v ukrepe, odpora deležnikov ali celo opuščanja rabe na območjih, kjer je aktivno upravljanje nujno za ohranjanje habitatov.

Bilanca člena 11 je zato pozitivna pod pogojem, da so ukrepi oblikovani kot realno izvedljiv dogovor med javnim interesom varstva narave in ekonomiko kmetijskih gospodarstev.

Ključni pogoji so ustrezna plačila, jasna pravila, enostavna administracija, dobro svetovanje, prostorska ciljnost ukrepov in zanesljiv monitoring učinkov. Če bodo ti pogoji izpolnjeni, lahko člen 11 postane osrednji del NNON za povezovanje obnove narave, kmetijske politike, prehranske varnosti, kakovosti krajine in dolgoročne odpornosti podeželja.

4.7 Obnova gozdnih ekosistemov – člen 12

Značilnosti ukrepov

Ukrepi, vezani na člen 12, se nanašajo na obnovo in izboljšanje biotske raznovrstnosti v gozdnih ekosistemih. Vsebinsko pokrivajo predvsem ohranjanje in izboljšanje strukture gozdov, krepitev povezljivosti gozdnih habitatov, ohranjanje domorodnih drevesnih vrst, raznovrstnost drevesnih vrst, zaloge organskega ogljika ter spremljanje stanja gozdnih ptic in drugih kazalnikov biotske raznovrstnosti.

V naboru ukrepov so pomembni ukrepi, povezani z gozdnogospodarskim načrtovanjem, upravljanjem gozdnih rezervatov, varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom, usmerjanjem sredstev Gozdnega sklada, povečanjem ohranjanjem dreves, ki so pomembni habitati, izboljšanjem starostne in vrstne strukture gozdov, vzpostavljanjem biokoridorjev, monitoringom gozdnih ekosistemov, spremljanjem vsebnosti oz. vezave ogljika ter prilagajanjem gozdnega upravljanja podnebnim spremembam.

Posebnost člena 12 je, da se ukrepi večinoma izvajajo v prostoru, kjer je gozd že predmet urejenega načrtovanja in upravljanja. Zato številni ukrepi ne pomenijo popolnoma novega sistema, ampak dodatno krepitev naravovarstvenih ciljev v obstoječem gozdarskem načrtovanju. Socio-ekonomski učinki so zato pogosto mešani: dolgoročno pozitivni za naravni kapital, odpornost gozdov, ponore ogljika in ekosistemske storitve, kratkoročno pa lahko pomenijo prilagoditve gospodarjenja, zmanjšanje razpoložljive lesne mase ali dodatne stroške upravljanja.

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Najpomembnejša ciljna skupina so **lastniki gozdov**, zlasti zasebni lastniki na območjih, kjer ukrepi vplivajo na način gospodarjenja, količino odmrlega lesa, ohranjanje dreves, ki so pomembni habitati, omejitve sečnje, varovalne funkcije ali vključevanje gozdov v posebne režime. Učinki so lahko pozitivni, če ukrepi prinesejo plačila, podporo, večjo dolgoročno

stabilnost gozda in manjše tveganje degradacije. Lahko pa so tudi negativni ali občutljivi, če zmanjšujejo kratkoročne prihodke iz lesa, omejujejo intenzivnejšo rabo ali uvajajo dodatne pogoje upravljanja.

Gozdarski sektor, vključno z javno gozdarsko službo, izvajalci gozdarskih del in pripravljavci gozdnogospodarskih načrtov, je neposredno povezan z izvajanjem ukrepov. Ukrepi lahko izboljšajo kakovost načrtovanja, povečajo odpornost gozdov, zmanjšajo tveganja zaradi podnebnih sprememb in okrepijo večnamensko upravljanje. Hkrati pa zahtevajo več strokovnega dela, dodatno spremljanje, prilagoditve načrtov in v nekaterih primerih spremembe ustaljenih praks gospodarjenja.

Javne institucije imajo pomembno vlogo pri usmerjanju politike, zagotavljanju financiranja, spremljanju kazalnikov, upravljanju Gozdnega sklada in usklajevanju ciljev varstva narave, gozdarstva, podnebne politike in razvoja podeželja. Za javne institucije so učinki večinoma pozitivni, ker ukrepi izboljšujejo skladnost politik in dolgoročno upravljanje naravnega kapitala, vendar pomenijo tudi dodatne administrativne, finančne in strokovne obveznosti.

Upravljalci zavarovanih območij in gozdov s posebnim režimom so pomembni pri ukrepih, ki se nanašajo na gozdne rezervate, varovalne gozdove, gozdove s posebnim namenom, mirne cone, habitatna drevesa in območja z večjo naravovarstveno vrednostjo. Učinki so praviloma pozitivni, vendar zahtevajo stabilno upravljanje, nadzor in usklajevanje z lastniki oziroma uporabniki prostora.

Lesnopredelovalni sektor je lahko posredno prizadet, če bi ukrepi na določenih območjih zmanjšali razpoložljivost lesa za sečnjo ali spremenili strukturo dobave. Na ravni celotnega sektorja so ti učinki verjetno omejeni, lokalno pa so lahko pomembni, zlasti tam, kjer so omejitve rabe koncentrirane.

Širša javnost ima pomembne dolgoročne koristi: bolj odporni gozdovi, večja biotska raznovrstnost, boljše zadrževanje ogljika, varstvo tal, zmanjšanje erozije, boljša vodna regulacija, rekreacijska vrednost gozdov in večja odpornost na podnebna tveganja. Te koristi so širše družbene koristi, vendar pogosto manj neposredno vidne kot stroški, ki jih lahko občutijo lastniki ali izvajalci gospodarjenja.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Skupna smer učinkov pri ukrepih člena 12 je **pretežno pozitivna**, vendar z jasno mešano dimenzijo za lastnike gozdov in gozdarski sektor. Ukrepi prispevajo k izboljšanju biotske raznovrstnosti, večji strukturni pestrosti gozdov, boljšemu stanju habitatov, večji odpornosti na podnebne spremembe in dolgoročnemu ohranjanju ekosistemskih storitev.

Intenzivnost učinkov je večinoma **srednja**, pri nekaterih ukrepih pa lahko postane **srednja do visoka**. To velja zlasti za ukrepe, ki neposredno vplivajo na režime gospodarjenja, oblikovanje gozdnih rezervatov, zagotavljanje ustrezne ravni in strukture odmrlega lesa, omejitve sečnje, ohranjanje dreves, ki so pomembni habitati, varovalne gozdove ali vzpostavlanje povezljivosti med gozdnimi habitati.

Časovni okvir je večinoma **dolgoročen**. Nekateri učinki, kot so spremembe načrtov, monitoring, vzpostavitev financiranja ali usmeritev Gozdnega sklada, se lahko pojavijo kratkoročno do srednjeročno. Glavni učinki na strukturo gozdov, ponore ogljika, biotsko raznovrstnost, starostno sestavo in odpornost pa se pokažejo šele v daljšem obdobju, kar je značilno za gozdne ekosisteme.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebej izstopajo ukrepi, povezani z **odmrlim lesom in drevesi, ki so pomembni habitati**. Ti ukrepi imajo visoko naravovarstveno vrednost, saj so ključni za številne gozdne vrste, hkrati pa lahko pomenijo oportunitetni strošek za lastnike gozdov, ker del lesne mase ostane v gozdu. Zato so pomembni jasna pravila, ciljno usmerjanje in po potrebi kompenzacijski mehanizmi.

Druge posebne skupine so ukrepi za **gozdne rezervate, varovalne gozdove in gozdove s posebnim namenom**. Ti ukrepi lahko ustvarijo zelo pomembne dolgoročne koristi za naravo, varstvo tal, vode, rekreacijo in odpornost prostora, vendar so lahko občutljivi, če vplivajo na lastninske pravice, prihodke iz lesa ali lokalne razvojne interese.

Tretja posebnost so ukrepi, povezani z **Gozdnim skladom in financiranjem ukrepov**. Ti so pomembni zato, ker lahko pomagajo uravnotežiti javne koristi in zasebne stroške. Če sredstva ne bodo dovolj ciljno usmerjena ali dovolj stabilna, se lahko zmanjša pripravljenost lastnikov za sodelovanje.

Posebej pomembni so tudi ukrepi **monitoringa kazalnikov in ogljika v gozdovih**. Ti ukrepi sami po sebi ne pomenijo neposredne obnove, vendar so ključni za dokazovanje napredka, spremljanje učinkov in povezovanje NNON s podnebnimi cilji. Pri njih je neposredna socio-ekonomska korist posredna, vendar strateško pomembna.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost ocene je pri členu 12 večinoma **verjetna**. Smer učinkov je razmeroma jasna: ukrepi, ki izboljšujejo strukturo gozdov, zagotavljajo ustrezno raven in strukturo odmrlega lesa, ohranjajo domorodne vrste, izboljšujejo povezljivost in krepijo odpornost, praviloma ustvarjajo pozitivne dolgoročne učinke. Negotovost pa je večja pri obsegu stroškov in pri porazdelitvi učinkov med javnimi koristmi in zasebnimi lastniki.

Ključne negotovosti so: prostorski obseg ukrepov, število prizadetih lastnikov, delež zasebnih in državnih gozdov, izgubljeni prihodki iz lesa, višina morebitnih nadomestil, stroški monitoringa, način uporabe Gozdnega sklada, dejanska sprememba gozdnogospodarskih načrtov, dolgoročni odziv gozdnih ekosistemov in vpliv podnebnih sprememb na doseganje ciljev.

Posebej pomembna negotovost je razlika med formalno vključitvijo ciljev v načrte in dejansko spremembo gospodarjenja v gozdu. Če ukrepi ostanejo le na ravni načrtovalskih usmeritev, bo njihov učinek omejen. Če pa bodo podprti z izvedbenimi pravili, financiranjem, nadzorom in svetovanjem lastnikom, so lahko učinki bistveno večji.

Negativne posledice ukrepov

Pri členu 12 negativne posledice niso prevladujoče, so pa pomembne za izvedbo.

Najpogostejše se pojavijo kot oportunitetni stroški zaradi manjše sečnje, dodatne obveznosti za lastnike in gozdarski sektor, stroški monitoringa in nadzora, omejitve gospodarjenja ali potreba po dodatnem financiranju. Najbolj izpostavljeni so lastniki gozdov, gozdarski sektor, javna gozdarska služba, upravljavci zavarovanih območij in lesnopredelovalni sektor.

Preglednica 14 – Pregled negativnih učinkov

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Lastniki gozdov	Habitatna drevesa; omejitve sečnje; gozdni rezervati; varovalni gozdovi; prilagojeno gospodarjenje	Izgubljeni prihodki iz lesa, omejitve gospodarjenja, manjša fleksibilnost pri sečnji, dodatne obveznosti pri upravljanju	Srednja do visoka	Resnost je največja tam, kjer ukrepi neposredno vplivajo na ekonomsko rabo gozda in niso ustrezno kompenzirani.
Gozdarski sektor in izvajalci del	Prilagojeno gospodarjenje, spremembe gozdnogospodarskih načrtov, ohranjanje habitatnih struktur	Spremembe ustaljenih praks, dodatno strokovno delo, večja zahtevnost izvedbe del, potreba po usposabljanju	Srednja	Učinki so obvladljivi, če so navodila jasna in če so izvajalci pravočasno vključeni.
Javna gozdarska služba	Priprava in prilagoditev načrtov, spremljanje kazalnikov, svetovanje lastnikom, vključevanje naravovarstvenih ciljev	Več strokovnega in administrativnega dela, potreba po dodatnih podatkih, usklajevanje med sektorji	Srednja	To je predvsem izvedbeno breme, ki lahko omeji učinke, če ni kadrov in financiranja.
Upravljalci zavarovanih območij	Gozdni rezervati, mirne cone, gozdovi s posebnim namenom, varstvo habitatov vrst	Stroški upravljanja, nadzora, komunikacije z lastniki in obiskovalci, potreba po dolgoročnem financiranju	Srednja	Brez stabilnega financiranja lahko režimi ostanejo formalni.
Lesnopredelovalni sektor	Omejitve sečnje na posameznih območjih ter zahteve glede habitatnih dreves	Možno lokalno zmanjšanje razpoložljive lesne mase ali sprememba strukture dobave	Nizka do srednja	Na ravni sektorja učinki verjetno niso veliki, lokalno pa so lahko pomembni.
Občine in lokalne skupnosti	Varovalni gozdovi, gozdovi s posebnim namenom, rekreacijske in varstvene funkcije	Možni konflikti med varstvenimi cilji, rekreacijo, infrastrukturo in gospodarsko rabo	Nizka do srednja	Dolgoročno so koristi za lokalne skupnosti praviloma pozitivne.
Javne institucije	Financiranje ukrepov, Gozdni sklad, monitoring ogljika, usklajevanje politik	Potreba po dodatnih proračunskih sredstvih, stabilnem financiranju in koordinaciji	Srednja	Negativni učinek je predvsem javnofinančno in izvedbeno breme.
Obiskovalci in rekreativni uporabniki gozdov	Mirne cone, omejitve dostopa, varstvo občutljivih habitatov	Možne lokalne omejitve dostopa ali spremembe rekreacijskih poti	Nizka	Učinki so praviloma lokalni in obvladljivi z dobro komunikacijo in alternativami.

Vir: lastna analiza

Preglednica 15 – Skupni pregled učinkov ukrepov v okviru člena 12

Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov iz člena 12	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
Gozdnogospodarsko načrtovanje	Vključevanje varstvenih ciljev v GGN GGO, GGN GGE in druge gozdarske načrte	Javna gozdarska služba, lastniki gozdov, gozdarski sektor, javne institucije	Boljša vključitev biotske raznovrstnosti v upravljanje gozdov; večja predvidljivost; dodatno strokovno delo	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja	Ključna negotovost je, ali se usmeritve iz načrtov prenesejo v dejansko gospodarjenje.
Odmrli les in habitatna drevesa	Zagotavljanje ustrezne ravni stoječega in ležečega odmrlega lesa ter ohranjanje habitatnih dreves	Lastniki gozdov, gozdarski sektor, javna gozdarska služba, širša javnost	Izboljšanje habitatov za gozdne vrste; večja naravnost gozdov; možen oportunitetni strošek zaradi neposekanega lesa	Mešan	Srednja do visoka	Potrebna so jasna pravila, ciljne površine in po potrebi nadomestila.
Gozdni rezervati in gozdovi s posebnim režimom	Gozdni rezervati, varovalni gozdovi, gozdovi s posebnim namenom, mirne cone	Lastniki gozdov, upravljavci območij, javne institucije, lokalne skupnosti	Dolgoročno varstvo najvrednejših gozdnih habitatov; ohranjanje ekosistemskih storitev; omejitve gospodarske rabe	Mešan	Srednja do visoka	Posebej občutljivo pri zasebnih zemljiščih in tam, kjer ni jasnih nadomestil.
Gozdna povezljivost in biokoridorji	Vzpostavljanje in ohranjanje povezljivosti gozdnih habitatov, povezava z zeleno infrastrukturo	Lastniki zemljišč, občine, gozdarski sektor, investitorji, javne institucije	Večja ekološka povezanost, manj fragmentacije, večja odpornost vrst in habitatov	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja	Negotovost je povezana s prostorskim obsegom, posegi v prostor in usklajevanjem med sektorji.
Domorodne drevesne vrste in vrstna pestrost	Spodbujanje domorodnih drevesnih vrst, raznovrstnost drevesnih vrst, prilagajanje gozdov podnebnim spremembam	Lastniki gozdov, gozdarski sektor, javna gozdarska služba, širša javnost	Večja odpornost gozdov, manjša ranljivost za škodljivce in podnebne ekstreme, bolj stabilne ekosistemske storitve	Pozitiven	Srednja do visoka	Učinki so dolgoročni in odvisni od podnebnih sprememb, naravne obnove in izbire vrst.
Zaloge organskega ogljika in podnebna funkcija	Spremljanje in povečevanje zalog	Lastniki gozdov, javne institucije, strokovne	Prispevek k podnebnim ciljem, boljša ocena	Pozitiven	Srednja	Negotovost je povezana z merilno metodologijo,

Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov iz člena 12	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
	organskega ogljika v gozdovih	institucije, širša javnost	ogljikne bilance, večja strateška vrednost gozdov			časovnim zamikom in vplivom motenj.
Monitoring in kazalniki	Indeks gozdnih ptic, kazalniki odmrlega lesa, povezljivosti, starostne strukture, domorodnih vrst	Raziskovalne institucije, javna gozdarska služba, javne institucije	Boljša podatkovna podlaga, spremljanje učinkov, možnost prilagajanja ukrepov	Pozitiven	Nizka do srednja	Učinek je posreden; ključno je, da se podatki uporabijo pri odločanju.
Finančni mehanizmi in Gozdni sklad	Usmerjanje sredstev Gozdnega sklada v ukrepe za biotsko raznovrstnost in obnovo gozdov	Lastniki gozdov, javne institucije, gozdarski sektor	Možnost kompenzacije stroškov, večja izvedljivost ukrepov, boljše ravnotežje med javnimi koristmi in zasebnimi stroški	Pozitiven / mešan	Srednja	Ključna negotovost je zadostnost, ciljnost in stabilnost sredstev.
Svetovanje in usposabljanje lastnikov	Podpora lastnikom pri izvajanju ukrepov, razlaga varstvenih ciljev in gospodarjenja	Lastniki gozdov, javna gozdarska služba, gozdarski sektor	Večja sprejemljivost ukrepov, manj konfliktov, boljša izvedba na terenu	Pozitiven	Srednja	Učinek je odvisen od zaupanja, kakovosti svetovanja in enostavnosti pravil.

Vir: lastna analiza

Skupna ocena za ukrepe po členu 12

Skupna socio-ekonomska ocena za ukrepe člena 12 je pretežno pozitivna, vendar z jasno izraženimi porazdelitvenimi učinki med javnimi koristmi in zasebnimi stroški. Ukrepi lahko pomembno prispevajo k izboljšanju biotske raznovrstnosti v gozdovih, večji strukturni pestrosti, ohranjanju domorodnih drevesnih vrst, ustrezni ravni in strukturi odmrlega lesa, boljši poveztljivosti habitatov, zalagam ogljika ter dolgoročni odpornosti gozdov na podnebne spremembe.

Hkrati pa lahko nekateri ukrepi neposredno vplivajo na gospodarjenje z gozdovi in prihodke lastnikov. Najbolj občutljivi so ukrepi, ki pomenijo omejitve sečnje, ohranjanje dodatne lesne mase v gozdu, vzpostavljanje gozdnih rezervatov, varovalnih režimov ali drugih posebnih režimov upravljanja. Če ti ukrepi niso ustrezno pojasnjeni, ciljno usmerjeni in po potrebi kompenzirani, lahko povzročijo odpor lastnikov ali šibko izvajanje.

Bilanca ukrepov v okviru člena 12 je zato pozitivna, če se ukrepi izvajajo kot nadgradnja obstoječega gozdarskega načrtovanja in ne kot ločen naravovarstveni pritisk na gozdarski sektor. Ključni pogoji so jasne usmeritve v gozdnogospodarskih načrtih, stabilni finančni mehanizmi, uporaba Gozdnega sklada, svetovanje lastnikom, strokovno spremljanje kazalnikov in dobra povezava med naravovarstvenimi, gozdarskimi in podnebnimi cilji. Če bodo ti pogoji izpolnjeni, lahko člen 12 postane eden najmočnejših delov NNON za povezovanje obnove narave, podnebne odpornosti, trajnostnega gozdarstva in dolgoročnega upravljanja naravnega kapitala.

4.8 Ukrepi v okviru kombinacije členov 4 in 5 - Obnova kopenskih, obalnih in sladkovodnih ekosistemov, Obnova morskih ekosistemov

Značilnosti ukrepov

Ta skupina vključuje predvsem ukrepe na stiku kopenskega, obalnega in morskega prostora. Gre za ukrepe za Stjužo, Strunjanske soline, vranjeka, pozejdonko, modre koridorje, vodni režim, tujerodne vrste, zavarovana območja ter vključevanje varstvenih ciljev v prostorsko načrtovanje in vodno upravljanje. Ti ukrepi so pomembni, ker obalni in morski ekosistemi niso ločeni sistemi, temveč so odvisni od vodnega režima, rabe obale, sidranja, plovbe, upravljanja zavarovanih območij in posegov v prostor.

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Najbolj neposredno so vključene javne institucije, upravljavci zavarovanih območij, obalne občine, načrtovalci prostora, nosilci posegov, plovba/navtika, turistični sektor, lokalno prebivalstvo in strokovne institucije. Učinki so povezani z boljšim varstvom obalno-morskih habitatov, zmanjšanjem poškodb morskega dna, boljšim upravljanjem vodnega režima, večjo predvidljivostjo prostorskega odločanja in večjo kakovostjo obalnega prostora.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Smer učinkov je pretežno pozitivna, vendar z mešanimi učinki za uporabnike prostora. Intenzivnost je praviloma srednja, pri ukrepih zavarovanja, prepovedi sidranja, obnovi vodnega režima ali omejitvah posegov pa lahko srednja do visoka. Časovni okvir je srednjeročen do dolgoročen.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebej občutljivi so ukrepi, ki vplivajo na sidranje, plovbo, vodni režim, zavarovana območja in prostorske posege. Pri teh ukrepih koristi za naravo in dolgoročno kakovost prostora lahko spremljajo konkretne omejitve za uporabnike morja in obale.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost ocene je verjetna. Ključne negotovosti so prostorski obseg, dejanska raba območij, stroški upravljanja, sprejemljivost omejitev, razpoložljivost alternativ za sidranje in zmogljivost nadzora.

Preglednica 16 – Negativne posledice ukrepov v okviru členov 4 in 5

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Navtika in rekreativni uporabniki morja	Prepoved sidranja, privezna mesta, omejitve plovbe	Omejitve rabe, dodatni stroški privezovanja, preusmerjanje plovbe	Srednja	Obvladljivo, če so zagotovljene alternative in jasna komunikacija.
Obalne občine in upravljavci območij	Zavarovana območja, označevanje, nadzor, upravljanje vodnega režima	Dodatni stroški, usklajevanje z uporabniki, potreba po opremi in kadrih	Srednja	Ključno je financiranje upravljanja.
Investitorji in nosilci posegov	Prostorsko načrtovanje, naravovarstvene smernice, vodna soglasja	Dodatne strokovne podlage, daljši postopki, prilagoditve projektov	Srednja do visoka	Resnost je odvisna od prekrivanja s konkretnimi razvojnimi pritiski.
Turistični sektor	Omejitve sidranja, dostopa ali plovbe	Prilagoditev ponudbe, komunikacija z obiskovalci	Nizka do srednja	Dolgoročno lahko koristi zaradi bolj kakovostnega okolja.

Vir: lastna analiza

Splošna ocena za ukrepe po kombinaciji členov 4 in 5

Skupna ocena je pretežno pozitivna. Ukrepi so pomembni za povezovanje obalnega, sladkovodnega in morskega upravljanja. Največja tveganja niso vsebinska, temveč izvedbena: jasnost režimov, nadzor, alternative za uporabnike in financiranje upravljanja.

4.9 Kombinacija členov 10 in 11 Opraševalci in kmetijski ekosistemi

Značilnosti ukrepov

Ta skupina vključuje predvsem kmetijsko-okoljske in druge SKP ukrepe, ki hkrati podpirajo opraševalce in biotsko raznovrstnost kmetijskih ekosistemov. Gre za ukrepe, kot so ohranjanje suhih travnišč, mokrišč in barij, travnišni habitati metuljev, posebni travnišni habitati, steljniki, mokrotni travnišni habitati, suhi kraški travniki in pašniki, visokodebelni travniški sadovnjaki, strmi in grbinasti travniki, habitati ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov, ohranjanje mejic ter neproizvodne površine in elementi.

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Najbolj neposredno so vključena kmetijska gospodarstva in lastniki zemljišč. Pomembne so tudi plačilna agencija, kmetijsko-svetovalna služba, javne institucije, strokovne organizacije in širša javnost. Ukrepi lahko izboljšajo prehranske in življenjske pogoje za opraševalce, ohranijo travnišča, povečajo krajinsko pestrost, izboljšajo stanje ptic kmetijske krajine in podprejo ekstenzivno rabo.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Smer učinkov je pretežno pozitivna, vendar mešana za kmetijska gospodarstva. Intenzivnost je srednja do visoka, če so ukrepi prostorsko ciljni in finančno dovolj privlačni. Časovni okvir je srednjeročen do dolgoročen.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebej pomembni so prostovoljni SKP ukrepi s petletnimi obveznostmi. Njihova uspešnost je odvisna od višine plačil, administrativne zahtevnosti, svetovanja, jasnosti pravil in dejanskega vpisa kmetov.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost ocene je verjetna, vendar je obseg učinkov negotov. Ključne negotovosti so vpis v ukrepe, površine, višina plačil, stroški prilagoditve, biološki odziv opraševalcev in dolgoročnost izvajanja.

Preglednica 17 – Negativne posledice ukrepov v okviru členov 10 in 11

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Kmetijska gospodarstva	Traviščni, mokrotni, mejni in neproizvodni SKP ukrepi	Omejitve košnje, paše, gnojenja ali obdelave; več administracije; možen izpad krme ali pridelka	Srednja do visoka	Učinki so odvisni od plačil in izvedljivosti pravil.
Lastniki zemljišč	Dolgoročnejše obveznosti rabe, ohranjanje krajinskih elementov	Omejitve prihodnje rabe, manj fleksibilnosti pri upravljanju zemljišč	Srednja	Ključna sta prostovoljnost in pravična kompenzacija.
Plačilna agencija in svetovalne službe	Izvajanje, kontrola in svetovanje za SKP ukrepe	Več administrativnega in strokovnega dela	Srednja	Brez dobre podpore se lahko zmanjša vpis.
Širša javnost	Javna plačila za okoljske storitve	Javnofinančni stroški podpor	Nizka	Stroški so upravičeni, če so ukrepi ciljni in učinkoviti.

Vir: lastna analiza

Splošna ocena za kombinacijo členov 10 in 11

Bilanca je pozitivna, vendar zelo odvisna od ekonomike kmetij. Ti ukrepi so verjetno eden najpomembnejših mostov med obnovo narave in kmetijsko politiko. Če bodo plačila, svetovanje in pravila dobro zasnovani, lahko ustvarijo pomembne koristi za opraševalce, travišča, ptice in kmetijsko krajino.

4.10 Kombinacija členov 4, 10 in 11 Kopenski habitati, opraševalci in kmetijski ekosistemi

Značilnosti ukrepov

Ta kombinacija vključuje ukrepe, ki hkrati prispevajo k obnovi kopenskih habitatov, opraševalcev in kmetijskih ekosistemov. Gre predvsem za travišča, mokrišča, barja, suhozide, kale, visokodebelne sadovnjake, mejice in SKP ukrepe, vključno s sodelovanjem pri pripravi Strateškega načrta SKP 2028–2035 ter oblikovanjem ukrepov, kot je potencialni ukrep "Cvetoči travnik".

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Glavne skupine so kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, javne institucije, plačilna agencija, svetovalne službe, upravljavci zavarovanih območij, lokalne skupnosti in širša javnost. Učinki vključujejo izboljšanje habitatov, večjo krajinsko pestrost, boljše pogoje za opraševalce, ohranjanje ekstenzivnih praks in večjo skladnost kmetijske politike z obnovo narave.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Smer učinkov je pretežno pozitivna, vendar mešana za uporabnike zemljišč. Intenzivnost je srednja do visoka, ker gre za ukrepe z neposrednim vplivom na rabo zemljišč. Časovni okvir je srednjeročen do dolgoročen.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebnost te skupine je, da se isti ukrep lahko kaže kot naravovarstveni ukrep, kmetijski ukrep in ukrep za opraševalce. To poveča korist, vendar tudi kompleksnost izvajanja. Najbolj občutljivi so ukrepi, ki vplivajo na travišča, mokrišča, košnjo, gnojenje, pašo in krajinske elemente.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost je verjetna. Ključne negotovosti so površine, ciljnost ukrepov, višina plačil, pripravljenost kmetov, administrativna zahtevnost in sposobnost povezovanja naravovarstvenih in kmetijskih ciljev.

Preglednica 18 – Negativne posledice ukrepov v okviru členov 4, 10 in 11

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Kmetijska gospodarstva	SKP ukrepi za travišča, mokrišča, barja, mejice, kale in suhozide	Prilagoditev rabe, dodatno delo, omejitve intenziviranja, administracija	Srednja do visoka	Ključno je, da so ukrepi izvedljivi v realni kmetijski praksi.
Lastniki zemljišč	Pogodbeni ali dolgoročnejsi režimi rabe, ohranjanje habitatnih struktur	Omejitve prihodnje rabe ali razvojnih možnosti	Srednja	Potrebna so jasna pravila in nadomestila.
Javne institucije in plačilna agencija	Oblikovanje novih SKP ukrepov, spremljanje, kontrola	Dodatne naloge, usklajevanje, potreba po podatkih	Srednja	Ukrep je sistemsko pomemben, vendar zahteva dobro koordinacijo.
Lokalne skupnosti	Ohranjanje krajinske strukture, preprečevanje zaraščanja	Možni konflikti med razvojem, kmetijstvom in varstvom narave	Nizka do srednja	Dolgoročne koristi so praviloma večje od lokalnih omejitev.

Vir: lastna analiza

Splošna ocena za ukrepe v kombinaciji členov 4, 10 in 11

To je ena najbolj pomembnih večnamenskih kombinacij. Ukrepi imajo močan potencial, ker hkrati podpirajo habitate, opraševalce in kmetijsko krajino. Njihova uspešnost bo odvisna od tega, ali bodo naravovarstveni cilji prevedeni v izvedljive in finančno sprejemljive kmetijske ukrepe.

4.11 Kombinacija členov 4 in 11 Kopenski habitati in kmetijski ekosistemi

Značilnosti ukrepov

Ta kombinacija vključuje ukrepe, ki povezujejo varstvo habitatov s kmetijsko rabo. V preglednici se pojavljajo ukrepi, kot so DKOP 2 za varstvo mokrišč in šotišč, DKOP 9 za prepoved preusmeritve ali oranja okoljsko občutljivega trajnega travinja na območjih Natura 2000, neposejana tla za poljskega škrjanca, varstvo gnezd pribe ter ukrepi NEPN za ohranjanje in varstvo kmetijskih zemljišč ter zmanjšanje zaraščanja.

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Najbolj pomembni so kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, javne institucije, plačilna agencija, svetovalne službe in lokalne skupnosti. Učinki so povezani z varstvom mokrišč, šotišč, trajnih travnikov, ptic kmetijske krajine, tal in kmetijskih zemljišč.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Smer je pretežno pozitivna, vendar mešana za kmetijska gospodarstva in lastnike zemljišč. Intenzivnost je srednja, pri prepovedi oranja ali preusmeritve trajnega travinja pa lahko srednja do visoka. Časovni okvir je srednjeročen do dolgoročen.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebej občutljivi so ukrepi, ki uvajajo prepovedi ali omejitve preusmeritve rabe, varstvo mokrišč in šotišč ter varstvo gnezd na njivskih površinah. Ti ukrepi imajo jasne javne koristi, vendar lahko neposredno vplivajo na kmetijsko prakso.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost je verjetna. Negotovosti so obseg površin, število prizadetih gospodarstev, višina kompenzacij, dejanski izpad dohodka in raven nadzora.

Preglednica 19 – Negativne posledice ukrepov v okviru členov 4 in 11

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Kmetijska gospodarstva	DKOP 2, DKOP 9, varstvo gnezd, neposejana tla	Omejitve oranja, preusmeritve, obdelave ali časovnega izvajanja del	Srednja do visoka	Resnost je odvisna od pomena zemljišča za gospodarstvo.
Lastniki zemljišč	Varstvo mokrišč, šotišč in okoljsko občutljivega travinja	Omejitve rabe in možen vpliv na razvojno vrednost zemljišč	Srednja	Potrebna je jasna pravna in finančna razlaga.
Plačilna agencija in nadzorni organi	DKOP in povezane kontrole	Več kontrol, administracije in dokazovanja skladnosti	Srednja	Brez jasnih pravil se povečajo konflikti.

Vir: lastna analiza

Splošna ocena za kombinacijo členov 4 in 11

Skupna ocena je pozitivna, vendar z izrazito potrebo po pravičnem upravljanju stroškov. Ukrepi so pomembni za zaščito mokrišč, šotišč, travnikov in ptic kmetijske krajine, vendar morajo biti izvedeni tako, da kmetijska gospodarstva ne nosijo nesorazmernega bremena.

4.12 Kombinacija členov 11 in 12 Kmetijski in gozdni ekosistemi

Značilnosti ukrepov

Ta kombinacija vključuje predvsem sistemske podnebno-naravovarstvene ukrepe, ki povezujejo kmetijska in gozdna zemljišča. V preglednici se pojavljata zlasti nadgradnja sistema za spremljanje odvzemov oziroma zalog ogljika ter nadgradnja ukrepov v sektorsko politiko. Gre za ukrepe, ki so bolj sistemski, podatkovni in institucionalni kot neposredno izvedbeni.

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Najbolj relevantne skupine so javne institucije, gozdarski sektor, kmetijski sektor, strokovne institucije, raziskovalne organizacije in pripravljavci sektorskih politik. Učinki so povezani z boljšim spremljanjem vsebnosti ogljika, večjo skladnostjo kmetijske, gozdarske in podnebne politike ter boljšim odločanjem.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Smer je pozitivna. Intenzivnost je srednja, neposredni učinki na teren pa so posredni. Časovni okvir je srednjeročen do dolgoročen.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebnost je, da ti ukrepi ne ustvarjajo takojšnjih sprememb v rabi zemljišč, ampak ustvarjajo sistemsko podlago za boljše spremljanje in sektorske odločitve. Njihova vrednost je v podatkih, koordinaciji in povezavi z LULUCF ter podnebnimi cilji.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost je verjetna. Negotovosti so kakovost podatkov, institucionalna koordinacija, metodologija spremljanja ogljika, povezava z dejanskimi ukrepi in stabilnost financiranja.

Preglednica 20 – Negativne posledice ukrepov v okviru členov 11 in 12

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Javne institucije	Nadgradnja sistema spremljanja ogljika, sektorska integracija	Več administrativnega in strokovnega dela, stroški podatkovnih sistemov	Srednja	Izvedbeno breme, vendar sistemsko pomembno.
Kmetijski in gozdarski sektor	Novi podatkovni sistemi, sektorske usmeritve	Možne nove zahteve poročanja ali prilagoditve politik	Nizka do srednja	Negativni učinki so posredni in odvisni od kasnejših izvedbenih pravil.
Strokovne institucije	Monitoring, QA/QC, metodologije	Potreba po dodatnih kadrih in stabilnem financiranju	Srednja	Brez financiranja sistem ne bo deloval.

Vir: lastna analiza

Splošna ocena za kombinacijo členov 11 in 12

Ocena je pozitivna. Gre za omogočitvene ukrepe, ki sami po sebi ne ustvarijo velikih neposrednih učinkov, vendar so ključni za spremljanje ogljika, povezovanje kmetijske in gozdarske politike ter dokazovanje prispevka NNON k podnebnim ciljem.

4.13 Kombinacija členov 8, 11 in 12 Urbani, kmetijski in gozdni ekosistemi

Značilnosti ukrepov

Ta kombinacija vključuje predvsem ukrepe, ki povezujejo prostorsko politiko, tla, zelene površine, toplotne otoke, kmetijska zemljišča in gozdne površine. V preglednici izstopata ukrepa za zmanjšanje neto letne rasti pozidanih zemljišč zaradi ohranjanja zalog ogljika v tleh ter program prilagajanja podnebnim spremembam v mestih z naslavljanjem toplotnih otokov.

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Glavne skupine so občine, prostorski načrtovalci, investitorji, lokalno prebivalstvo, javne institucije, kmetijski sektor, gozdarski sektor in širša javnost. Učinki vključujejo manjšo pozidavo tal, ohranjanje ogljika v tleh, več zelenih površin, boljšo kakovost bivanja, manj toplotnih otokov in večjo odpornost naselij.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Smer je pozitivna, vendar mešana za investitorje in občine. Intenzivnost je srednja do visoka, ker ukrepi lahko vplivajo na prostorski razvoj. Časovni okvir je srednjeročen do dolgoročen.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebnost je močna povezava med obnovo narave in prostorskim razvojem. Ti ukrepi lahko ustvarijo zelo pomembne koristi za prebivalce, vendar lahko sprožijo konflikte z razvojnimi interesi in gradnjo.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost je verjetna. Negotovosti so metodologija merjenja pozidave, dejanska uporaba priporočil v prostorskem načrtovanju, stroški zelenih rešitev, razpoložljivost zemljišč in politična sprejemljivost omejevanja pozidave.

Preglednica 21 – Negativne posledice ukrepov v okviru členov 8, 11 in 12

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Investitorji in razvijalci	Zmanjšanje neto rasti pozidanih zemljišč, zelene rešitve v mestih	Omejitve lokacij, višji stroški projektiranja, prilagoditve projektov	Srednja do visoka	Močno odvisno od lokalnega prostorskega konteksta.
Občine	Toplotni otoki, zelene površine, prostorska politika	Dodatni stroški načrtovanja, investicij in vzdrževanja	Srednja	Dolgoročne koristi za prebivalce so lahko velike.
Lastniki zemljišč	Omejitve pozidave, varstvo tal in zelenih površin	Možen vpliv na razvojno vrednost zemljišč	Srednja	Potrebna je jasna prostorska utemeljitev.
Lokalno prebivalstvo	Preurejanje urbanih površin, zelene rešitve	Začasne motnje pri izvedbi, spremembe uporabe prostora	Nizka	Koristi za kakovost bivanja so praviloma večje.

Vir: lastna analiza

Splošna ocena za kombinacijo členov 8, 11 in 12

Ocena je pozitivna, vendar prostorsko in politično občutljiva. Ti ukrepi so pomembni, ker povezujejo naravo, tla, kmetijska zemljišča, gozdove in kakovost bivanja v mestih. Največje tveganje je konflikt med dolgoročnimi javnimi koristmi in kratkoročnimi razvojnimi interesi.

4.14 Širše medsektorske kombinacije: 4, 5, 12 ter 4, 5, 11, 12 - Biokoridorji, ponori ogljika in povezani ekosistemi

Značilnosti ukrepov

Ta skupina vključuje najširše medsektorske ukrepe, kot sta upoštevanje biokoridorjev ter obnova ali izboljšanje naravnih ekosistemov, ki skladiščijo ogljik. Ti ukrepi povezujejo kopenske, morske, kmetijske in gozdne ekosisteme ter so pomembni za preprečevanje fragmentacije, povečanje podnebne odpornosti in ohranjanje ponorov ogljika.

Glavne ciljne skupine in pričakovani učinki

Glavne skupine so javne institucije, občine, prostorski načrtovalci, investitorji, lastniki zemljišč, kmetijski in gozdarski sektor, upravljavci zavarovanih območij ter širša javnost. Učinki so povezani z večjo ekološko povezanostjo, boljšo odpornostjo ekosistemov, ohranjanjem vezave ogljika, zmanjšanjem fragmentacije in boljšim povezovanjem sektorskih politik.

Smer, intenzivnost in časovni okvir učinkov

Smer je pozitivna, vendar mešana za deležnike, katerih zemljišča ali posegi se prekrivajo z biokoridorji ali območji, pomembnimi za vezavo ogljika. Intenzivnost je srednja do visoka. Časovni okvir je dolgoročen.

Ukrepi in skupine s posebnimi značilnostmi

Posebnost je, da gre za horizontalne ukrepe, ki lahko vplivajo na veliko sektorjev, vendar pogosto nimajo neposrednega "lastnika" izvedbe. Zato je ključno, da se prevedejo v prostorske akte, sektorske načrte, investicijske pogoje in finančne mehanizme.

Gotovost ocene in ključne negotovosti

Gotovost je verjetna za smer učinkov, negotovost pa velika pri izvedbi. Ključne negotovosti so prostorska opredelitev biokoridorjev, metodologija ogljičnih ocen, prekrivanje z razvojnimi interesi, odgovorni nosilci, financiranje in način vključitve v prostorsko načrtovanje.

Preglednica 22 – Negativne posledice širše kombinacije ukrepov

Skupina / deležniki	Ukrepi, kjer se lahko pojavijo negativne posledice	Možne negativne posledice	Ocena resnosti	Opomba
Investitorji in nosilci posegov	Biokoridorji, varstvo ekosistemov z zalogami ogljika	Omejitve lokacij, prilagoditve projektov, dodatne strokovne podlage	Srednja do visoka	Največja občutljivost je pri posegih v prostor.
Lastniki zemljišč	Biokoridorji, obnova ekosistemov, območja pomembna za vezavo ogljika	Omejitve rabe ali razvojnih možnosti, možni stroški prilagoditve	Srednja	Potrebna sta jasna kartografija in kompenzacijski okvir.
Občine in prostorski načrtovalci	Vključevanje biokoridorjev in ogljičnih ciljev v prostorske akte	Več usklajevanja, kompleksnejši postopki, konflikti z razvojnimi pobudami	Srednja	Občine potrebujejo praktična navodila.
Javne institucije	Horizontalna koordinacija med sektorji	Dodatno usklajevanje, podatkovne zahteve, potreba po stalnem financiranju	Srednja	Brez jasnega nosilca lahko ukrep ostane deklarativen.

Vir: lastna analiza

Splošna ocena za širše kombinacije členov

Skupna ocena je pozitivna, vendar izrazito odvisna od operacionalizacije. Biokoridorji, ponori ogljika in povezani ekosistemi so strateško zelo pomembni, vendar bodo učinki omejeni, če ukrepi ne bodo prevedeni v konkretne prostorske, sektorske in finančne instrumente.

4.15 Splošna ocena za kombinacije členov

Kombinirani ukrepi imajo praviloma **največji potencial za večnamenske koristi**, ker hkrati prispevajo k več ciljem NNON. Najmočnejše koristi se kažejo pri ukrepih, ki povezujejo obnovo habitatov, kmetijsko rabo, oprasovalce, ponore ogljika, prostorsko načrtovanje in ekološko povezljivost.

Hkrati so ti ukrepi tudi izvedbeno zahtevnejši. Ker se dotikajo več sektorjev, imajo več deležnikov, več možnih virov financiranja in več potencialnih konfliktov. Najbolj občutljive skupine so kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, občine, investitorji, upravljavci zavarovanih območij in javne institucije.

Skupna bilanca kombiniranih ukrepov je pozitivna, vendar samo, če se večnamenskost ne izgubi v nejasni odgovornosti. Za te ukrepe bodo ključni jasni nosilci, prostorska določitev, finančni mehanizmi, usklajevanje med sektorji in spremljanje učinkov.

Preglednica 23 – Skupni pregled učinkov po kombinacijah členov

Kombinacija členov	Skupina istovrstnih ukrepov	Primeri ukrepov iz kombinacij členov	Glavne skupine pod vplivom	Glavni pričakovani učinki	Smer učinka	Intenzivnost učinka	Ključne posebnosti / negotovosti
Člen 4 + člen 5	Obalno-morsko prostorsko načrtovanje	Vranjek, Stjuža, pozejdonka, modri koridorji, naravovarstvene smernice	Občine, investitorji, upravljavci območij, javne institucije, plovba	Boljša skladnost posegov z varstvom obalno-morskih habitatov; manj degradacije; večja predvidljivost odločanja	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja	Odvisno od dejanske uporabe smernic, nadzora in prekrivanja z razvojnimi pritiski.
Člen 4 + člen 5	Obnova vodnega režima in upravljanje zavarovanih območij	Stjuža, povezava lagune z morjem, omejevanje tujerodnih vrst	Upravljavci zavarovanih območij, javne institucije, lokalno prebivalstvo, turizem	Izboljšanje ekoloških funkcij, kakovosti habitatov in odpornosti obalno-morskega prostora	Pozitiven	Srednja do visoka	Potrebni so stroški izvedbe, monitoring in stalno upravljanje.
Člen 10 + člen 11	SKP ukrepi za travišča in oprasovalce	Suhi travniki, mokrotni travniki, traviščni habitati metuljev, mejice, sadovnjaki	Kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, plačilna agencija, svetovalne službe	Izboljšanje habitatov oprasovalcev in biotske raznovrstnosti kmetijske krajine; možnost plačil; prilagoditve prakse	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja do visoka	Uspeh je odvisen od višine plačil, vpisa kmetov in enostavnosti pravil.
Člen 4 + člen 10 + člen 11	Večnamenski ukrepi za travišča, mokrišča in krajinske elemente	Kali, suhozidi, cvetoči travnik, SKP 2028–2035, mokrišča, barja	Kmetje, lastniki zemljišč, javne institucije, lokalne skupnosti, širša javnost	Hkratne koristi za habitate, oprasovalce in kmetijsko krajino; boljša povezanost politik	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja do visoka	Ključna je pretvorba naravovarstvenih ciljev v izvedljive kmetijske ukrepe.
Člen 4 + člen 11	Varstvo mokrišč, šotišč in občutljivega travinja	DKOP 2, DKOP 9, varstvo gnezd pribe, neposejana tla za poljskega škranca	Kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, plačilna	Ohranjanje mokrišč, šotišč, travnikov in ptic kmetijske krajine; možne omejitve rabe	Mešan	Srednja do visoka	Občutljivo zaradi neposrednega vpliva na obdelavo in rabo zemljišč.

			agencija, javne institucije				
Člen 11 + člen 12	Sistemi spremljanja ogljika in sektorska politika	Nadgradnja sistema spremljanja zalog ogljika, integracija ukrepov v sektorske politike	Javne institucije, strokovne institucije, kmetijski in gozdarski sektor	Boljša podatkovna podlaga, usklajevanje podnebne, kmetijske in gozdarske politike	Pozitiven	Srednja	Učinek je posreden; odvisno od kakovosti podatkov in uporabe v politikah.
Člen 8 + člen 11 + člen 12	Urbano-podeželski ukrepi za tla, zelene površine in podnebno odpornost	Zmanjšanje neto rasti pozidanih zemljišč, toplotni otoki, zelene površine	Občine, investitorji, prebivalci, prostorski načrtovalci, kmetijski in gozdarski sektor	Ohranjanje tal in ponorov ogljika, manj toplotnih otokov, večja kakovost bivanja, manj pozidave	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja do visoka	Možni konflikti z razvojnimi interesi in stroški urbanih zelenih rešitev.
Člen 4 + člen 5 + člen 12	Biokoridorji	Upoštevanje biokoridorjev v NEPN akcijskih načrtih	Občine, investitorji, načrtovalci, javne institucije, lastniki zemljišč	Manj fragmentacije, večja povezljivost habitatov, dolgoročno preživetje vrst	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja	Ključna negotovost je prostorska določitev in pravna/načrtovalska uporaba biokoridorjev.
Člen 4 + člen 5 + člen 11 + člen 12	Ponori ogljika in obnova več ekosistemov	Obnova ali izboljšanje naravnih ekosistemov, ki skladiščijo ogljik	Lastniki zemljišč, kmetijski sektor, gozdarski sektor, javne institucije, širša javnost	Ohranjanje ponorov ogljika, povečanje podnebne odpornosti, izboljšanje stanja ekosistemov	Mešan, pretežno pozitiven	Srednja do visoka	Potrebni so podatki o površinah, vezavi ogljika, stroških in nosilcih izvedbe.

Vir: lastna analiza

5 Zaključki in priporočila

5.1 Zaključek - pregled socio-ekonomskih koristi po ciljnih skupinah

Pregled koristi po ciljnih skupinah

Pregled koristi po ciljnih skupinah omogoča horizontalen pogled na učinke ukrepov NNON.

Medtem ko so bili učinki v prejšnjih poglavjih obravnavani po posameznih členih Uredbe in skupinah ukrepov, ta pregled pokaže, katere skupine deležnikov lahko od ukrepov pridobijo in katere vrste koristi so zanje najpomembnejše. Tak pristop je uporaben, ker koristi obnove narave praviloma niso omejene na en sektor ali en tip ukrepa. Posamezen ukrep lahko hkrati ustvarja koristi za kmetijska gospodarstva, lastnike zemljišč, občine, javne institucije, lokalno prebivalstvo in širšo javnost, vendar se te koristi pri vsaki skupini kažejo drugače.

Analiza zato ne obravnava posameznih ukrepov, temveč združuje ponavljajoče se vzorce koristi, prepoznane v kvalitativni analizi. Pri nekaterih ciljnih skupinah so koristi lahko neposredne in finančne, na primer plačila za prilagojeno kmetijsko rabo, pogodbeno varstvo, odkup zemljišč, nadomestila, podpore za izvedbo ukrepov ali projektno financiranje. Pri drugih skupinah so koristi predvsem institucionalne, prostorske ali izvedbene, na primer boljše načrtovanje, jasnejša pravila, boljša podatkovna podlaga, večja pravna predvidljivost, učinkovitejše upravljanje prostora ali boljše vzdrževanje zelenih površin. Pri širši javnosti, lokalnem prebivalstvu in prihodnjih generacijah pa so koristi predvsem dolgoročne in povezane z ohranjanjem naravnega kapitala, ekosistemskih storitev, kakovosti okolja, odpornosti prostora in zmanjšanjem prihodnjih stroškov degradacije.

V preglednici 24 so koristi razvrščene po glavnih vrstah: finančne koristi, plačila in nadomestila; boljše upravljanje in pravna predvidljivost; znanje, podatki in institucionalna zmogljivost; ekosistemske storitve in naravni kapital; zmanjšanje tveganj in prihodnjih stroškov; ter lokalni razvoj, kakovost življenja in turizem. Takšna struktura omogoča primerjavo med ciljnimi skupinami in pokaže, katere koristi so za posamezno skupino najbolj izrazite. Ocene so podane opisno, z oznakami velika, srednja, nizka oziroma ni bistvena korist. Višja ocena ne pomeni nujno večje denarne vrednosti, temveč večjo relevantnost določene koristi za posamezno skupino. Na primer, pri kmetijskih gospodarstvih so finančne koristi lahko visoke zaradi možnih plačil za prilagojeno rabo, medtem ko so pri širši javnosti neposredne finančne koristi nizke, vendar so koristi iz ekosistemskih storitev zelo visoke. Podobno imajo javne institucije omejene neposredne finančne koristi, vendar lahko pomembno pridobijo zaradi boljših podatkov, jasnejših pravil, učinkovitejšega spremljanja in bolj usklajenega odločanja. Z dodanimi urbani ukrepi so posebej izrazite tudi koristi za občine, lokalno prebivalstvo, izvajalce javnih služb in širšo javnost, predvsem zaradi bolj kakovostnih zelenih površin, drevesnih krošenj, prepustnih površin, boljšega upravljanja javnega prostora in večje odpornosti urbanih območij.

Pomembno je, da je analiza pokazala, da koristi ukrepov NNON niso omejene samo na naravo v ožjem smislu, temveč se razporedijo med različne družbene in gospodarske skupine. Obnova narave lahko podpira kmetijstvo, gozdarstvo, vodno upravljanje, lokalni razvoj, turizem, javno zdravje, varnost, kakovost bivanja, prostorsko načrtovanje, urbano odpornost in dolgoročno odpornost prostora. Pregled koristi po ciljnih skupinah je zato pomemben most med kvalitativno analizo učinkov in skupno oceno socio-ekonomskih koristi NNON.

Preglednica 24 – Pregled socio-ekonomskih koristi po ciljnih skupinah

Ključ: V – velika korist, S – srednje velika korist, N - nizka oziroma nebitvena korist

Ciljna skupina	Finančne koristi / plačila / nadomestila	Boljše upravljanje in pravna predvidljivost	Znanje, podatki in institucionalna zmogljivost	Ekosistemске storitve in naravni kapital	Zmanjšanje tveganj in prihodnjih stroškov	Lokalni razvoj, kakovost življenja, turizem	Skupna kvalitativna korist	Glavna vrsta koristi
Kmetijska gospodarstva	V	S	N	S	S	N do S	V	Plačila ali podpore za prilagojeno rabo, ekstenzivno upravljanje, travnišča, opraševalce, krajinske značilnosti in dolgoročno bolj stabilne agroekosisteme.
Lastniki zemljišč	S	S	N	S	N do S	N do S	S	Možnost odkupa, pogodbenega varstva, nadomestil ali jasnejšega režima rabe zemljišč; pri urbanih ukrepih tudi jasnejša pravila glede dreves, zelenih površin in posegov na zasebnih površinah.
Lastniki gozdov	S	S	S	V	S	N	S do V	Možnost podpor ali kompensacij za prilagojeno gospodarjenje ter dolgoročne koristi bolj odpornih, stabilnih in naravno pestrih gozdov.
Gozdarski sektor / javna gozdarska služba	N do S	S	S do V	V	S	N	S do V	Boljše gozdnogospodarsko načrtovanje, večja odpornost gozdov, stabilnejše ekosistemске funkcije in povezava z gozdarskimi finančnimi mehanizmi.
Ribiči	N do S	S	N	S	S	N do S	S	Dolgoročno boljše stanje morskih habitatov in ribjih populacij; koristi so predvsem posredne in dolgoročne.
Akvakultura	N do S	S	N	S	S	N	S	Bolj jasni pogoji rabe morskega prostora, boljša kakovost okolja in manj dolgoročnih okoljskih tveganj za dejavnost.
Občine in lokalne skupnosti	S	V	V	S do V	V	V	V	Bolj kakovostno urbano in naravno okolje, boljša prostorska predvidljivost, evidence zelenih površin in dreves, manj razvojnih konfliktov, večja odpornost, lokalni razvoj in višja kakovost bivanja.
Izvajalci občinskih javnih služb / vzdrževalci zelenih površin	S	S do V	S	S	S	S	S do V	Jasnejši standardi, smernice in naloge pri urejanju, čiščenju in vzdrževanju javnih ter zelenih površin; možnost dodatnega obsega dela in strokovne nadgradnje.
Upravljalci zavarovanih območij / javni zavodi	S	S	V	V	S	S do V	V	Jasnejše upravljanje območij, večja legitimnost režimov, boljše usmerjanje obiska, boljše strokovne podlage in možnosti projektnega financiranja.

Ciljna skupina	Finančne koristi / plačila / nadomestila	Boljše upravljanje in pravna predvidljivost	Znanje, podatki in institucionalna zmogljivost	Ekosistemske storitve in naravni kapital	Zmanjšanje tveganj in prihodnjih stroškov	Lokalni razvoj, kakovost življenja, turizem	Skupna kvalitativna korist	Glavna vrsta koristi
Javne institucije / ministrstva / inšpekcije	–	V	V	S	S	N do S	S do V	Jasnejši institucionalni okvir, boljše usklajevanje politik, zakonodajne in programske podlage, spremljanje, nadzor, poročanje in odločanje.
Raziskovalne in strokovne institucije	S	N do S	V	S	N do S	N	S do V	Nove naloge pri monitoringu, kartiranju, raziskavah, modeliranju, vrednotenju, evidencah dreves in zelenih površin ter pripravi strokovnih podlag.
Izvajalci obnovitvenih del / strokovnih storitev	S do V	–	S	S	N do S	S	S do V	Povečan obseg naročil za obnovo habitatov, odstranjevanje zarasti in invazivnih vrst, monitoring, kartiranje, načrtovanje, ozelenitve, zelene strehe, prenove zelenih površin in vzdrževanje.
Investitorji in nosilci posegov	–	S do V	S	N do S	S	N do S	S	Večja predvidljivost pravil, jasnejši pogoji posegov, upoštevanje zelenih sistemov, dreves, prepustnosti površin in zelenih streh ter manj tveganja poznejših konfliktov.
Upravljalci voda / komunalni sektor	–	S	S	S do V	V	N do S	S do V	Boljše upravljanje vodnih režimov, kakovosti voda, poplavnih in erozijskih tveganj, padavinske vode v urbanih območjih ter dolgoročno manj sanacijskih stroškov.
Turistični sektor / obiskovalci	N	S	N	S do V	S	V	S do V	Bolj ohranjena narava, privlačnejša krajina, kakovostnejši javni in zeleni prostori, urejen obisk, rekreacija, interpretacija narave in kakovostnejši turistični produkti.
Navtika in rekreativni uporabniki morja	N	S	N	S	S	S	S	Dolgoročno bolj urejen morski prostor, manj konfliktov rabe, boljša varnost in ohranjeno morsko okolje.
Lokalno prebivalstvo / gospodinjstva	–	S	N do S	S do V	V	V	V	Boljša kakovost bivanja, dostop do narave in urbanih zelenih površin, rekreacija, manj vročinskih otokov, boljša kakovost voda, večja odpornost in manj degradacije okolja.
Širša javnost	–	N do S	N do S	V	V	S do V	V	Ohranjanje naravnega kapitala, biotske raznovrstnosti, ekosistemskih storitev, odpornosti prostora, podnebni funkcij, kakovosti urbanega okolja in dolgoročne javne koristi.

Vir: lastna analiza

Analiza pokaže **ključne koristi NNON po ciljnih skupinah**. Na spodnji sliki zo zato na sredini zbrane glavne vrste koristi: finančne koristi, boljše upravljanje, boljši podatki in znanje, ekosistemske storitve, zmanjšanje tveganj ter lokalni razvoj in kakovost življenja. Okoli njih so razporejene ciljne skupine, ki jih ukrepi lahko dosežejo.

Pike ob povezavah kažejo **kvalitativno moč koristi**: tri pike pomenijo visok doseg koristi, dve srednji, ena pa nižji ali bolj posreden doseg. Namen slike ni prikazati denarnih vrednosti, ampak pokazati, da se koristi NNON različno porazdelijo med skupine: kmetijska gospodarstva imajo več neposrednih finančnih koristi, javne in strokovne institucije predvsem koristi pri upravljanju in podatkih, lokalne skupnosti, prebivalci in širša javnost pa največ dolgoročnih koristi prek ekosistemskih storitev, kakovosti okolja in zmanjšanja prihodnjih tveganj.

Slika 1 –Pregled socio-ekonomskih koristi po ciljnih skupinah

Vir: lastna analiza

Skupni pregled po ciljnih skupinah pokaže, da koristi NNON niso omejene samo na varstvo narave, temveč se širijo na kmetijstvo, gozdarstvo, vodno upravljanje, morski prostor, urbano okolje, lokalni razvoj, kakovost bivanja, turizem, javne institucije in širšo javnost. Najbolj neposredne koristi se pojavljajo pri skupinah, ki lahko prejmejo plačila, podpore, nadomestila, projektno financiranje ali bolj jasne pogoje upravljanja. Hkrati se z dodanimi urbanimi ukrepi posebej krepijo koristi za občine, lokalno prebivalstvo, izvajalce javnih služb, investitorje in širšo javnost, predvsem zaradi boljšega upravljanja zelenih površin, mestnih dreves, prepustnih površin, urbanega zelenega sistema in večje odpornosti naselij na podnebna tveganja.

Najširše koristi NNON ostajajo povezane z ekosistemskimi storitvami, naravnim kapitalom, odpornostjo prostora, kakovostjo voda, varstvom tal, zmanjšanjem prihodnjih stroškov

degradacije ter izboljšanjem kakovosti bivanja. Poglavje zato potrjuje, da je NNON pomemben ne samo kot naravovarstveni dokument, temveč tudi kot okvir za dolgoročne družbene, gospodarske, prostorske in urbane koristi.

Pregled negativnih učinkov po ciljnih skupinah

Analizirali smo tudi možne negativne oziroma občutljive učinke ukrepov NNON po ciljnih skupinah. Namen tega pregleda je pokazati, katere vrste bremen, stroškov ali prilagoditev se lahko pojavijo pri izvajanju ukrepov in katere skupine jih lahko najbolj neposredno občutijo.

Analiza zajema glavne vrste možnih negativnih učinkov: finančne stroške in izgube, administrativne obremenitve, omejitve rabe in gospodarske prilagoditve, stroške izvedbe in vzdrževanja, začasne motnje med izvedbo, neenakomerno porazdelitev stroškov, negotovost ter možne socialne in kulturne posledice. Ti učinki se lahko pojavijo pri različnih skupinah, zlasti pri kmetijskih gospodarstvih, lastnikih zemljišč in gozdov, ribičih, akvakulturi, občinah, javnih institucijah, upravljavcih zavarovanih območij, investitorjih, turističnem sektorju, lokalnem prebivalstvu in drugih uporabnikih prostora. Z vključitvijo urbanih ukrepov so dodatno pomembni tudi učinki na občine, izvajalce javnih služb, lastnike urbanih zemljišč, investitorje in prebivalce urbanih območij. Pregled pokaže, da negativni učinki niso enakomerno porazdeljeni. Nekatere skupine lahko nosijo več neposrednih stroškov, omejitev ali administrativnih obveznosti, medtem ko so koristi ukrepov pogosto širše družbene in dolgoročne. Zato negativnih učinkov ni treba razumeti kot razlog proti ukrepom, temveč kot opozorilo, kje bodo pri izvedbi potrebni dobri podporni mehanizmi: jasna pravila, ustrezno financiranje, nadomestila, svetovanje, tehnična pomoč, postopno uvajanje, komunikacija in vključevanje deležnikov.

Analiza hkrati kaže, da so številni negativni učinki predvsem kratkoročni, izvedbeni ali porazdelitveni. Ključno vprašanje zato ni samo, ali ukrepi povzročajo določene obremenitve, temveč ali so te obremenitve pravočasno prepoznane, pravično naslovljene in ustrezno upravljane. Le tako se lahko zmanjša odpor do izvedbe ukrepov in omogoči, da se dolgoročne koristi NNON dejansko uresničijo.

Slika 2. prikazuje možne **negativne oziroma občutljive učinke NNON po ciljnih skupinah**. V sredini so zbrane glavne vrste učinkov, kot so finančni stroški, administrativne obremenitve, omejitve rabe, stroški izvedbe, začasne motnje, neenakomerna porazdelitev stroškov, negotovost ter socialne in kulturne posledice. Okoli so prikazane skupine, ki lahko te učinke občutijo, na primer kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč in gozdov, ribiči, akvakultura, občine, javne institucije, upravljavci zavarovanih območij, investitorji, turistični sektor in lokalni prebivalci. Pike ob povezavah kažejo intenzivnost možnega negativnega učinka.

Ključno sporočilo slike 2. je, da negativni učinki NNON večinoma niso trajna družbena škoda, temveč predvsem kratkoročni, izvedbeni ali porazdelitveni učinki, ki jih je mogoče obvladovati z ustreznim financiranjem, nadomestili, svetovanjem, jasnimi pravili in dobro komunikacijo z deležniki.

Slika 2 – Negativni učinki NNON po ciljnih skupinah

NEGATIVNI UČINKI NNON PO CILJNIH SKUPINAH

Kvalitativni pregled morebitnih negativnih učinkov ukrepov NNON za posamezne deležnike

Vir: lastna analiza

5.2 Smer socio-ekonomskih učinkov

Ko pogledamo ukrepe z vidika učinkov po šifrah, se pokaže, da je največji del pričakovanih socio-ekonomskih učinkov NNON povezan z dolgoročnimi javnimi koristmi: naravnim kapitalom, ekosistemskimi storitvami, vodo, tlemi, podnebjem, odpornostjo prostora in zmanjševanjem prihodnjih tveganj. Hkrati se pogosto pojavljajo tudi porazdelitveni, izvedbeni in institucionalni učinki, predvsem pri ukrepih, ki vplivajo na lastnike zemljišč, kmetijska gospodarstva, gozdarski sektor, ribištvo, akvakulturo, občine, investitorje, javne institucije in uporabnike prostora.

Pogled po členih pokaže, da **člen 4** najbolj izstopa pri vodi, odpornosti prostora in kakovosti okolja, **člen 5** pri morskih sektorjih in možnih konfliktnih rabe, **člen 8** pri urbanih ekosistemih, občinah, zelenih površinah, drevesih, prepustnosti tal in kakovosti bivanja, **člen 10** pri opravevalcih in kmetijskih učinkih, **člen 11** pri kmetijski krajini in lokalnem razvoju, **člen 12** pa pri naravnem kapitalu, gozdnih ekosistemskih storitvah in porazdelitvenih učinkih za lastnike gozdov. To potrjuje, da NNON ni samo skupek naravovarstvenih ukrepov, temveč okvir z izrazito večsektorskimi, prostorskimi, urbani in porazdelitvenimi učinki.

Največ učinkov je povezanih z naravnim kapitalom, ekosistemskimi storitvami, vodo, tlemi, podnebjem in odpornostjo prostora. To pomeni, da je osnovna logika NNON v socio-ekonomskem smislu predvsem dolgoročno javna korist: boljše stanje narave, manj degradacije, boljša kakovost voda, večja odpornost na podnebna tveganja, bolj kakovostno bivalno okolje in stabilnejše ekosistemske storitve.

Izrazitejši učinki

Analiza pokaže, da med učinki izraziteje prevladujejo dolgoročni javni in sistemski učinki. Najpogostejši je **SE-24**, kar pomeni, da je jedro NNON povezano z naravnim kapitalom, biotsko raznovrstnostjo in ekosistemskimi storitvami. Skupaj z učinki **SE-18**, **SE-23**, **SE-21** in **SE-19** to potrjuje, da so ključne koristi vezane na odpornost prostora, vode, tla, podnebje, kakovost okolja in zmanjševanje prihodnjih tveganj.

Hkrati se visoko pojavljata tudi **SE-09** in **SE-55**, kar kaže, da ukrepi ne ustvarjajo samo splošnih javnih koristi, ampak tudi konkretne vplive na lastnike, uporabnike prostora in dejavnosti, ki so odvisne od ekosistemskih storitev. To je pomembno za analizo porazdelitve stroškov in koristi. Prisotnost učinkov **SE-07**, **SE-29** in **SE-52** kaže, da bo izvedba NNON odvisna od javnega financiranja, dostopnosti razvojnih sredstev in izvedbene zmogljivosti. **SE-39** opozarja, da so pri delu ukrepov možni konflikti med sektorji, predvsem tam, kjer ukrepi vplivajo na rabo prostora, morje, kmetijstvo, gozdarstvo ali urbano načrtovanje. Z urbanimi ukrepi člena 8 se nekoliko okrepi tudi pomen učinkov, povezanih z boljšim načrtovanjem, podatki, institucionalno zmogljivostjo, ozaveščanjem in upravljanjem urbanih zelenih površin. Ti učinki so pomembni predvsem za občine, javne institucije, izvajalce javnih služb, investitorje, strokovne institucije in lokalno prebivalstvo.

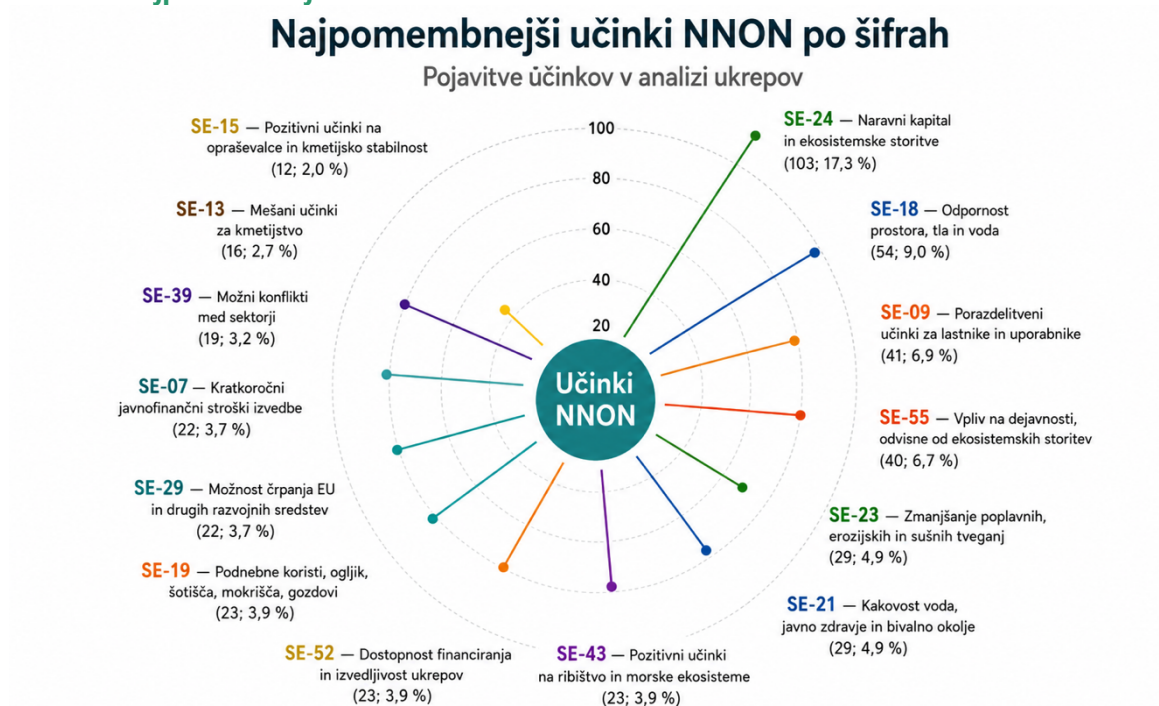
Preglednica 25 – Izrazitejši socio-ekonomski učinki

Šifra učinka	Kaj učinek pomeni	Število pojavitev	Delež vseh učinkov
SE-24	Naravni kapital, biotska raznovrstnost, ekosistemске storitve	103	17,3 %
SE-18	Odpornost prostora, tla, voda, erozija, ekosistemске storitve	54	9,0 %
SE-09	Porazdelitveni učinki za lastnike ali uporabnike prostora	41	6,9 %
SE-55	Vpliv na dejavnosti, odvisne od ekosistemskih storitev	40	6,7 %
SE-23	Zmanjšanje poplavnih, erozijskih, sušnih ali obalnih tveganj	29	4,9 %
SE-21	Kakovost voda, javno zdravje in bivalno okolje	29	4,9 %
SE-52	Dostopnost financiranja in izvedljivost ukrepov	23	3,9 %
SE-43	Dolgoročni pozitivni učinki na ribištvo in morske ekosisteme	23	3,9 %
SE-19	Podnebne koristi, ponori ogljika, šotišča, mokrišča, gozdovi	23	3,9 %
SE-29	Možnost črpanja EU in drugih razvojnih sredstev	22	3,7 %
SE-07	Kratkoročni javnofinančni stroški izvedbe	22	3,7 %
SE-39	Možni konflikti med sektorji	19	3,2 %
SE-13	Mešani učinki za kmetijstvo	16	2,7 %
SE-15	Pozitivni učinki na opraševalce in kmetijsko stabilnost	12	2,0 %

Vir: lastna analiza

Skupno analiza potrjuje, da ima NNON močno pozitivno dolgoročno bilanco, vendar bodo za uspešno izvedbo ključni financiranje, dobra komunikacija, vključevanje deležnikov in pravično upravljanje porazdelitvenih učinkov. Z urbanimi ukrepi se ta ugotovitev še razširi: NNON je pomemben tudi za kakovost bivanja, odpornost mest, upravljanje zelenih površin, mestnih dreves, tal in javnega prostora.

Slika 3 – Najpomembnejši učinki NNON

Vir: lastna analiza

Izraziti učinki po členih uredbe

Analiza kaže, da imajo posamezni členi Uredbe različen profil socio-ekonomskih učinkov. Pri členu 4 prevladujejo učinki, povezani z vodo, odpornostjo prostora, zmanjševanjem tveganj in kakovostjo okolja, zato gre predvsem za širše okoljske, varnostne in prostorske koristi. Člen 5 izstopa po učinkih, povezanih z morjem, kjer so koristi dolgoročne, vendar je večja tudi možnost konfliktov med ribištvom, akvakulturo, navtiko, turizmom in varstvom narave. Z ukrepi člena 8 se izraziteje pokaže urbana razsežnost NNON. Ukrepi za obnovo urbanih ekosistemov so povezani z zelenimi površinami, mestnimi drevesi, prepustnostjo tal, zelenimi strehami, evidencami, občinskimi katastri, akcijskimi načrti in kakovostjo bivanja. Njihovi učinki so pomembni predvsem za občine, lokalno prebivalstvo, izvajalce javnih služb, investitorje, strokovne institucije in širšo javnost.

Pri členih 10 in 11 so učinki močno povezani s kmetijstvom, opraševalci, travišči, prehransko varnostjo in krajinsko pestrostjo. To pomeni, da so koristi širše družbene, vendar se izvedbene prilagoditve pogosto najbolj neposredno pojavijo pri kmetijskih gospodarstvih in lastnikih zemljišč. Člen 12 ima največ ukrepov in izrazit poudarek na naravnem kapitalu gozdov, hkrati pa tudi na porazdelitvenih učinkih za lastnike gozdov in gozdarski sektor.

Kombinirani členi kažejo, da se številni ukrepi ne uvrščajo samo v eno sektorsko logiko. Ukrepi, ki povezujejo člene 4, 10 in 11, imajo najbolj večnamenski značaj, saj hkrati prispevajo k naravi, vodi, podnebj, kmetijstvu in odpornosti prostora. Z vključitvijo člena 8 se ta večsektorska logika dodatno razširi tudi na urbana območja, kakovost bivanja, javni prostor in odpornost naselij.

Preglednica 26 – Izrazitejši socio-ekonomski učinki po členih Uredbe

Člen / skupina členov	Število ukrepov	Najpogostejši učinki	Kaj to pomeni
Člen 4	26	SE-18, SE-23, SE-21	Poudarek je na vodi, odpornosti prostora, zmanjšanju tveganj in kakovosti okolja.
Člen 5	27	SE-43, SE-39, SE-24	Morski ukrepi imajo dolgoročne koristi, vendar tudi več možnosti konfliktov med uporabniki prostora.
Člen 8	18	SE-21, SE-18, SE-24, SE-52	Urbani ukrepi krepijo kakovost bivanja, zelene površine, mestna drevesa, prepustnost tal, podatke in upravljanje občin.
Člen 10	16	SE-24, SE-15, SE-13	Pri opraševalcih prevladujejo koristi za naravni kapital in kmetijske ekosisteme, ob mešanih učinkih za kmetije.
Člen 11	18	SE-41, SE-57, SE-16, SE-18	Kmetijski ekosistemi se povezujejo z lokalnim razvojem, kmetijsko proizvodnjo, prehransko varnostjo in odpornostjo.
Člen 12	36	SE-24, SE-09, SE-55	Gozdni ukrepi imajo velike koristi za naravni kapital, vendar tudi izrazite porazdelitvene učinke za lastnike in sektor.
Člena 4 in 5	13	SE-43, SE-24, SE-39	Obalno-morski ukrepi povezujejo koristi za morje z možnimi konflikti pri rabi prostora.
Člena 10 in 11	13	SE-24, SE-19, SE-18	Kmetijsko-opraševalski ukrepi so povezani s podnebjem, odpornostjo in ekosistemskimi storitvami.
Členi 4, 10 in 11	12	SE-18, SE-19, SE-24	Travišča, mokrišča in kmetijska krajina imajo večnamenske koristi za naravo, vodo, podnebje in kmetijstvo.

Vir: lastna analiza

Pregled ukrepov po učinkih

Analiza najpogostejših šifer učinkov kaže, da so ključni socio-ekonomski učinki NNON pretežno srednjeročni do dolgoročni, pozitivni, srednje intenzivni in večinoma verjetni. To potrjuje, da se glavne koristi NNON praviloma ne izražajo kot takojšnji kratkoročni učinki, temveč predvsem kot postopno izboljšanje naravnega kapitala, ekosistemskih storitev, odpornosti prostora, kakovosti voda, tal, podnebne odpornosti, kakovosti bivanja in zmanjševanja prihodnjih tveganj.

Preglednica 27 – Smer socio-ekonomskih učinkov

Šifra	Št.	Kratkoročno-srednjeročno	Srednjeročno-dolgoročno	Prevladujoča smer	Intenzivnost	Gotovost
SE-24	103	20	83	Pozitiven	Srednja	Verjetna
SE-18	54	6	48	Pozitiven	Srednja	Verjetna
SE-09	41	9	32	Pozitiven / porazdelitveni	Srednja	Verjetna
SE-55	40	8	32	Pozitiven / sektorski	Srednja	Verjetna
SE-23	29	5	24	Pozitiven	Srednja	Verjetna
SE-21	29	6	23	Pozitiven	Srednja	Verjetna
SE-52	23	11	12	Mešan	Srednja	Verjetna
SE-43	23	5	18	Pozitiven / delno mešan	Srednja	Verjetna
SE-19	23	0	23	Pozitiven	Srednja	Verjetna
SE-29	22	10	12	Mešan	Srednja	Verjetna
SE-07	22	10	12	Mešan	Srednja	Verjetna
SE-39	19	5	14	Pozitiven / delno mešan	Srednja	Verjetna

Šifra	Št.	Kratkoročno– srednjeročno	Srednjeročno –dolgoročno	Prevladujoča smer	Intenzivnost	Gotovost
SE-13	16	2	14	Pozitiven / delno mešan	Srednja	Verjetna
SE-15	12	2	10	Pozitiven	Srednja	Verjetna / negotova

Vir: lastna analiza

Analiza kaže, da so najpomembnejši učinki NNON po svoji naravi predvsem srednjeročni do dolgoročni. Ključne koristi se zato ne bodo pokazale takoj, temveč skozi postopno izboljšanje stanja habitatov, voda, tal, podnebne odpornosti, ekosistemskih storitev in kakovosti prostora. To je posebej pomembno pri ukrepih, kjer so začetni stroški ali prilagoditve lahko vidni že kratkoročno, medtem ko se koristi pokažejo šele skozi daljše obdobje.

Pri tem lahko najpogostejše učinke razdelimo v štiri glavne skupine:

Vrsta učinkov	Kratek opis
Okoljsko-ekosistemski učinki	Učinki na naravni kapital, biotsko raznovrstnost, vode, tla, habitate, podnebje, urbana drevesa, zelene površine in ekosistemske storitve.
Sektorski učinki	Učinki na kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo, akvakulturo, turizem, občinske javne službe in dejavnosti, odvisne od naravnih virov ali kakovosti prostora.
Porazdelitveni učinki	Učinki na lastnike, uporabnike prostora, občine, investitorje in skupine, ki lahko nosijo več prilagoditev, omejitev ali stroškov.
Izvedbeno-finančni učinki	Učinki, povezani s financiranjem, javnofinančnimi stroški, administracijo, evidencami, načrtovanjem, izvedljivostjo in institucionalnimi zmogljivostmi.

Prevladujoča smer učinkov je pozitivna, saj so najpogostejše šifre povezane z naravnim kapitalom, odpornostjo prostora, kakovostjo voda, podnebnimi koristmi, opravevalci, kakovostjo bivanja in dolgoročno stabilnostjo kmetijskih, gozdnih, morskih in urbanih ekosistemov. Hkrati pa tabela pokaže tudi pomembno prisotnost mešanih in porazdelitvenih učinkov, predvsem pri učinkih na lastnike zemljišč, kmetijska gospodarstva, gozdarski sektor, ribištvo, akvakulturo, občine, investitorje in druge uporabnike prostora.

Intenzivnost učinkov je večinoma ocenjena kot srednja. To pomeni, da ukrepi praviloma ne povzročajo izrazitih kratkoročnih pretresov, imajo pa pomemben kumulativni pomen, če se izvajajo na večjih površinah, v več občinah oziroma skozi daljše obdobje. Gotovost ocene je pri večini najpomembnejših učinkov verjetna, kar odraža razmeroma jasno smer učinkov, vendar tudi odvisnost od dejanske izvedbe, financiranja, prostorske opredelitve, občinskih zmogljivosti, vzdrževanja in sodelovanja deležnikov.

Analiza torej potrjuje, da je NNON po najpomembnejših učinkih usmerjen v dolgoročno povečanje javnih koristi, vendar mora biti izvedba podprta z ustreznim financiranjem, svetovanjem, kompenzacijami, tehnično pomočjo in vključevanjem skupin, ki bodo nosile največ prilagoditev.

Preglednica 28 – Pregled porazdelitve učinkov

Merilo	Najpogostejša ocena	Število	Delež
Časovni okvir	Srednjeročni do dolgoročni	357	78 %
Smer učinka	Pozitiven	374	82 %
Intenzivnost	Srednja	437	96 %
Neposrednost	Neposredni in posredni	456	100 %
Gotovost	Verjetna	384	84 %

Analiza skupne razporeditve najpogostejših učinkov potrjuje, da so ključni učinki NNON predvsem dolgoročni, pozitivni in srednje intenzivni. Glavna socio-ekonomska vrednost ukrepov se zato ne kaže v takojšnjih finančnih učinkih, ampak v postopnem izboljšanju naravnega kapitala, odpornosti prostora, kakovosti voda, tal, podnebnih funkcij, ekosistemskih storitev in kakovosti bivanja.

Pomembno je, da je velik delež učinkov ocenjen kot verjeten, ne pa popolnoma gotov. To pomeni, da je smer učinkov razmeroma jasna, dejanska velikost učinkov pa bo odvisna od izvedbe ukrepov, prostorske natančnosti, financiranja, sodelovanja deležnikov, občinskih in sektorskih zmogljivosti ter kakovosti spremljanja rezultatov.

Analiza tako potrjuje, da ima NNON pozitivno dolgoročno bilanco, vendar je ta odvisna od tega, ali bodo ukrepi dovolj dobro izvedeni, financirani, vzdrževani in sprejeti pri skupinah, ki bodo nosile največ prilagoditev.

5.3 Zaključek - Skupna kvalitativna ocena bilance socio-ekonomskih učinkov NNON

Na podlagi analize po členih Uredbe, ciljnih skupinah, skupinah ukrepov in šifrah učinkov je mogoče oceniti, da bo NNON kot celota imel pretežno pozitiven socio-ekonomski učinek, vendar z jasno izraženimi porazdelitvenimi in izvedbenimi tveganji. Obrnjeni pogled po šifrah učinkov dodatno potrjuje, da največji delež pričakovanih učinkov ni vezan na kratkoročne sektorske koristi, temveč na dolgoročne javne koristi: naravni kapital, biotsko raznovrstnost, ekosistemske storitve, odpornost prostora, kakovost voda, tal in bivalnega okolja, podnebno odpornost, zmanjševanje tveganj in boljše upravljanje prostora.

Najpogostejše prepoznani učinki se nanašajo na naravni kapital in ekosistemske storitve, sledijo učinki na odpornost prostora, tla, vode, erozijo, podnebje, kakovost okolja in zmanjševanje tveganj. To kaže, da je osnovna socio-ekonomska logika NNON dolgoročna: z izboljšanjem stanja ekosistemov se zmanjšujejo prihodnji stroški degradacije okolja, povečujeta se odpornost prostora in kakovost naravnih virov ter krepijo storitve, od katerih so odvisni kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo, turizem, lokalne skupnosti, urbana območja in širša javnost.

Analiza po členih kaže različen profil učinkov. Pri členu 4 so najizrazitejši učinki povezani z obnovo habitatov, vodnimi režimi, kakovostjo okolja in odpornostjo prostora. Pri členu 5 izstopajo morski in obalni ekosistemi, ribištvo, akvakultura, navtika in možni konflikti rabe prostora. Pri členu 8 se učinki nanašajo predvsem na urbana območja, zelene površine, mestna drevesa, prepustnost tal, zelene strehe, kakovost bivanja, občinsko upravljanje in odpornost naselij na podnebna tveganja. Pri členu 10 so učinki močno povezani z opravevalci, kmetijskimi ekosistemi in krajinsko pestrostjo. Pri členu 11 prevladujejo učinki na kmetijska gospodarstva, rabo zemljišč, prehransko varnost, podeželje in lokalni razvoj. Pri členu 12 pa izstopajo gozdni ekosistemi, lastniki gozdov, gozdarski sektor, ponori ogljika, varstvo tal, vode in dolgoročna odpornost gozdov.

Pozitivni učinki se zato ne kažejo samo pri varstvu narave, temveč tudi pri bolj stabilnem upravljanju prostora, kmetijstvu, gozdarstvu,orskem okolju, urbanih območjih, lokalnih skupnostih, turizmu, kakovosti bivanja, javnem zdravju, zmanjševanju tveganj in učinkovitejšem usmerjanju javnih sredstev. NNON lahko prispeva k boljšemu povezovanju sektorskih politik in bolj ciljnemu usmerjanju obstoječih finančnih instrumentov, zlasti SKP, gozdarskih, vodnih, morskih, prostorskih, urbanih in naravovarstvenih ukrepov.

Hkrati analiza jasno kaže, da koristi niso enakomerno porazdeljene. Širša javnost, lokalno prebivalstvo in prihodnje generacije imajo največ dolgoročnih koristi, medtem ko se lahko kratkoročni stroški in prilagoditve bolj neposredno pojavijo pri posameznih skupinah: kmetijskih gospodarstvih, lastnikih zemljišč, lastnikih gozdov, ribičih, akvakulturi, investitorjih, občinah, izvajalcih javnih služb, upravljavcih zavarovanih območij in javnih institucijah. Ti učinki se večinoma ne kažejo kot trajna družbena škoda, temveč kot stroški prilagoditve, omejitve rabe, administrativne obremenitve, potreba po dodatnem financiranju, zahtevnejše načrtovanje, dodatno vzdrževanje ali kratkoročne izvedbene motnje.

Zato je skupna ocena, da so pričakovane dolgoročne koristi NNON večje od negativnih učinkov, če bodo porazdelitvena in izvedbena tveganja ustrezno upravljana. NNON torej ne prinaša koristi brez stroškov. Posebej pomembni bodo jasna prostorska opredelitev ukrepov, realno financiranje, ustrezna nadomestila in plačila, svetovanje, tehnična pomoč, postopno uvajanje, dobra komunikacija in vključevanje deležnikov.

Najbolj pozitivna bilanca se pričakuje pri ukrepih, ki hkrati ustvarjajo naravovarstvene, podnebne, vodne, kmetijske, urbane in lokalno razvojne koristi, na primer pri obnovi travišč, barij, opravevalskih habitatov, kmetijskih ekosistemov, gozdnih ekosistemov, vodnih režimov, obalno-morskih habitatov ter urbanih zelenih površin, drevesnih krošenj, prepustnih površin in zelenih streh. Najbolj občutljivi pa so ukrepi, ki neposredno vplivajo na rabo zemljišč, proizvodne prakse, sečnjo, ribolov, akvakulturo, sidranje, prostorske posege, investicijske pogoje, občinsko upravljanje ali razvojne možnosti posameznih območij.

Skupna bilanca NNON je zato pozitivna, vendar pogojna. Pozitivna je zato, ker ukrepi prispevajo k ohranjanju in obnovi naravnega kapitala, ki je podlaga za dolgoročno gospodarsko, okoljsko in družbeno odpornost. Pogojna pa je zato, ker se bodo koristi uresničile samo, če bodo ukrepi dejansko izvedeni, ustrezno financirani, prostorsko dovolj natančno določeni, redno vzdrževani in sprejeti pri ključnih skupinah, ki morajo svoje ravnanje prilagoditi.

Skupna ocena je, da NNON ne predstavlja predvsem vira negativnih socio-ekonomskih učinkov, temveč okvir za dolgoročno povečanje javnih koristi, odpornosti prostora, kakovosti bivanja in kakovosti naravnega kapitala. Negativni učinki so pomembni, vendar so večinoma obvladljivi izvedbeni in porazdelitveni učinki, ne pa razlog za negativno skupno bilanco. Ključno vprašanje zato ni, ali so ukrepi koristni, temveč ali bodo izvedeni na način, ki pravično porazdeli stroške, zagotovi podporo prizadetim skupinam in omogoči, da se dolgoročne koristi dejansko uresničijo.

Slika 4 – Skupna ocena socio-ekonomskih učinkov NNON

SKUPNA OCENA SOCIO-EKONOMSKIH UČINKOV NNON

NNON bo ob dobrem izvajanju prinesel več dolgoročnih koristi kot negativnih učinkov.

Vir: lastna analiza

5.4 Zaključek - Kakovost podatkov v načrtu NNON z vidika možnosti kvantifikativne ocene

Pregled ukrepov NNON kaže, da načrt vsebuje veliko podatkov, ki so uporabni za kvalitativno analizo učinkov, bistveno manj pa podatkov, ki bi omogočali zanesljivo kvantitativno ali monetarno oceno koristi in stroškov. Pri večini ukrepov je mogoče opredeliti vrsto pričakovanega učinka, skupine pod vplivom, smer učinka, okvirni časovni okvir in ključne negotovosti. Pri delu ukrepov je mogoče določiti tudi možne kazalnike za prihodnje spremljanje, na primer površine, število občin, število izvedenih aktivnosti, število dreves, obseg zelenih površin, število pogodb, obseg financiranja ali število vključenih upravičencev.

Vendar možnost določitve kazalnika še ne pomeni, da je mogoče pripraviti zanesljivo kvantitativno ali monetarno oceno učinka. Ključna omejitev je, da pri številnih ukrepih ni jasno, kolikšen del površin, habitatov, zemljišč ali dejavnosti je že vključen v obstoječe varstvene, kmetijske, gozdarske, vodne ali druge režime. Zato to ni dovolj jasen izhodiščni (»baseline«) podatek. Brez tega ni mogoče ločiti med učinkom že obstoječih ukrepov in dodatnim učinkom, ki bi ga ustvaril NNON.

Druga pomembna omejitev je, da za številne ukrepe ni jasno, koliko površin, lastnikov, uporabnikov ali občin bo dejansko vključenih v nove ukrepe, pogodbe, režime ali izvedbene aktivnosti. To je posebej pomembno pri prostovoljnih ali spodbujevalnih ukrepih, kjer je dejanska izvedba odvisna od interesa lastnikov, kmetijskih gospodarstev, občin ali drugih uporabnikov prostora. Del najbolj pripravljenih upravičencev je verjetno že vključen v obstoječe sheme ali režime, pri novih upravičencih pa je lahko vključevanje zahtevnejše in dražje.

Tretja omejitev je, da pri delu ukrepov ni mogoče jasno oceniti dejanske spremembe rabe ali upravljanja. Nekateri ukrepi predvidevajo predvsem prenos ciljev varstva in obnove v strateške, prostorske, sektorske ali upravljaljske dokumente. Takšni ukrepi so pomembni za sistemsko usmerjanje, vendar sami po sebi še ne pomenijo neposredne spremembe na terenu. Zato je težko oceniti, kakšen bo dejanski obseg sprememb v kmetijski rabi, gospodarjenju z gozdovi, upravljanju voda, morski rabi, urbanem prostoru ali prostorskih posegih.

V okviru analize so bili preizkušeni tudi možni izračuni na podlagi obstoječih finančnih približkov, na primer plačil SKP, KOPOP, plačil na hektar, okvirnih stroškov obnove habitatov ali drugih znanih vrednosti. Ti izračuni so uporabni kot preverjanje reda velikosti in kot pomoč pri razumevanju možnih stroškov ali obsega podpor. Vendar se je pokazalo, da bi njihova uporaba za širšo monetizacijo NNON ustvarila vtis natančnosti, ki ga podatkovna podlaga v tej fazi ne omogoča. Plačilo na hektar namreč ni enako neto družbeni koristi, prav tako ni nujno enako dodatnemu strošku ali dodatnemu učinku NNON.

Dodatno težavo predstavljajo prekrivanja med ukrepi. Ista površina ali ista ciljna skupina je lahko relevantna za več členov Uredbe, več habitatnih tipov, več obstoječih politik in več finančnih instrumentov. Če bi se učinki seštevali brez jasne prostorske razmejitve, bi

obstajalo tveganje dvojnega štetja koristi ali stroškov. Podobno pri številnih ukrepih manjkajo podatki o stroških vzdrževanja, administrativnih stroških, stroških nadzora, stroških priprave projektov ter dolgoročni odgovornosti za upravljanje.

Zato je bila v tej fazi kot osnovna metoda uporabljena kvalitativna ocena, dopolnjena s selektivnim razmislekom o možnostih kvantifikacije. Tak pristop je bolj primeren kot navidezno natančna monetarna ocena, ker omogoča pošten prikaz smeri učinkov, prizadetih skupin, pričakovanih koristi, možnih stroškov in ključnih negotovosti. Kvantitativna in monetarna ocena bo smiselna v naslednjih fazah, ko bodo ukrepi prostorsko natančneje določeni, ko bo znan dejanski obseg vključitve površin in upravičencev, ko bodo jasni finančni instrumenti ter ko bo mogoče ločiti obstoječe stanje od dodatnega učinka NNON.

Za zaključek je mogoče oceniti, da NNON vsebuje dovolj informacij za kakovostno kvalitativno analizo socio-ekonomskih učinkov, ne pa še za celovito, zanesljivo in monetarno ovrednoteno analizo koristi in stroškov. Glavna naloga v nadaljnji pripravi in izvajanju NNON bo zato izboljšati podatkovno podlago: določiti izhodiščno stanje, opredeliti dejanske površine in ciljne skupine, razmejiti obstoječe in nove ukrepe, spremljati dejansko vključevanje upravičencev ter zbirati podatke o stroških, učinkih in rezultatih izvedbe.

5.5 Priporočila - Ukrepi, ki zahtevajo posebno previdno pripravo in izvajanje

Kvalitativna analiza kaže, da ukrepi NNON kot celota prinašajo pretežno pozitivne dolgoročne socio-ekonomske učinke, vendar vsi ukrepi niso enako občutljivi za izvajanje. Pri delu ukrepov se lahko pojavijo večji negativni, mešani ali porazdelitveni učinki, predvsem kadar ukrepi posegajo v obstoječo rabo zemljišč, gospodarske dejavnosti, pravice uporabnikov prostora, razvojne možnosti občin, investicijske pogoje ali obveznosti javnih institucij. Ti ukrepi ne pomenijo, da je njihova skupna bilanca negativna, temveč da jih je treba pripraviti bolj natančno, bolje uskladiti z deležniki in zagotoviti ustrezne podporne mehanizme.

Posebno previdnost zahtevajo predvsem ukrepi, pri katerih so koristi širše družbene in dolgoročne, stroški ali omejitve pa se lahko pojavijo kratkoročno in pri konkretnih skupinah. To velja za kmetijska gospodarstva, lastnike zemljišč, lastnike gozdov, ribiče, akvakulturo, investitorje, občine, izvajalce javnih služb, upravljavce zavarovanih območij in javne institucije. Pri teh ukrepih je treba že v fazi načrtovanja preveriti, kdo nosi stroške prilagoditve, ali obstajajo plačila ali nadomestila, ali so pravila dovolj jasna, ali je ukrep izvedljiv v praksi in ali so nosilci ukrepa sposobni zagotoviti izvajanje, nadzor, vzdrževanje in spremljanje.

Namen tega poglavja je označiti skupine ukrepov, pri katerih je potrebna večja izvedbena pozornost. Njihova uspešnost bo odvisna od prostorske natančnosti, realnega financiranja, pravočasnega vključevanja deležnikov, sorazmernosti zahtev, jasnih odgovornosti, tehnične pomoči in dolgoročnega spremljanja učinkov. Tak pristop je skladen z logiko poročila, ki poudarja, da so negativni učinki večinoma izvedbeni in porazdelitveni, ne pa razlog za negativno skupno bilanco NNON.

Preglednica 29 – Pregled ukrepov z večjo izvedbeno občutljivostjo

Skupina ukrepov	Zakaj so občutljivi	Skupine, ki jih lahko najbolj prizadenejo	Možni negativni ali mešani učinki	Kaj je potrebno za dobro izvedbo
Ukrepi, ki vplivajo na kmetijsko rabo	Posegajo v košnjo, pašo, gnojenje, obdelavo, preoravanje, odvodnjavanje ali intenzivnost rabe.	Kmetijska gospodarstva, lastniki zemljišč, kmetijsko-svetovalna služba, plačilna agencija.	Nižja proizvodna fleksibilnost, dodatno delo, izpad krme ali pridelka, več administracije.	Ustrezna plačila, jasna pravila, enostavna administracija, svetovanje, prostorsko ciljanje ukrepov.
Ukrepi na traviških, mokriških, barjih in za organsko snov v tleh	Lahko zahtevajo ekstenziviranje, poznejšo košnjo ali omejitve posegov.	Kmetje, lastniki zemljišč, lokalne skupnosti, upravljavci območij.	Omejitve rabe, višji stroški upravljanja, manjša proizvodna vrednost, potreba po dolgoročnem vzdrževanju.	Dogovor z lastniki, nadomestila, prostovoljnost, natančna območja, dolgoročno financiranje.
Odkupi zemljišč in pogodbeno varstvo	Spreminjajo lastništvo, upravljanje ali dolgoročne obveznosti rabe zemljišč.	Lastniki zemljišč, kmetje, javne institucije, upravljavci zavarovanih območij.	Možen pritisk za prodajo, vpliv na vrednost zemljišč, nejasnost pogodbenih obveznosti,	Prostovoljnost, poštena vrednotenja, jasne pogodbe, transparentni postopki, dolgoročno upravljanje po odkupu.

Skupina ukrepov	Zakaj so občutljivi	Skupine, ki jih najbolj prizadenejo	Možni negativni ali mešani učinki	Kaj je potrebno za dobro izvedbo
			potreba po javnih sredstvih.	
Ukrepi, ki omejujejo ali prilagajajo gospodarje nje z gozdovi	Lahko vplivajo na sečnjo, odmrli les, habitatna drevesa, gozdne rezervate ali varovalne režime.	Lastniki gozdov, gozdarski sektor, javna gozdarska služba, lesnopredelovalni sektor.	Oportunitetni stroški zaradi neposekanega lesa, omejitve gospodarjenja, dodatno strokovno delo.	Jasne gozdnogospodarske usmeritve, nadomestila, Gozdni sklad, svetovanje lastnikom, postopno uvajanje.
Morski ukrepi z omejitvami sidranja, plovbe ali ribolova	Neposredno vplivajo na rabo majhnega in obremenjenega morskega prostora.	Ribiči, navtika, turistični sektor, akvakultura, obalne občine, obiskovalci.	Omejitve dejavnosti, stroški prilagoditev, preusmerjanje uporabnikov, možni konflikti.	Jasne meje območij, alternative za sidranje, vključevanje ribičev, komunikacija, nadzor, podpora prilagoditvam.
Ukrepi za akvakulturo in vodne pravice	Lahko uvajajo dodatni monitoring, okoljske pogoje ali prilagoditve tehnologije.	Akvakultura, nosilci vodnih pravic, javne institucije, upravljalci voda.	Stroški monitoringa, prilagoditve proizvodnje, omejitve izpustov ali lokacij, več administracije.	Sorazmernost zahtev, jasni kriteriji, tehnična pomoč, usklajevanje z dovoljenji in realnimi vplivi dejavnosti.
Prostorsko načrtovanje in pogoji za posege	Lahko vplivajo na razvojne pobude, investicije in občinske prostorske akte.	Občine, investitorji, nosilci posegov, lastniki zemljišč, načrtovalci.	Daljši postopki, dodatne strokovne podlage, prilagoditve projektov, omejitve lokacij.	Zgodnja vključitev varstvenih ciljev, jasne smernice, predvidljivost postopkov, sorazmerne zahteve.
Urbani ukrepi za zelene površine, drevesa, parkirišča, prepustnost tal in zelene strehe	Lahko uvajajo nove standarde, evidence, katastre, zahteve za ozelenitev, ohranjanje dreves in zmanjšanje neprepustnih površin.	Občine, izvajalci javnih služb, investitorji, lastniki urbanih zemljišč, lokalno prebivalstvo.	Stroški vzpostavitve evidenc, vzdrževanja in investicij; dodatni pogoji za posege;časne motnje med izvedbo; omejitve parkiranja ali rabe prostora.	Sofinanciranje občin, jasni standardi, tehnična pomoč, fazna izvedba, vključevanje prebivalcev in investitorjev, dolgoročno vzdrževanje.
Ukrepi za vode, vodne režime in komunalno infrastrukturo	Lahko zahtevajo investicije, prilagoditve vzdrževanja vodotokov ali čiščenje odpadnih voda.	Občine, komunalni sektor, upravljalci voda, nosilci vodnih pravic, lokalno prebivalstvo.	Investicijski stroški, stroški projektne dokumentacije, dodatno upravljanje, pritiski na občinske proračune.	Fazna izvedba, povezava z obstoječimi programi, javnofinančno načrtovanje, tehnična podpora občinam.
Ukrepi zavarovanih območij in mirnih con	Lahko vplivajo na dostop, obisk, rekreacijo, turizem ali lokalne rabe prostora.	Upravljalci zavarovanih območij, obiskovalci, lokalno prebivalstvo,	Omejitve dostopa, spremembe poti, potreba po nadzoru, več komunikacije in vzdrževanja.	Dobra označitev, alternative za obiskovalce, komunikacija koristi, stabilno financiranje upravljanja.

Skupina ukrepov	Zakaj občutljivi so	Skupine, ki jih lahko najbolj prizadenejo	Možni negativni ali mešani učinki	Kaj je potrebno za dobro izvedbo
		turistični sektor, občine.		
Monitoring, raziskave, kartiranje, evidence in poročanje	Neposredne koristi so posredne, izvedbeno pa zahtevajo sredstva, ljudi in koordinacijo.	Javne institucije, raziskovalne in strokovne organizacije, občine, upravljalci območij.	Dodatni stroški, več strokovnega dela, tveganje, da podatki niso uporabljeni pri odločanju.	Stabilno financiranje, jasna uporaba rezultatov, povezava z odločitvami, standardizirani kazalniki in redno posodabljanje podatkov.
Nadzor in izvrševanje pravil	Lahko poveča skladnost, vendar tudi občutek dodatnega pritiska pri uporabnikih prostora.	Inšpekcije, kmetje, lastniki zemljišč, ribiči, navtika, nosilci posegov, občine.	Več sankcij, stroški prilagoditev, konflikti, dodatna obremenitev inšpekcij.	Sorazmeren nadzor, jasna pravila, svetovanje pred sankcioniranjem, dovolj kadrov in komunikacije.

Vir: lastna analiza

Skupna ocena ukrepov z večjo izvedbeno občutljivostjo

Ukrepi, navedeni v preglednici, niso nujno problematični po vsebini. Nasprotno, mnogi med njimi so ključni za doseganje ciljev NNON, ker neposredno vplivajo na rabo zemljišč, stanje habitatov, upravljanje voda, morskega prostora, gozdov, kmetijske krajine in urbanih ekosistemov. Prav zato pa imajo lahko tudi največje socio-ekonomske posledice za posamezne skupine. Njihova skupna bilanca je lahko pozitivna samo, če so pripravljeni kot izvedljivi ukrepi, ne le kot formalne usmeritve.

Ključna razlika je med ukrepom, ki je strokovno upravičen, in ukrepom, ki je tudi izvedbeno sprejemljiv. Pri občutljivih ukrepih je treba zato že vnaprej določiti, kdo bo ukrep izvedel, kdo bo nosil stroške, kdo bo prejel podporo, kako bodo vključeni deležniki, kako se bodo reševali konflikti in kako se bo spremljalo, ali ukrep dosega pričakovane koristi. Brez teh elementov lahko tudi strokovno dober ukrep povzroči odpor, nizko sodelovanje ali šibko izvedbo.

Skupna ugotovitev je, da bodo najbolj občutljivi tisti ukrepi, ki imajo neposreden vpliv na gospodarsko rabo prostora, obstoječe pravice uporabnikov ali obveznosti izvajalcev. To so predvsem ukrepi na kmetijskih zemljiščih, mokriščih, gozdovih, morju, vodah, prostorskih posegih in urbanih območjih. Pri urbanih ukrepih bodo posebej pomembni občinske zmogljivosti, vzdrževanje zelenih površin, jasna pravila za investitorje, standardi za drevesa in prepustne površine ter usklajevanje z lastniki in prebivalci. Pri teh ukrepih bodo odločilni podporni mehanizmi: plačila, nadomestila, odkupi, pogodbeno varstvo, sofinanciranje, svetovanje, tehnična pomoč, alternativne rešitve, postopno uvajanje in dobra komunikacija. Zato je priporočljivo, da se pri nadaljnji pripravi NNON za te skupine ukrepov pripravi dodatni izvedbeni pregled. Ta naj za vsak občutljiv ukrep ali skupino ukrepov določi skupine pod vplivom, možne negativne učinke, potrebne podporne ukrepe, odgovorne nosilce, vire financiranja, časovni okvir in način spremljanja. Tak pristop bi pomembno zmanjšal izvedbena tveganja in povečal verjetnost, da bodo dolgoročne koristi NNON dejansko dosežene.

6 Viri in literatura

- Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja, 2025. Biotska raznovrstnost in krajina (KOPOP_BK): navodila za uveljavljanje intervencij. Ljubljana: ARSKTRP. Uporabljeno za plačila HAB_1 312,90 EUR/ha in HAB_2 362,03 EUR/ha*
- Cepuš, S., Harmel, M., Strmšnik, K., Krajnc, A., Premelč, M., Harmel, J., Weldt, S., Gortnar, A. in Lapajne, P., 2022. Ekonomske vsebine Programa ukrepov Načrta upravljanja z morskim okoljem 2022–2027. Mejniki 3. Ljubljana: ZaVita svetovanje, d. o. o. / Inštitut za vode Republike Slovenije.
- Cepuš, S., Premelč, M., Harmel, M., Strmšnik, K., Krajnc, A., Weldt, S., Škrjanec, S. in Lapajne, P., 2024. Poročilo o posodobljeni ekonomski in socialni analizi uporabe in stroškov poslabšanja morskega okolja skladno z Morsko direktivo in smernicami Evropske komisije. 2. faza: končna posodobitev. Ljubljana: ZaVita svetovanje, d. o. o. / Inštitut za vode Republike Slovenije.
- Dietzel, A. in Maes, J., 2015. Costs of restoration measures in the EU based on an assessment of LIFE projects. EUR 27494 EN. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2788/235713.
- Evropska komisija, 2025. Izvedbena uredba Komisije (EU) 2025/912 z dne 19. maja 2025 o določitvi pravil za uporabo Uredbe (EU) 2024/1991 Evropskega parlamenta in Sveta glede enotne oblike za nacionalni načrt za obnovo. Uradni list Evropske unije, L 2025/912, 20. 5. 2025.
- Evropski parlament in Svet Evropske unije, 2024. Uredba (EU) 2024/1991 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 24. junija 2024 o obnovi narave in spremembi Uredbe (EU) 2022/869. Uradni list Evropske unije, L 2024/1991, 29. 7. 2024.
- Galičič, M. et al., 2025. Izhodiščno stanje ekosistemskih storitev na pilotnih območjih projekta LIFE-IP NATURA.SI. Akcija D.4. Ljubljana: Ministrstvo za naravne vire in prostor / Gozdarski inštitut Slovenije / Zavod za gozdove Slovenije / LIFE-IP NATURA.SI.
- Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, 2023. Gradivo za delavnice HABM: mokrotni travniški habitati. Ljubljana: KGZS. Uporabljeno za dodatno preverjanje višine plačil HABM_1 320,80 EUR/ha in HABM_2 372,00 EUR/ha.*
- Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, 2024. Zbirna vloga 2024: navodila za uveljavljanje intervencij iz Strateškega načrta SKP 2023–2027. Ljubljana: KGZS. Uporabljeno za preverjanje plačil HAB in pogojev izvajanja intervencij.
- Maes, J. et al., 2015. Mapping and Assessment of Ecosystems and their Services: Trends in ecosystems and ecosystem services in the European Union between 2000 and 2010. EUR 27143 EN. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2788/341839.
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2023. Neposredna plačila za izvajanje Strateškega načrta Skupne kmetijske politike 2023–2027 Slovenije. Ljubljana: MKGP. Uporabljeno za osnovno dohodkovno podporo za trajnostnost, okvirno 184,20 EUR/ha.*
- Ministrstvo za naravne vire in prostor, 2026. Projektna naloga: Priprava socio-ekonomske analize vplivov ukrepov v osnutku Nacionalnega načrta za obnovo narave (NNON). Ljubljana: MNVP.

- Oikos d. o. o., 2013. Strokovne podlage za ugotovitev posledic predlagane določitve območij Natura 2000 ter določitev ustreznih razvojnih ukrepov. Ljubljana: Oikos, svetovanje za razvoj, d. o. o.
- Oikos d. o. o., 2016. Načrt ugotavljanja posledic vpliva območij Natura 2000 – dopolnitve. Ljubljana: Oikos, svetovanje za razvoj, d. o. o.
- Peterlin, M. et al., 2019. Presoja stanja morskih voda – 2. cikel: socio-ekonomska analiza. Ljubljana: Inštitut za vode Republike Slovenije.
- Pravno-informacijski sistem Republike Slovenije, 2025. Uredba o plačilih za okoljske in podnebne obveznosti ter naravne ali druge omejitve iz Strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023–2027. Ljubljana: PISRS. Uporabljeno za preverjanje plačil HAB_1, HAB_2, HABM_1 in HABM_2.*
- Skupna kmetijska politika 2023–2027, 2023. BK.4 Mokrotni travišni habitati. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Uporabljeno za plačila HABM_1 320,80 EUR/ha in HABM_2 372,00 EUR/ha.*
- Skupna kmetijska politika 2023–2027, 2023. Intervencije Strateškega načrta SKP 2023–2027 za Slovenijo. Ljubljana: MKGP. Uporabljeno kot splošna podlaga za neposredna plačila, KOPOP, OMD in druge intervencije SKP.*
- UNDP / FERI, n. d. Assessing the Costs and Benefits of Restoration. Ecosystem Restoration, Module 2, Lesson 1. Training material.
- Vintar Mally, K., Kušar, S. in Lampič, B., 2022. Priprava nabora kazalcev za oceno socio-ekonomskih učinkov projekta LIFE-IP NATURA.SI. Akcija D.3. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo / LIFE-IP NATURA.SI.
- Vlada Republike Slovenije, 2025. Uredba o plačilih za okoljske in podnebne obveznosti ter naravne ali druge omejitve iz Strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023–2027. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Uporabljeno za plačila HAB in HABM v okviru KOPOP*
- ZaVita svetovanje, d. o. o., 2022. Ekonomske vsebine Programa ukrepov Načrta upravljanja z morskim okoljem 2022–2027 – preglednice. Ljubljana: ZaVita svetovanje, d. o. o. / Inštitut za vode Republike Slovenije.

* Vrednosti na hektar so bile uporabljene kot okvirni približki za pripravo indikativne socio-ekonomske ocene. Pri tem so bile prednostno uporabljene vrednosti iz uradnih ali sektorskih podlag za SKP, KOPOP in neposredna plačila. Ocene ne pomenijo, da bodo vsa navedena plačila dodatna posledica NNON, temveč služijo kot približek za prikaz bruto finančnega obsega možnih podpor oziroma koristi na površinah, zajetih v ukrepih NNON.

7 Priloge

4.1.3 Foreseeable socio-economic impacts and estimated benefits of the restoration measures referred to in Art. 4 to 12 (Art. 15(3)(s)):

Tekst za celoten NNON

Predvideni ukrepi NNON bodo imeli kot celota pretežno pozitivne socio-ekonomske učinke, saj prispevajo k obnovi naravnega kapitala, izboljšanju stanja habitatov in vrst, večji odpornosti prostora ter dolgoročnemu zagotavljanju ekosistemskih storitev.

Najpomembnejše koristi so povezane z biotsko raznovrstnostjo, kakovostjo voda, varstvom tal, zmanjševanjem poplavnih, sušnih, erozijskih in obalnih tveganj, podnebnimi koristmi, odpornostjo kmetijskih, gozdnih, sladkovodnih, morskih in obalnih ekosistemov ter ohranjanjem krajine.

Analiza kaže, da med učinki prevladujejo dolgoročni javni in sistemski učinki. Najpogostejši so učinki na naravni kapital, biotsko raznovrstnost in ekosistemske storitve, skupaj z učinki na odpornost prostora, vode, tla, podnebje, kakovost voda in zmanjševanje prihodnjih tveganj. Temeljna socio-ekonomska vrednost NNON je zato v dolgoročnem zmanjševanju degradacije okolja in krepitvi funkcij, od katerih so odvisni številni sektorji in skupnosti. Koristi ukrepov niso omejene samo na varstvo narave, temveč so medsektorske. Ukrepi lahko podprejo kmetijstvo z bolj stabilnimi agroekosistemi, opraševalci, rodovitnostjo tal in krajinskimi značilnostmi; gozdarstvo z bolj odpornimi in naravno pestrimi gozdovi; vodni sektor z bolj naravnimi vodnimi režimi, kakovostjo voda in manjšimi sanacijskimi stroški; morski sektor z boljšim stanjem morskih habitatov in bolj trajnostno rabo prostora; lokalne skupnosti pa z večjo kakovostjo bivanja, rekreacijskimi možnostmi, naravno dediščino in odpornostjo na podnebna tveganja.

Pričakovane koristi so večinoma dolgoročne in širše družbene. Največ koristi imajo širša javnost, lokalno prebivalstvo in prihodnje generacije. Del koristi je lahko tudi neposrednejši, zlasti za kmetijska gospodarstva, lastnike zemljišč in gozdov ter upravljavce območij, kjer so predvidena plačila, podpore, pogodbeno varstvo, odkupi zemljišč, svetovanje ali projektno financiranje. Hkrati ukrepi ustvarjajo tudi konkretne vplive na lastnike, uporabnike prostora in dejavnosti, odvisne od ekosistemskih storitev. Kratkoročni stroški in prilagoditve se lahko pojavijo pri kmetijskih gospodarstvih, lastnikih zemljišč in gozdov, ribičih, akvakulturi, investitorjih, občinah, upravljavcih zavarovanih območij in javnih institucijah. Gre predvsem za stroške izvedbe in vzdrževanja, administrativne obremenitve, omejitve rabe, prilagoditve praks, dodatne strokovne podlage, spremljanje, nadzor in potrebo po financiranju. Pri delu ukrepov so možni konflikti med sektorji, zlasti pri rabi prostora, morja, kmetijskih zemljišč in gozdov.

Skupna ocena je, da pričakovane dolgoročne koristi NNON presegajo možne kratkoročne stroške, če bodo ukrepi prostorsko jasno opredeljeni, finančno podprti, izvedbeno realni in pripravljeni z deležniki. Za uspešno izvedbo bodo ključni plačila in nadomestila, svetovanje, tehnična pomoč, postopno uvajanje, jasna pravila, spremljanje ter usklajevanje med sektorskimi in lokalno razvojnimi politikami.

Tekst za ukrepe v okviru člena 4

Ukrepi v okviru člena 4 se nanašajo predvsem na obnovo kopenskih, obalnih in sladkovodnih ekosistemov ter habitatnih tipov, ki niso v dobrem stanju. **Njihovi pričakovani socio-ekonomski učinki so pretežno pozitivni, saj prispevajo k izboljšanju stanja habitatov, večji ekološki povezanosti prostora, boljši kakovosti voda, zmanjšanju erozijskih, poplavnih in sušnih tveganj ter dolgoročni odpornosti krajine in naravnega kapitala.**

Najpomembnejše koristi ukrepov člena 4 so povezane z obnovo ekosistemskih storitev.

Obnova travnišč, barij, vodotokov, obrežnih habitatov in drugih degradiranih habitatov lahko izboljša zadrževanje vode v prostoru, zmanjša tveganje poplav in suš, izboljša kakovost voda, prispeva k vezavi ogljika ter okrepi življenjske pogoje za vrste in habitate. Te koristi so pomembne za širšo javnost, lokalno prebivalstvo, upravljavce prostora, kmetijstvo, vodni sektor, turizem in prihodnje generacije.

Ukrepi imajo lahko tudi pomembne lokalne razvojne koristi. Bolj ohranjeni in obnovljeni ekosistemi prispevajo k večji kakovosti bivanja, privlačnosti krajine, rekreacijskim možnostim, naravni dediščini in potencialu za trajnostni turizem. Za javne institucije in upravljavce zavarovanih območij ukrepi pomenijo boljšo podlago za upravljanje, načrtovanje, spremljanje stanja in usmerjanje javnih sredstev v območja, kjer so potrebe po obnovi največje.

Hkrati lahko ukrepi člena 4 povzročijo tudi kratkoročne stroške in prilagoditve. Ti se lahko pojavijo pri kmetijskih gospodarstvih, lastnikih zemljišč, investitorjih, občinah, upravljavcih voda, upravljavcih zavarovanih območij in javnih institucijah. Možni občutljivi učinki vključujejo omejitve rabe zemljišč, prilagoditve kmetijskih ali drugih praks, stroške obnove in vzdrževanja, potrebo po strokovnih podlagah, dodatne postopke, usklajevanje z lastniki in uporabniki prostora ter administrativne obremenitve.

Skupna ocena je, da imajo ukrepi člena 4 pozitivno socio-ekonomsko bilanco, zlasti zaradi dolgoročnih koristi za vodo, tla, odpornost prostora, biotsko raznovrstnost, kakovost okolja in zmanjševanje prihodnjih stroškov degradacije. Ta pozitivna bilanca pa je pogojena z ustrežno izvedbo. Ukrepi bodo morali biti prostorsko dovolj jasno opredeljeni, finančno podprti, izvedbeno realni in pripravljeni v sodelovanju s prizadetimi deležniki. Posebej pomembni bodo plačila, nadomestila, pogodbeno varstvo, odkupi zemljišč, svetovanje, tehnična pomoč in postopno uvajanje ukrepov tam, kjer se pričakujejo večje prilagoditve rabe prostora.

Tekst za ukrepe v okviru člena 5

Ukrepi v okviru člena 5 se nanašajo predvsem na obnovo morskih ekosistemov ter izboljšanje stanja morskih habitatov in vrst. **Njihovi pričakovani socio-ekonomski učinki so pretežno pozitivni, saj prispevajo k dolgoročnemu ohranjanju morskega naravnega kapitala, boljši kakovosti morskega okolja, zmanjšanju pritiskov na bentoške habitatne tipe, bolj trajnostni rabi morskega prostora ter večji odpornosti obalno-morskih ekosistemov.**

Najpomembnejše koristi ukrepov člena 5 so povezane z boljšim stanjem morskih habitatov, ribjih populacij, obalnih ekosistemov in ekosistemskih storitev morja. Ukrepi, kot so spremljanje vplivov ribolova in akvakulture, varstvo občutljivih habitatov, urejanje sidranja, omejevanje škodljivih pritiskov, vzpostavljanje priveznih mest, izboljšanje podatkovne podlage ter boljše usklajevanje rabe morskega prostora, lahko prispevajo k bolj trajnostnemu ribištvu, boljšemu upravljanju akvakulture, zmanjšanju poškodb morskega dna in večji kakovosti obalnega prostora.

Koristi se kažejo tudi pri lokalnih skupnostih, turizmu, navtiki, obiskovalcih in širši javnosti. Bolj ohranjeno morsko okolje, urejena plovba, manj poškodb habitatov, jasnejša pravila rabe in večja kakovost naravnega okolja lahko prispevajo k večji privlačnosti obale, boljšim rekreacijskim možnostim, kakovostnejšemu turističnemu produktu in dolgoročnemu ohranjanju naravne dediščine. Za javne institucije, strokovne institucije in upravljavce zavarovanih območij ukrepi pomenijo boljšo podlago za upravljanje, spremljanje, nadzor in usklajevanje med sektorji.

Hkrati lahko ukrepi člena 5 povzročijo tudi občutljive kratkoročne in sektorske učinke. Ti se lahko pojavijo predvsem pri ribičih, akvakulturi, navtiki, turističnem sektorju, investitorjih, obalnih občinah, upravljavcih zavarovanih območij in javnih institucijah. Možni negativni učinki vključujejo omejitve ribolova, spremembe ribolovnih območij ali praks, dodatni monitoring, prilagoditve akvakulture, omejitve sidranja in plovbe, dodatne zahteve pri posegih v morski in obalni prostor ter večje administrativne in nadzorne naloge.

Skupna ocena je, da imajo ukrepi člena 5 pozitivno socio-ekonomsko bilanco, predvsem zaradi dolgoročnih koristi za morsko okolje, ribištvo, obalni prostor, turizem, kakovost naravnega okolja in trajnostno rabo morja. Ta bilanca pa je odvisna od tega, ali bodo ukrepi pripravljeni v sodelovanju z uporabniki morskega prostora, dovolj jasno prostorsko opredeljeni in podprti z ustreznimi podatki, nadzorom, financiranjem in komunikacijo. Posebej pomembno bo pravočasno vključevanje ribičev, akvakulture, navtike, turizma, obalnih občin in upravljavcev zavarovanih območij, da se zmanjšajo konflikti rabe in zagotovi sprejemljiva izvedba ukrepov.

Tekst za ukrepe v okviru člena 8

Ukrepi v okviru člena 8 se nanašajo predvsem na obnovo urbanih ekosistemov ter izboljšanje kakovosti, dostopnosti in upravljanja zelenih površin v mestih in drugih urbanih naseljih. Njihovi pričakovani socio-ekonomski učinki so pretežno pozitivni, saj prispevajo k večji kakovosti bivanja, boljši odpornosti naselij na podnebne spremembe, zmanjševanju učinkov vročinskih otokov, boljšemu zadrževanju padavinske vode, varstvu tal, večji biotski raznovrstnosti in boljši vlogi zelenih površin kot javne infrastrukture.

Najpomembnejše koristi ukrepov člena 8 so povezane z vzpostavitvijo boljšega sistema upravljanja urbanih zelenih površin, mestnih dreves, prepustnih površin in zelenih streh. Ukrepi, kot so sprejem zakonodajnih in programskih podlag, ureditev standardov za izvajanje javne službe, vzpostavitev evidenc javnih površin in mestnih dreves, občinski katastri dreves, priprava smernic, analiza kakovosti in dostopnosti zelenih površin ter akcijski načrti, lahko pomembno izboljšajo podatkovno podlago, pravno predvidljivost in občinsko načrtovanje. Čeprav so številni ukrepi institucionalne in podatkovne narave, ustvarjajo pogoje za bolj sistematično, primerljivo in dolgoročno upravljanje urbanih ekosistemov.

Pomemben del koristi je neposredno povezan tudi s fizičnimi ukrepi v prostoru, kot so preskrba z novimi javnimi zelenimi površinami, prenova degradiranih zelenih površin, ozelenjevanje parkirišč, povečanje prepustnosti tal in gradnja zelenih streh. Ti ukrepi lahko izboljšajo dostop prebivalcev do zelenih površin, rekreacijske možnosti, mikroklimo, javno zdravje, socialno povezanost, privlačnost urbanega prostora in lokalno kakovost življenja. Koristi se kažejo predvsem pri občinah, lokalnem prebivalstvu, gospodinjstvih, obiskovalcih, širši javnosti, pa tudi pri strokovnih institucijah, izvajalcih javnih služb in lokalnem razvoju.

Hkrati lahko ukrepi člena 8 povzročijo tudi kratkoročne izvedbene, finančne in administrativne učinke. Najbolj neposredno se lahko pojavijo pri občinah, javnih institucijah in izvajalcih občinskih javnih služb, saj ukrepi zahtevajo pripravo evidenc, katastrov, standardov, smernic, akcijskih načrtov, nadzor, vzdrževanje in financiranje. Pri lastnikih urbanih zemljišč, investitorjih in nosilcih posegov se lahko pojavijo dodatni pogoji glede ohranjanja dreves, ozelenjevanja parkirišč, zagotavljanja prepustnosti tal, zelenih streh ali vključevanja zelenih površin v prostorske in investicijske projekte. Pri fizični izvedbi so možne tudičasne motnje v uporabi prostora, dostopu ali parkiranju.

Skupna ocena je, da imajo ukrepi člena 8 pozitivno socio-ekonomsko bilanco, predvsem zaradi dolgoročnih koristi za kakovost bivanja, javno zdravje, urbano odpornost, zadrževanje vode, biotsko raznovrstnost, kakovost javnega prostora in prilagajanje podnebnim spremembam. Ta bilanca pa je odvisna od tega, ali bodo ukrepi dovolj jasno vključeni v občinsko načrtovanje, finančno podprti, metodološko usklajeni in dolgoročno vzdrževani. Posebej pomembni bodo sofinanciranje občin, tehnična pomoč, primerljive evidence, jasni standardi, vključevanje lastnikov, investitorjev in prebivalcev ter postopno uvajanje zahtev tam, kjer so stroški ali prilagoditve večji.

Tekst za ukrepe v okviru člena 10

Ukrepi v okviru člena 10 se nanašajo predvsem na obnovo populacij opraševalcev in izboljšanje habitatnih pogojev, ki omogočajo njihovo dolgoročno ohranjanje. **Njihovi pričakovani socio-ekonomski učinki so pretežno pozitivni, saj opraševalci prispevajo k stabilnosti kmetijske pridelave, biotski raznovrstnosti, krajinski pestrosti, odpornosti agroekosistemov in dolgoročnemu zagotavljanju ekosistemskih storitev.**

Najpomembnejše koristi ukrepov člena 10 so povezane z izboljšanjem kakovosti travnišč, mejic, nepokošenih pasov, cvetočih habitatov in drugih krajinskih značilnosti, ki so pomembne za opraševalce. Takšni ukrepi lahko prispevajo k večji stabilnosti opraševanja, boljši ekološki funkcionalnosti kmetijske krajine, ohranjanju vrst, zmanjševanju degradacije habitatov in dolgoročni odpornosti kmetijskih ekosistemov. Koristi so pomembne za kmetijska gospodarstva, lastnike zemljišč, lokalne skupnosti, upravljavce zavarovanih območij in širšo javnost.

Ukrepi imajo lahko tudi pozitivne učinke za podeželje in lokalni razvoj. Ohranjena in pestra kmetijska krajina izboljšuje kakovost prostora, zmanjšuje zaraščanje, krepi krajinsko identiteto ter lahko podpira dopolnilne dejavnosti, lokalno hrano, izobraževalne aktivnosti in naravi prijazen turizem. Za javne, strokovne in raziskovalne institucije ukrepi pomenijo tudi boljšo podatkovno podlago, monitoring stanja opraševalcev, strokovne usmeritve za upravljanje ter boljše povezovanje naravovarstvenih in kmetijskih ciljev.

Hkrati lahko ukrepi člena 10 povzročijo tudi kratkoročne prilagoditve in občutljive učinke, predvsem pri kmetijskih gospodarstvih in lastnikih zemljišč. Možni učinki vključujejo omejitve intenzivnejše rabe travnišč, prilagoditve košnje ali paše, omejitve gnojenja, ohranjanje nepokošenih pasov, več administracije, dodatno dokumentiranje in zmanjšano proizvodno fleksibilnost. Ti učinki so lahko posebej občutljivi, če ukrepi niso ustrezno finančno podprti ali če pogoji izvajanja niso dovolj jasni in praktično izvedljivi.

Skupna ocena je, da imajo ukrepi člena 10 pozitivno socio-ekonomsko bilanco, saj prispevajo k ohranjanju opraševalcev, stabilnosti kmetijskih ekosistemov, biotski raznovrstnosti in krajinski pestrosti. Pozitivna bilanca pa je odvisna od tega, ali bodo ukrepi pripravljeni v sodelovanju s kmetijskimi gospodarstvi in lastniki zemljišč ter podprti s plačili, svetovanjem, pogodbenim varstvom, tehnično pomočjo in jasnimi pravili izvajanja. Posebej pomembno bo, da se ukrepi oblikujejo tako, da bodo ekološko učinkoviti, hkrati pa sprejemljivi in izvedljivi za kmetijsko prakso.

Tekst za ukrepe v okviru člena 11

Ukrepi v okviru člena 11 se nanašajo predvsem na obnovo in izboljšanje stanja kmetijskih ekosistemov. **Njihovi pričakovani socio-ekonomski učinki so pretežno pozitivni, saj prispevajo k večji stabilnosti agroekosistemov, izboljšanju kakovosti tal, ohranjanju krajinskih značilnosti, večji biotski raznovrstnosti, dolgoročni prehranski varnosti in večji odpornosti kmetijske krajine na podnebna in okoljska tveganja.**

Najpomembnejše koristi ukrepov člena 11 so povezane z ekstenzivnejšo in bolj trajnostno rabo kmetijskih zemljišč, ohranjanjem travnišč, mejic, krajinskih struktur, opravevalcev, talnih funkcij in vodnega režima. Takšni ukrepi lahko zmanjšujejo erozijo, izboljšujejo zadrževanje vode v prostoru, prispevajo k rodovitnosti tal, zmanjšujejo degradacijo kmetijske krajine ter dolgoročno krepijo stabilnost kmetijske pridelave. Koristi so pomembne za kmetijska gospodarstva, lastnike zemljišč, podeželske skupnosti, javne institucije in širšo javnost.

Ukrepi imajo lahko tudi pomembne lokalno razvojne koristi. Ohranjena kulturna krajina, manj zaraščanja, večja krajinska pestrost, boljša kakovost okolja in naravi prijaznejše kmetijske prakse lahko podprejo lokalno identiteto, dopolnilne dejavnosti, lokalno hrano, izobraževalne aktivnosti, turizem in kakovost bivanja na podeželju. Za javne institucije, plačilno agencijo, kmetijsko-svetovalno službo in strokovne organizacije ukrepi pomenijo boljše usmerjanje podpor, povezovanje ciljev SKP z obnovo narave ter večjo strokovno podporo kmetom pri izvajanju ukrepov.

Hkrati lahko ukrepi člena 11 povzročijo tudi kratkoročne prilagoditve, predvsem pri kmetijskih gospodarstvih in lastnikih zemljišč. Možni občutljivi učinki vključujejo zmanjšanje intenzivnosti rabe, prilagoditve košnje ali paše, omejitve pri gnojenju, ohranjanje krajinskih značilnosti, dodatno dokumentiranje, več administrativnega dela ter manjšo proizvodno fleksibilnost. Ti učinki so lahko posebej pomembni tam, kjer ukrepi neposredno vplivajo na obstoječe proizvodne prakse ali razvojne možnosti kmetij.

Skupna ocena je, da imajo ukrepi člena 11 pozitivno socio-ekonomsko bilanco, saj podpirajo dolgoročno odpornost kmetijskih ekosistemov, kakovost tal in voda, biotsko raznovrstnost, opravevalce, krajinsko pestrost in prehransko varnost. Pozitivna bilanca pa je pogojena z ustrezno izvedbo. Ukrepi morajo biti oblikovani tako, da so ekološko učinkoviti, hkrati pa razumljivi, izvedljivi in sprejemljivi za kmetijsko prakso. Posebej pomembni bodo plačila, nadomestila, svetovanje, tehnična pomoč, jasni pogoji izvajanja, postopno uvajanje in vključevanje kmetijskih gospodarstev ter lastnikov zemljišč v pripravo in izvajanje ukrepov.

Tekst za ukrepe v okviru člena 12

Ukrepi v okviru člena 12 se nanašajo predvsem na obnovo in izboljšanje stanja gozdnih ekosistemov. **Njihovi pričakovani socio-ekonomski učinki so pretežno pozitivni, saj prispevajo k večji odpornosti gozdov, ohranjanju biotske raznovrstnosti, izboljšanju ekosistemskih storitev, varstvu tal in voda, vezavi ogljika ter dolgoročni stabilnosti gozdnih funkcij.**

Najpomembnejše koristi ukrepov člena 12 so povezane z bolj naravno strukturo gozdov, ohranjanjem dreves, ki so pomembni habitati, gozdnih rezervatov, varovalnih gozdov, mirnih con in območij z večjo naravovarstveno vrednostjo. Takšni ukrepi lahko izboljšajo življenjske pogoje za gozdne vrste, povečajo odpornost gozdov na podnebne spremembe, zmanjšajo tveganje degradacije, erozije in sušenja ter dolgoročno okrepijo zaščitne, proizvodne, rekreacijske in podnebne funkcije gozdov.

Koristi se kažejo tudi širše. Za javne institucije in javno gozdarsko službo ukrepi pomenijo boljše povezovanje ciljev varstva narave, gozdarstva, podnebne politike in razvoja podeželja. Za lokalne skupnosti in širšo javnost so pomembne koristi povezane z varstvom tal, zadrževanjem vode, kakovostjo prostora, rekreacijo, krajinsko vrednostjo, zmanjševanjem podnebnih tveganj in dolgoročnim ohranjanjem naravnega kapitala.

Hkrati lahko ukrepi člena 12 povzročijo tudi občutljive porazdelitvene učinke, predvsem pri lastnikih gozdov in delu gozdarskega sektorja. Možni negativni učinki vključujejo omejitve sečnje, prilagoditve gospodarjenja, več zahtev glede dreves, ki so pomembni habitati, ali odmrlega lesa, dodatno spremljanje, spremembe gozdnogospodarskih načrtov ter morebitno zmanjšanje kratkoročnih prihodkov iz lesa na posameznih območjih. Lokalno se lahko posredno pojavijo tudi vplivi na razpoložljivost lesa za lesnopredelovalni sektor.

Skupna ocena je, da imajo ukrepi člena 12 pozitivno socio-ekonomsko bilanco, ker dolgoročno krepijo odpornost, stabilnost in večnamenskost gozdov ter ohranjajo naravni kapital, od katerega so odvisni številni sektorji in skupnosti. Pozitivna bilanca pa je pogojena z ustreznim upravljanjem porazdelitvenih učinkov. Posebej pomembni bodo jasna pravila, vključevanje lastnikov gozdov, ustrezne podpore ali nadomestila, strokovno svetovanje, usklajevanje z gozdnogospodarskim načrtovanjem ter stabilno financiranje ukrepov, ki omejujejo ali prilagajajo običajno gospodarjenje z gozdom.

KONEC DOKUMENTA